

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Institutionen för landskapsarkitektur,
planering och förvaltning

STOCKHOLMS TILFÄLLIGA OASER

- Tillfälliga installationer som ifrågasätter det offentliga rummet.
En studie i tillfällig landskapsarkitektur.

Johanna Wetterborg
Självständigt arbete • 30 hp
Landskapsarkitektprogrammet
Alnarp 2018

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Titel: Stockholms tillfälliga oaser
Titel på engelska: Stockholm´s temporary oases

Författare: Johanna Wetterborg
Handledare: Gunilla Lindholm, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur,
planering och förvaltning
Examinator: Eva Kristensson , SLU, Institutionen för landskapsarkitektur,
planering
Biträdande examinator: Elin Normann Bjarsell, SLU, Institutionen för
landskapsarkitektur, planering
Omfattning: 30 hp
Nivå och fördjupning: A2E
Kurstitel: Master Project in Landscape Architecture
Kurskod: EX0814
Program: Landskapsarkitektprogrammet
Utgivningsort: Alnarp
Utgivningsår: 2018
Omslagsbild: Johanna Wetterborg
Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>
Nyckelord: tillfällig landskapsarkitektur, temporära landskap, tillfällig
användning, temporär arkitektur.

Förord

Denna masteruppsats är ett arbete utfört inom landskapsarkitektur, planering och förvaltning. Mitt intresse för det publika och offentliga livet i staden har funnits med sedan utbildningens början. Intresset för tillfällig landskapsarkitektur startade i samband med min kandidatuppsats som blev en första inblick och introduktion till ämnet. Kandidatuppsatsen handlade om gaturummets utveckling, funktion- och användarmässighet, vilket resulterade i att den tillfälliga användningen av det offentliga rummet kom på tal. Ambitionen med detta arbete har därför varit att fördjupa sig vidare och enbart kring just detta ämne men med fokus på Stockholmsområdet, där jag även har mina rötter. Den tillfälliga landskapsarkitekturen har alltid lockat mig med sina färgglada och spännande konstruktioner. Sättet de kan omdefiniera en yta på nolltid fascinerar mig mycket.

Jag vill rikta ett tack till min handledare Gunilla Lindholm som hjälpt mig framåt när tankarna har varit för många, från arbetets tidiga skede till slutgiltiga utformning. Jag vill även tacka Tema för deras generositet och stöttande inställning till mitt arbete samt till samtliga intervjuade kontor och personer för deras stora engagemang och vilja att medverka. Slutligen vill jag rikta ett tack till vänner och familj som uppmuntrat och stöttat.

Sammanfattning

Denna masteruppsats behandlar tillfällig landskapsarkitektur i teori och praktik. Fenomenet tillfällig landskapsarkitektur har studerats och kartlagts med utgångspunkt i konceptet ”Levande Stockholm”, ett tillfälligt landskapsarkitekturprojekt som initierats av Stockholms stad. Uppsatsen har undersökt huruvida tillfälliga lösningar kan verka som drivande faktorer i förändringen av urbana miljöer.

Konceptet ”Levande Stockholm” har som syfte att göra Stockholms stadsliv mer levande och attraktivt genom satsningar på stadens utomhusmiljöer. Med hjälp av enkla moduler kan en hårt trafikerad gata, över en natt, förvandlas till en oas. Konceptet har visat sig ha positiva effekter på det offentliga livet i staden samt göra stor skillnad på hur det offentliga rummet ser ut och används. Genom att introducera fler och nya typer av aktiviteter och göra plats för ett friare rörelsemönster antyder konceptet att tillfälliga projekt kan driva på kortsiktiga förändringar i urban kontext.

Konceptet som Stockholms stad bedriver bygger inte enbart på kortsiktiga visioner utan även på långsiktiga. Genom att tillfälliga projekt tillåts återkomma varje år och andra stanna under en längre period har den tillfälliga landskapsarkitekturen i Stockholm även varaktigare och långsiktigare motiv och intentioner. Den tillfälliga landskapsarkitekturen anses besitta flertalet positiva egenskaper där dess ifrågasättande förmåga är en av dem. Genom att ifrågasätta hur ytor används kan nya sätt att nyttja stadens rum få genomslagskraft.

Olika förutsättningar och skiftande behov kräver olika sorters lösningar. Bland annat råder inte samma förutsättningar i Stockholms innerstad som i Stockholms ytterstad. Uppsatsen konstaterar att kontext spelar roll när tillfälliga projekt och dess effekter skall utvärderas. Uppsatsen fastslår även att bakomliggande intention är betydelsefullt, det vill säga vem eller vilka som är tänkta att gynnas.

Uppsatsen inkluderar ett förslag på hur tillfällig landskapsarkitektur kan utvecklas inom konceptet ”Levande Stockholm” samt genren i sin helhet. Den tillfälliga genren inom landskapsarkitektur anses redan besitta både deltagar- och dialogfrämjande egenskaper som verkar både socialt inkluderande samt engagerande. Hur dessa kan tas om hand och te sig rent praktiskt och fysiskt är vad arbetet avslutningsvis ämnat att ge förslag på.

Abstract

This master thesis targets the concept temporary landscape architecture in both theory and practice. The phenomenon: temporary landscape architecture has been studied and mapped in the context of “Levande Stockholm” a temporary landscape architecture project initiated by the municipality of Stockholm. This thesis investigates whether and how temporary solutions can act as driving-factors in the urban environment.

The aim of the concept “Levande Stockholm” is by investing in the city’s public outdoor environments creating a more vibrant and attractive city life. With the help of simple measures a hard-trafficked street can transform into an oasis overnight. The concept has shown positive effects on the quality of urban life in the city and makes a big impact on the use and aesthetic appearance of places. By introducing new and different types of activities and creating space for less restricted movement patterns, the concept suggests that temporary projects can drive short-term changes in urban context.

The concept “Levande Stockholm” is not only based on short-term visions but also takes in account long-term perspectives. By allowing temporary projects to return every year over a longer period of time, temporary landscape architecture in Stockholm can have long-term motivations and intentions. Temporary landscape architecture is considered to possess many positive characteristics, the ability to question today’s environments is an important one. By questioning the use of places, new ways of utilizing the outdoor environments can be achieved.

Different terms and conditions require different types of solutions. There are different pre-conditions in public spaces in Stockholm’s inner city compared with those in Stockholm’s outskirts. This context plays an important role in the evaluation of temporary projects and their effects. The underlying intention is significant, that is, who or whom benefit.

This thesis includes a proposal for how temporary landscape architecture can be developed within the framework of the concept “Levande Stockholm” as well as temporary landscape architecture as a whole. The temporary in landscape architecture is considered to possess both participatory and dialogue-promoting qualities that are both socially inclusive and engaging. How these qualities can be treated and translated into a practical and physical expression is what this thesis ultimately intends to deal with.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

01 INTRODUKTION.....8

Mål och syfte.....	9
Metod.....	10
Avgränsningar.....	12
Begreppsförklaringar.....	12
Disposition.....	14

Förstudie: en introduktion..... 15

Bakgrund.....	15
Teorier och begrepp.....	19
Egenskaper hos temporära landskap.....	22
Förutsättningar för temporära åtgärder.....	25
Medel och metoder.....	26
Potential och möjligheter.....	26
Det långsiktiga perspektivet.....	31
Risker.....	33
Sammanfattning.....	36

02 TILLFÄLLIG LANDSKAPSARKITEKTUR, EXEMPEL FRÅN STOCKHOLM.....38

Konceptet “Levande Stockholm”	39
Framkomlighetsstrategin.....	39
Implementering av konceptet i Stockholm.....	41
Kategorisering av projekt.....	41
Intervjupersoner.....	46

Erfarenheter av tillfällig landskapsarkitektur i Stockholm.....49

Bakgrund och motiv.....	49
Förutsättningar.....	53
Utformning.....	57
Tillvägagångssätt.....	63
Utmaningar.....	65
Potential och möjligheter.....	69
Sammanfattning.....	74

03 FÖRE & EFTER.....77

Val av metod.....	78
Begränsningar.....	79

Swedenborgsgatan.....	80
Humlegårdsgatan.....	94
Rågsveds torg.....	104

Sammanfattande värdering av den tillfälliga landskapsarkitekturens effekter..... | 16

04 FÖRSLAG..... | 20

Förslag på tillfälliga lösningar som kan främja dialoger och medskapande.....	121
Ett medlande koncept.....	122

05 DISKUSSION..... | 28

Hur intention och kontext spelar roll.....	129
Det långsiktiga perspektivet.....	130
Social hållbarhet.....	132

Slutsatser..... | 33

Reflektion av arbetsprocess..... | 34

Framtida forskning..... | 36

Referenser..... | 37

01

INTRODUKTION

I Stockholm arbetar man med ett koncept som heter ”Levande Stockholm”, som har syftet att levandegöra stadens offentliga rum, skapa trivsamma utemiljöer och ett attraktivt stadsliv. Detta är ett projekt som pågått sedan 2015 och som bedrivs av Stockholm stad. Konceptet handlar om att implementera tillfälliga konstellationer såsom mobila parker, sommargångator, sommartorg och pop-up parker. Installationerna skiftar både i storlek och utformning men kännetecknas generellt av diverse sittmöjligheter och växtlighet. Dessutom inkluderar konceptet många olika typer av aktiviteter såsom föreställningar, lån av spel, prova på-kurser och utebio, vars syfte är att skapa fler mötesplatser och en ökad gemenskap (Stockholms stad, 2018a).

Det är fascinerande på sättet som de tillfälliga installationerna kan förvandla och omvärdera en yta med så pass enkla medel och dessutom på så kort tid. Den tillfälliga arkitekturen har på den senaste tiden kommit att växa allt mer och är idag en strategi som uppmärksammas och appliceras i flera städer och kommuner världen över. Samtidigt tenderar fler och fler temporära inslag att få mer av en varaktig karaktär. Idag pekar utvecklingen mot att allt fler sommargångator blir årliga och återkommande inslag i Stockholms innerstad och pop-up parker planeras att stanna och aktivera en yta i flera år i väntan på att ett byggprojekt skall sättas igång. Det går att utläsa en potentiell utveckling där det tillfälliga blir allt populärare samt ett allt mer varaktigt inslag i Stockholms stadsrum. Frågan är om det finns någon djupare idé och tanke bakom denna utveckling samt om och på vilket sätt de kan verka som drivande faktorer i förändringen av urbana miljöer.

Valet av ämne bottenar i ett intresse för det tillfälliga skapandet inom landskapsarkitektur samt för det offentliga livet och de publika platserna i staden. Jag vill med detta arbete fördjupa mig i det tillfälliga med bakgrund av min kandidatuppsats där gaturummets utveckling analyserades. Arbetet konstaterade att den traditionella synen på gatan som transportled utmanas i allt större grad. Utvecklingen kan delvis kopplas till just det temporära, att gaturummet börjar likna ett vardagsrum med en mindre definitiv och mer tillfällig användning.

Mål och syfte

Syftet med uppsatsen har varit att bidra till kunskap om tillfällig landskapsarkitektur genom att undersöka hur fenomenet

tillämpas i Stockholm. Ambitionen har varit att kunna redogöra för och experimentera kring begreppet ”tillfällig landskapsarkitektur” och besvara frågeställningen:

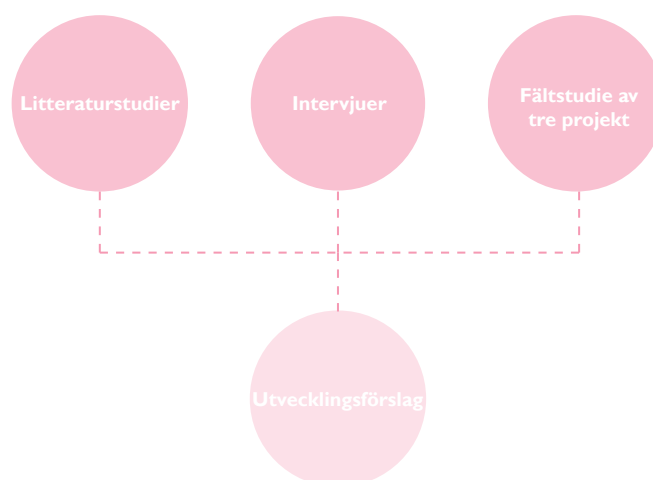
- Kan lösningar av tillfällig karaktär verka som en drivande faktor i förändringen av urbana miljöer och hur?

Målet för arbetet har varit att visa, analysera och dra slutsatser av några exempel på tillfällig landskapsarkitektur samt utifrån erfarenheterna komma med ett utvecklingsförslag.

Arbetet har inneburit att undersöka den tillfälliga landskapsarkitekturen genom litteratur och de tankegångar som existerar på företag och kommuner idag samt hur det tillfälliga implementeras och påverkar det offentliga livet och miljöerna i Stockholm genom en fältstudie. Jag har velat undersöka tillfällig landskapsarkitektur i teori och praktik, med fokus på dess effekter, möjligheter och potential. Avsikten har varit att kunna använda kunskapen i framtagandet av ett utvecklingsförslag för tillfällig landskapsarkitektur och konceptet ”Levande Stockholm”. Utvecklingsförslaget syfte har varit att höja ambitionen för tillfällig landskapsarkitektur som genre, både gestaltningsmässigt och användarmässigt.

Metod

Arbetets process har kommit att binda upp sig kring tre metoder.

Figur som förklarar arbetets process och metod. (Figur: Johanna Wetterborg, 2018-10-10).

För att arbetet skulle kunna uppfylla de mål som satts upp har kunskap varit nödvändig att inhämtas från olika typer av källor och tillvägagångssätt såsom litteratur, intervjuer och fältstudier. Dessa kan ses som separata men samtidigt som viktiga delar i en större helhet där arbetet haft som målsättning att mynna ut i ett utvecklingsförslag. Hur arbetets utvecklingsförslag slutligen kom att se ut har varit beroende av den kunskap som påträffats och samlats in samt de frågor som växt fram och formulerats på vägen. Ett faktum som gjort att arbetet formats och utvecklas med tiden.

Arbetet har haft tre olika ingångar i ämnet tillfällig landskapsarkitektur. Medan litteraturstudien har haft en teoretiskt utgångspunkt har både intervjudelen och fältstudien haft fokus på det praktiska. Anledning har varit att täcka in både det teoretiska och det praktiska för att på så sätt kunna gräva djupare och bredare i ämnet. Nedan följer en utförligare beskrivning av de olika delarna som innefattas av arbetet.

- **Litteraturstudier:** Genom litteraturstudier och referenser till olika ”tänkare” inom arkitektur och urbanism, där fenomenet tillfällig landskapsarkitektur kontextualiserats och använts, har en ideologisk, teoretisk och erfarenhetsmässig grund skapats för fältstudien i Stockholm.

- **Intervjuer:** Intervjuer har hållits med projektansvariga och planerare med kopplingar till konceptet ”Levande Stockholm”. Intervjuerna har haft syftet att komplettera diskussionen med ett praktiskt samt professionellt perspektiv. Intervjuerna har varit semistrukturerade med ett antal förutbestämda huvudfrågor och kompletterande följdfrågor.

- **Fältstudier av tre projekt:** Denna del utgörs av en kvalitativ observationsstudie, där tre platser undersökts och analyserats strax innan och efter implementeringen av det tillfälliga. Detta har haft sin utgångspunkt i syftet att utvärdera det tillfälliga installationernas effekter vad gäller främst användning och rörelsemönster för att vidare ge exempel på hur den tillfälliga landskapsarkitekturen kan utvecklas i Stockholm.

Denna observationsstudie har avsett att dokumentera, analysera och reflektera kring hur platserna används, både innan och efter det att sommarinstallationerna ställs i ordning. Vid varje observationstillfälle har rörelsemönster och aktiviteter studerats

på respektive plats. Resultatet från situationerna före och efter installationernas implementering har jämförts och beskrivits med hjälp av text, foto, illustrationsplaner och enklare analyskartor.

- **Utvecklingsförslag:** Denna del har syftat till att undersöka och ge exempel på hur den tillfälliga landskapsarkitekturen kan utvecklas, både som genre och inom konceptet "Levande Stockholm". Här har tanken varit att exemplifiera, konkretisera samt utveckla vad som träffats på och diskuterats i tidigare delar. Avsnittet innehåller ett förslag på hur tillfälliga lösningar kan stödja dialoger och medskapande inom stadsplaneringsprocesser, en frågeställning som växt fram under arbetets gång, i och med den information och kunskap som samlats in.

Avgränsningar

Studien har avgränsats till landskapsarkitektur och planering samt till det offentliga rummet och livet i staden. Studien har dessutom avgränsats geografiskt till Stockholm och ämnesmässigt till konceptet "Levande Stockholm" som tillämpas där. Valet av stad har grundat sig på det faktum att efterfrågan, förekomst och utveckling av tillfällig landskapsarkitektur kan upplevas som större i en storstad. Det är oftast här resurser samt svängrum finns för olika projekt, vilket tenderar att behövas när tillfälliga projekt ska genomföras. Det är även här som det intressanta konceptet "Levande Stockholm" bedrivs.

Begreppsförklaringar

Nedan presenteras kortfattat den begreppsflora som medföljer den teoretiska studien av begreppet "tillfälligt" i relation till landskapsarkitektur. Dessa kommer att förklaras mer utförligt i ett senare skede. Formuleringen av detta teoretiska ramverk har varit långt ifrån självklar, där jag av egen regi varit tvungen att beskriva och kategorisera begreppet utefter vad jag funnit och stött på i litteraturen. En litteraturöversikt har därför varit nödvändig då begreppet tillfällig landskapsarkitektur är mångbottnat och spretigt.

Någon enkel och klar definition av tillfällig landskapsarkitektur har inte gått att finna i någon litteratur utan istället har flera begrepp behövts inkluderas i studien för att kunna beskriva ämnet "tillfällig landskapsarkitektur". Samtliga utav dessa begrepp har varit viktiga bitar att inkludera, i mitt försök att beskriva vad

tillfällig landskapsarkitektur handlar om. Dessa begrepp upplevs i stor utsträckning som synonyma med varandra, dock med utgångspunkt i och präglad av sin egna kontext. Jag har strävat efter att behålla dem i sitt sammanhang för att inte riskera att de tappar sin betydelse. Tillvägagångssättet med att inkludera flera begrepp i arbetet har upplevts som en nödvändighet för att slutligen kunna ge en sammanflätad bild av vad tillfällig landskapsarkitektur kan tänkas vara.

>>Temporality<< (*temporärt*) (ung. översättning, svenska)

“Någonting som gäller bara för en viss tid.”

(Nationalencyklopedin, 2018c)

>>Permanence<< (*permanent*) (ung. översättning, svenska)

“Förbli, hålla.” (Nationalencyklopedin, 2018b)

>>Landscape<< (*landskap*) ”Landskap är vår omgivning i vid bemärkelse.” (Nationalencyklopedin, 2018a)

Det finns många definitioner som omger begreppet *landskap* och anledningen till varför jag har valt just denna är för att den är allmän och tillämplig.

>>Temporary landscape<< (*temporärt landskap*) (ung.

översättning, svenska)

“Ett landskap som går att uppleva en eller flera gånger på årlig basis” (Mayo, 2009).

>>Temporary urbanism<< (*temporär urbanism*) (ung.

översättning, svenska)

“Händelser som agerar plötsligt och utanför det vardagliga livets rytm och rutin” (Madanipour, 2017a).

>>Urban catalyst<< (*urban katalysator*) (ung. översättning, svenska)

“Ett fenomen som aktiverar eller snabbar på en process utan att själv förändras” (Davis, 2009).

>>Interim use<< (*tillfällig användning*) (ung. översättning, svenska)

“En temporär aktivering av en överbliven och oanvänd yta eller byggnad som inte har några krav på utveckling” (Blumner, 2006). §

Disposition

Uppsatsens första del ger läsaren en introduktion med tillhörande mål- och metodbeskrivning, avgränsning och begreppsförklaring. Introduktionen följs utav en litteraturstudie, även kallad förstudie med referenser till litteratur beträffande tillfällig landskapsarkitektur. Del ett följs utav en inblick i hur tillfällig landskapsarkitektur implementeras i Stockholm i intervjuform. Intervjuerna är gjorda med aktörer som är involverade i konceptet "Levande Stockholm". Detta avsnitt utgör uppsatsens andra del. Del tre innehåller en fältstudie, där tre platser studeras och analyseras, både innan och efter implementeringen av det tillfälliga. Vidare följer del fyra, innehållande ett förslag på hur tillfällig landskapsarkitektur kan utvecklas och kompletteras i Stockholm. Diskussion och slutsats utgör uppsatsens femte och avslutande del.

Förstudie: en introduktion

Hur lång tid skulle du säga att någonting är temporärt? Är det tio minuter eller tio år? Några av världens mest ikoniska byggnader var från början temporära och inte tänkta att stanna, bland annat Eiffeltornet i Paris (Bishop & Williams, 2012). Idag skulle nog inte många kunna föreställa sig ett Paris utan sitt Eiffeltorn. Förändringar gör oss tveksamma men vi tenderar att vänja oss fort. Det dröjer inte länge förrän det nya känns oersättligt (Hill, 2016).

Vad sägs om att slå sig ner på ett torg som blivit till en enda stor och härlig gräsmatta? Eller vad sägs om att fälla ut solstolen i mitten av en gata? Rotterdam i Nederländerna och Times Square i New York är exempel på internationella platser där detta gjorts möjligt.

På Schouwburgplein i Rotterdam gick det under våren 2018 att beskåda ett ganska annorlunda torg. "The flying grass carpet" är ett koncept som bygger på att skapa publika parker i städer under en begränsad period, med möjligheter att leka och vistas. Konceptet består av sittmöbler, växtlighet och en färgglad konstgräsmatta vars utformning och mönster ska påminna om en traditionell persisk matta men i jätteformat (The flying grass carpet, u.å.). Det unika med detta projekt är att den reser mellan olika platser i världen och på vägen ifrågasätter befintliga strukturer och introducerar nya sätt att vistas på i stadens offentliga rum.

Som ett experiment gjordes Times Square under sommaren 2009 tillfälligt om till en bilfri zon och inredes istället med uppfällbara stolar och växturnor. Mätningar före och efter förvandlingen visade en klar skillnad bland annat gällande antal personer som valde att vistas en längre tid på gatan (Gehl & Svarre, 2013).

Bakgrund

Städer befinner sig i ständig förändring och förhandling med olika konflikter med skiftande processer, motiv, intressen och värderingar (Németh & Langhorst, 2014). Städer tenderar att öka i komplexitet utifrån etniska, kulturella, ekonomiska och sociala aspekter i takt med att de intensifieras och förtätas. Den traditionella synen på staden förändras i takt med att nätverk såsom kommunikation, produktion och konsumtion blir allt mer överlappande. Det ökade flödet av människor, fordon, varor och information skapar bilden av en stad som tenderar att bli allt mer dynamisk och temporär i sin utformning. Rörlighet, förtätning, ökad befolkning och instabilitet kräver nytt praktiskt

Schouwburgplein i Rotterdam. Under våren 2018 togs detta foto för att dokumentera projektet "The flying grass carpet" och den gigantiska konstgräsmatta som vid tidpunkten prydde torget. De färglada mönstren skall liknas vid en traditionell persisk matta. Olika sittmoduler och växtlighet fanns också att beskåda. (Foto: Johanna Wetterborg, 2018-03-30)

utövande, nya typer av diskussioner och konceptuella ramverk (Corner, 1999).

Naturkatastrofer såsom översvämningar och jordbävningar påminner oss om att vårt liv på jorden är extremt ömtåligt. Den ökade oron beträffande vår naturs försämrade välmående och dess ovissa framtid ifrågasätter vår bild av naturen som permanent och stabil och påminner oss istället om tillfällighet och oförutsägbara egenskaper (Madanipour, 2017a). Så kallade ”öppna slut” och osäkerhet har alltid varit utmärkande för vad landskapsarkitektur står för eftersom ett landskap aldrig blir färdigt utan alltid befinner sig i processen om vad som komma skall (Diedrich, Bridger, & Hendriks, 2015). Balmori hävdar att förståelsen kring tillfälliga landskap har sin begynnelse i ekologin, som tar sig an just relationer och dynamiska system. Förändring, naturens mest utmärkande egenskap, är ett ämne som engagerar i takt med att vi också inser vår sårbarhet (Balmori, 2010).

Programmeringar och funktioner tenderar att vara det mest föränderliga när det kommer till staden. Behov och önskemål kan förändras över en natt, vilket kräver snabb respons (Corner, 1999). Detta öppnar upp för en utveckling där de offentliga ytorna måste bemöta ett allt bredare spektrum av användningsformer (Bishop & Williams, 2012). Uppkomsten av nya landskapsformer går därför att länka samman med nya och skiftande behov. Omställningen från det som kan upplevas som ovant till ett normaliserat tillstånd kräver tid. Det är också en process som kräver att professionella visionärer ser situationer utifrån nya perspektiv och finner nya möjligheter (Corner, 1999).

Många har pekat på en förändring inom stadsutveckling, där planering i vissa fall inte längre kan genomföras som en linjär process och där perioden mellan planering och genomförande blivit svår att kalkylera (Senatsverwaltung für stadtentwicklung, 2007). Orsaken kan exempelvis röra oförutsägbara situationer såsom förändringar på marknader, hänsynstagande till kontaminerad mark eller historiemärkta byggnader (Senatsverwaltung für stadtentwicklung, 2007).

Dagens stadsplanering måste hantera växande osäkerheter, både politiskt, ekonomiskt och miljömässigt (Bishop & Williams, 2012). ”Change is the only permanent condition we live in” (Hill, 2016). Trots alla argument efterfrågas ofta en permanent och slutgiltig lösning (Bishop & Williams, 2012). Det temporära

uppfattas ännu inte som en självklar del i utvecklingen av våra städer. När det finns en avsikt att planera och bygga på en plats, är slutprodukten oftast klar och tydlig (Bishop & Williams, 2012).

Författarna, Misselwitz, Oswald och Overmeyer, till kapitlet ”Urban development without urban planning- A planner’s nightmare or the promised land?” i antologin ”Urban pioneers” (Senatsverwaltung für stadtentwicklung, 2007) menar att det måste till en anpassning vad gäller dagens stadsutveckling till de nya krav som möter ett allt mer oförutsägbart samhälle med variationer kring användande, livsstil och ekonomi. Stevens och Voigt argumenterar, i samma skrift, för att inkludera projekt med fokus på temporärt användande i större skala och i redan existerande planeringsmodeller och strukturer (Senatsverwaltung für stadtentwicklung, 2007).

Samtidigt menar författarna till boken ”The temporary city”, Bishop och Williams, att det blir allt vanligare att stadsplaneringskontor världen över experimenterar och tillämpar allt lösare visioner och ramverk i samband med tillfälliga projekt. Syftet anses vara ambitionen att aktivera en yta direkt och inte om tio år. Flexibilitet är ett ledord i tider där det råder ekonomisk osäkerhet och i situationer där omständigheterna kan komma att ändras drastiskt. Insikten leder till att den tillfälliga aktivitetens potential i sammanhanget uppmärksammas av allt fler (Bishop & Williams, 2012).

Det handlar om att agera rätt i nutid men samtidigt tänka strategiskt om senare, det vill säga det handlar inte om att ta några beslut om framtiden utan istället om den långsiktiga processen. En stabil utveckling bygger på vad vi redan har genom att göra det vardagliga speciellt samt det speciella mer tillgängligt. För att kunna påverka och agera globalt krävs inget stort till en början utan allt tar fart där det räknas som allra mest. För att kunna hantera det oförutsägbara under kontrollerade men fortfarande kreativa former krävs förmåga att improvisera, reflektera och våga göra misstag (Hamdi, 2004). Nabeel Hamdi’s book ”Small change” handlar om just den lilla förändringens stora betydelse.

Temporär användning är dock inget nytt. Det är dess framgång som är ny (Bishop & Williams, 2012). Det temporära omnämns idag som en stor och internationell trend med ett växande socialt intresse, engagemang och aktivt deltagande i olika nätverk, där

det största motivet är att prova något nytt (Senatsverwaltung für Stadtentwicklung, 2007). Termen temporärt inrymmer ett tydlig start- och slutdatum. Samtidigt kan inget räknas som temporärt förrän det faktiskt passerat sitt slutdatum (Bishop & Williams, 2012).

I och med att temporärt användande blir ett allt vanligare inslag i dagens stadsplanering sätter det temporära också stor prägel på många urbana platser (Bishop & Williams, 2012). Det som utmärker den pågående trenden är det krympande tidsspannet som det tillfälliga användandet utspelar sig på. Det handlar inte längre om år eller månader utan om veckor och dagar i sina extrema fall (Madanipour, 2017a).

Det är i stadens mellanrum och i multifunktionella utrymmen som det tillfälliga tenderar att blomstra som allra mest. De temporära installationerna representeras ofta av exempelvis målad asfalt, enkla och flyttbara möblemang samt växtlighet. Den snabba takten som dessa ytor befolkas på skvallrar om deras popularitet och uppskattning. Ibland blir projekt så pass omtyckta att de blir permanenta inslag. Oftast är det just gator och vägar som görs om till temporära gågator, några stannar över en helg andra återkommer årligen. Även om majoriteten av våra offentliga stadsrum fortfarande till stor del präglas av motordrivna fordon så börjar utvecklingen mot en gävänligare stad sakta ta form och vinna acceptans (Bishop & Williams, 2012).

Teorier och begrepp

>>Temporary landscapes<<

Temporary Landscapes are place events contingent upon the social conditions that shape them. Societies can plan events, react to them, or do both, and the outcomes can be either enriching or corrosive. Given these contingencies, temporary landscapes can be places for rituals, epiphanies, crimes and wars, and natural and human disasters. Temporary landscapes have enriching principles which are requirements and possibilities that relate either to social actions or to memories. (Mayo, 2009:124)

Vad betyder egentligen ordet temporär? James M. Mayo (2009) för en intressant diskussion i sin artikel ”Temporary Landscapes”. Enligt hans mening har begreppet många olika betydelser, vilket i sig innebär att det temporära landskapet i sig

kan definieras och tolkas på flera sätt samtidigt. Precis som ett temporärt landskap kan gå att uppleva endast en gång innan den försvinner så kan den också upplevas flera gånger, på årlig basis. Vissa till och med så ofta att de inte längre kanske kan räknas som temporära. Mayo klargör att det även finns röster som resonerar kring att samtliga typer av landskap är temporära.

En person som gör det är författaren Diana Balmori (2010). I sin bok "A landscape manifesto" skriver hon att alla landskap är temporära men menar att det finns olika grader av temporärt. Fortsättningsvis kan definitionen av det temporära landskapet enligt hennes mening förstås som två aspekter, dels utifrån den linjära förändringen av levande material och dels utifrån den cykliska och årliga förändringen. Dessutom utgör rörelse en viktig dimension av det tillfälliga. Det kan vara rörelse som sker när en åskådare rör sig genom landskapet eller rörelse som sker i landskapet självt, till exempel skiftningarna mellan ebb och flod (Balmori, 2010).

Landskap är ytterst ömtåliga enligt Balmori. Hon jämför det historiska landskapet med historiska byggnader som hon menar har större chans att överleva. Detta beror, enligt Balmori, på att landskap till skillnad från byggnader befinner sig i ständig förändring, vilket gör att bevarandet av dem blir till en svår uppgift (Balmori, 2010).

" /.../ landscape is always in the process of becoming. It exists in time just as we do, and only in time can we capture it. Time's most difficult dimension is the challenging concept of the world of nature – and ourselves in it – as one in which all the parts are constantly changing" (Balmori, 2010:117).

Landskap består av fyra dimensioner, där tiden utgör den fjärde. Landskap befinner sig ständigt i processen av det som komma skall. Det existerar enbart i samtid med oss själva och det är enbart i reell tid kan vi fånga det (Balmori, 2010). Landskap skall inte ses som statiskt och icke-förändringsbart. Landskap skall ses som bearbetnings- och utvecklingsbart (Corner, 1999).

Det tillfälliga landskapet skapas och definieras med tiden som utgångspunkt och designfaktor, något som Balmori menar ligger bakom varför det tillfälliga landskapet spelar en särskild roll i hennes arbete. Projekt av temporär karaktär menar hon är snabba, roliga och livfulla. Det är just deras tillfälliga egenskaper

som gör dem så uppskattade. De är alla lätta och snabba att ta till sig och när de är borta är de borta. Deras korta existens och snabba designprocess gör att de sticker ut och frångår många andra och vanligare typer av projekt (Balmori, 2010).

Definitionen av det tillfälliga landskapet kan variera enligt Mayo (2009), men enligt honom går det att urskilja två viktiga delar, sociala händelser och fysiska förändringar. Sociala event såsom festivaler eller sportarrangemang kan påverka vår uppfattning av landskapet tillfälligt genom andra människors närvaro. Utan att inverka på platsens fysiska mening transformerar eller omdefinierar olika sociala event en plats tillfälligt. Däremot finns det event, exempelvis krig och naturkatastrofer, som kan omdefiniera landskapet i fysisk mening. I samband med sådana händelser byggs oftast temporära landskap upp i väntan på lagning och tillbakagången till en stabilare vardag. Mayo poängterar att temporära landskap går att både se fram emot och frukta.

Det temporära landskapet är beroende av ett permanent landskap och ibland också organisationer som planerar eller reagerar med sociala event (Mayo, 2009). Temporära landskap är i viss mån även associerade med minnen och historier. Mayo hävdar att det temporära landskapet representerar det föregångna i det permanenta och enda, landskap vi upplever. Dock har vi alla minnen av temporära landskap. Temporära landskap associerar med berättelser, där berättaren delar med sig av sina upplevelser genom att återvända till det tidigare permanenta landskapet där det tillfälliga ägt rum (Mayo, 2009).

>>Temporary urbanism<<

Den generella tolkningen av >>temporary urbanism << är händelser som agerar plötsligt och utanför det vardagliga livets rytm och rutin. Det är ett begrepp vars tolkning förknippas med förändring och kan ses som en utmaning för rotade idéer och sociala arrangemang som omger en permanent stadsbild (Madanipour, 2017a). Begreppet har en tillfällig karaktär och kan inte enbart förstås utifrån aspekten om tid utan måste även ses utifrån aspekten om rum eftersom det är där de utspelar sig (Madanipour, 2017a). Medan tid står för förändring och rörelse står det rumsliga för permanens och stabilitet (Madanipour, 2017a). Tid och rum har direkta samband då tidsaspekten inverkar på den fysiska miljön, där den fysiska miljön används

olika beroende på vilken tid på dygnet och dag på året det är.

>>Urban catalyst<<

Begreppet och fenomenet >>urban catalyst <<aktiverar eller snabbar på en process utan att själv förändras. I artikeln “Urban catalysts in theory and practice” ser författaren, Juliet Davis (2009), positivt på temporärt användande som ett effektivt verktyg i strategiska utvecklingsprocesser. I artikeln argumenteras för huruvida temporärt användande kan ses som en katalysator i sammanhanget. Genom att uppmärksamma förbisedda platser och hjälpa till i formulerandet av framtida utvecklingsplaner och investeringar, anses temporärt användande kunna verka utlösande i stor grad. Dock måste sådana initiativ vara väl förankrade i det redan existerande, möjligtvis med vis varaktighet samt aktiverande karaktär, för att diverse utvecklingsprocesser i sin tur ska kunna drivas på (Davis, 2009).

>>Interim use<<

I artikeln “Planning for the unplanned”, skriven av Nicole Blumner (2006) används termen >>interim use<< vilket definieras som temporär aktivering av en överbliven och oanvänd yta eller byggnad som inte har några krav på utveckling. Termen beskrivs som en ny metod inom stadsplanering, där aktivering istället för reglering förespråkas. Metoden ser helst till att utgå från det redan befintliga och låta utvecklingen ske stegvis och långsamt. Det är viktigt att tillgodogöra sig information från både små och stora aktörer i samhället. Verktøygen som används fokuserar på processen snarare än produkten. Resultatet är en stad som erbjuder en större variation av användningsformer, utseenden och tidsperspektiv, kontra en stad som enbart förespråkar en traditionell planering (Blumner, 2006).

Egenskaper hos temporära landskap

Tillfälligt användande kan ha många egenskaper. Den kan vara både planerad och icke-planerad, slumpmässig, spontan och illegal. Den kan uppkomma under både krympande och växande former. Några existerar över en helg eller en hel sommar och andra i flera år. Definitionen av den temporära användningen avgörs utefter användarens eller planerarens motiv, menar författarna Bishop och Williams (2012). Definitionen utgår från tanken att allt är temporärt, det finns alltså ingen tidsbegränsning, så länge

avsikten om det temporära kvarstår (Bishop & Williams, 2012).

I artikeln ”Temporary uses as means of experimental urban planning”, skriven av Panu Lehtovuori och Sampo Ruoppila (2012), definieras temporärt användande som en temporär aktivering av mark som annars är omprogrammerad eller mindre använd. Författarna menar vidare att all aktivitet som sker på en yta som inte annars skulle ha ägt rum där under en bestämd tid, klassas som temporärt användande (Lehtovuori & Ruoppila, 2012).

Aktiviteterna bakom användandet kan vara övergående, det vill säga att aktiviteten bara äger rum vid ett enstaka tillfälle. Aktiviteten kan även vara återkommande, vilket betyder att ett event sker regelbundet. Vidare kan en aktivitet också vara mobil, vilket i sin tur betyder att aktiviteten förflyttar sig från en plats till en annan (Lehtovuori & Ruoppila, 2012).

Ett temporärt användande kan även förvandlas till ett permanent sådant om aktiviteten blivit väldigt uppskattad eller om den bedöms utgöra en ny och viktig del i en plats karaktär. Det temporära användandet kan vara både en överenskommelse eller inte med planeringsmyndigheter. Historiskt sett vad gäller det temporära användandet så har det oftast rört sig om det sista nämnda. Men idag går det att utläsa en potentiell utveckling mot att en allt större mängd av temporärt användande blir formella överenskommelser med officiella planeringsmyndigheter och därmed en del av den övergripande stadsutvecklingen (Lehtovuori & Ruoppila, 2012).

Alternativ till dagens utövande arkitektur växer sakta fram i och med den temporära arkitekturens framfart. Dess tvärvetenskapliga samt inkluderande karaktär gör att arkitektens roll i dessa sammanhang expanderar och blir svår att formulera. Arkitekters samarbete med andra yrkeskompetenser gör definitionen knappast tydligare (Hill, 2016).

Temporär arkitektur kan därför vara svår att koppla till enbart ett yrke. Arkitektur och konst är två olika discipliner som ofta rör sig tillsammans inom det temporära skapandet. När konstnärer och arkitekter samarbetar kan kreativiteten och metoderna kring själva skapandet utmanas. Dock behöver inte själva resultatet definieras som antingen konst eller arkitektur (Hill, 2016).

Bakom den övergripande termen temporär arkitektur ryms projekt som varierar i val av metod, process och resultat. Gemensamt för dem alla är dock oftast sina rumsliga strukturer, plötsliga uppkomst och försvinnande samt dess stora kontrastverkan med det traditionella och permanenta landskapet som omger dem. Det är intressant hur den temporära arkitekturen både kan besvara, avbryta och förvandla platser och deras omgivning (Hill, 2016).

Tillskillnad från den traditionella arkitekturen, vars maktstruktur vi sällan ifrågasätter, öppnar den temporära arkitekturen upp för möjligheter att se på våra vardagliga ytor med andra ögon och för en kort period kan andra alternativ göras möjliga. På så vis får användaren bekanta sig med en ny tillvaro som skiljer sig från den som de rör sig i annars (Hill, 2016).

Den tillfälliga användningen kontrasterar på olika sätt med den permanens och kontroll som påverkar områden i en stad. Därför tenderar det tillfälliga användandet att ske på offentliga eller semi-offentliga platser, där kontroll finns i mindre utsträckning. Men viss kontroll finns ändå genom att rutiner och rytmer utgör viktiga delar av det urbana livet. Marknader är ett exempel på ett återkommande event som pendlar mellan stadens tillfälliga och permanenta egenskaper. När vi går till jobbet eller när en affär öppnar och stänger utgör exempel på händelser som kontrolleras genom att tid mäts med motivet att försöka rama in och hantera förändring. Äganderätt, lagar, institutioner, traditioner och kulturella företeelser är historiska uppfinningar som alla skapats för att inrätta någon form av ordning, kontinuitet och mening (Madanipour, 2017a).

Författaren Mariana Pestana anser, i sin artikel i boken ”This is temporary- how transient projects are redefining architecture” av Cate St Hill (Hill, 2016), att den temporära arkitekturen besitter potential liknande den litterära fiktionens. Precis som fiktionens fantasifulla värld kan få oss att ifrågasätta och omformulera våra tankar, åsikter och beteenden kan den temporära arkitekturen göra detsamma. Det temporära gör oss inte enbart medvetna om vad som försiggår i nutid utan även att förhållanden och villkor kan förändras, menar Pesana. Hon avslutar sin artikel med uppmaningen att det är på tiden att vi inser det temporäras plats inom arkitekturens praxis (Hill, 2016).

Förutsättningar för temporära åtgärder

Platser förknippas allt som oftast med stabilitet och permanenta konstruktioner (Cresswell, 2015). Det är genom platser som vi upplever världen och genom att investera i dem fyller vi dem också med mening. Vi lär känna en plats och blir en del av den först när vi interagerar med platsen. Samtidigt är det genom själva integrerandet som känslan av en plats först uppkommer (Cresswell, 2015).

De offentliga ytorna har på senaste tiden vuxit och ökat i betydelse (Bishop & Williams, 2012). Temporära projekt kan äga rum i stort sätt vart som helst men det är i de offentliga rummen som de kan uppmärksammas och delas. Det offentliga rummet i sig är en plats för temporära aktiviteter allteftersom människor kommer och går under dagens lopp. På så sätt möjliggör de offentliga rummen att de temporära aktiviteterna, både förutsägbara och icke-förutsägbara, kan äga rum. Det är en plats för experiment och förändring, menar Madanipour (Madanipour, 2017a).

Jane Jacobs för diskussionen om staden, hur objekt såsom parker, gator och byggnader kan nå olika effekt beroende på vilken typ av kontext och omständighet som de existerar i (Jacobs, 2000).

Att vissa ytor lämpar sig bättre för temporära projekt diskuteras i boken "Urban Pioneers" som till stor del har sin utgångspunkt i Berlin. Där har det visat sig att platser med centralt läge, bra tillgänglighet och transportmöjligheter samt social miljö med en lokalbefolkning som kan konsumera och generera de temporära projekten utgör idealet (Senatsverwaltung für stadtentwicklung, 2007). Oftast fungerar de som allra bäst i innerstäder och mindre bra i förorter (Bishop & Williams, 2012). Samtidigt kan en isolerad plats också vara attraktiv. Det beror på projektets initiativtagare, motiv och potentiella målgrupp, menar Blumner, som dessutom kan variera stort (Blumner, 2006). Andra nyckelfaktorer är mängden tillgängligt utrymme, platsens storlek, arkitektoniska sammanhang, topografi samt kommande planering (Senatsverwaltung für stadtentwicklung, 2007). Vidare nämns miljömässiga förhållanden, byråkratisk flexibilitet och kostnader för nyttjande av platser som viktiga och avgörande framgångsfaktorer (Blumner, 2006).

I takt med att temporära event blir allt vanligare går det att utläsa ett växande kommersiellt intresse. Temporära projekts samexistens eller konsultation med intäktsgivande verksamhet anses vara en ytterligare faktor till framgång, där den vinstgivande verksamheten garanterar ett stabilt ramverk och den temporära verksamheten oftast verkar som besöksmagnet samt bringar nytt ljus till platsen (Senatsverwaltung für Stadtentwicklung, 2007).

Medel och metoder

För att underlätta och stödja spridningen av samt arbetet kring det tillfälliga användandet tar Nicole Blumner (2006) upp ett antal tekniker. Först och främst behövs potentialen i det tillfälliga erkännas när det kommer till problematiken om oanvända och överblivna ytor. Näst på tur står kommunikation som ett viktigt redskap i att bringa aktörer, potentiella användare och ägare, tillsammans samt göra processen transparent och ge chans för en ökad acceptans. Vidare utgör konsultation en viktig teknik som kan appliceras när aktörer har motstridiga mål eller åsikter kring verksamheten. Den tillfälliga karaktären kräver dessutom att existerande lagar kan tolkas på nytt, vilket i sin tur kräver flexibilitet. Slutligen nämns marknadsföring samt uppföljning som viktiga tekniker. Marknadsföring kan hjälpa till att sprida kunskap om det temporära till potentiella användare och ägare och uppföljning av genomförda projekt är i sin tur viktigt för det framtida arbetet kring temporära installationer (Blumner, 2006).

Potential och möjligheter

Det finns många anledningar till varför temporärt användande skall vara en självklar del inom stadsplanering enligt författarna Bishop och Williams (2012). Temporärt användande kan locka till sig och gynna olika kommersiella verksamheter samt vara en pådrivande faktor för experimentellt tänkande. Sociala värden är ytterligare en aspekt som kan gynnas, där det temporära kan öppna upp för medborgardialoger, som utgör en viktig länk mellan befolkning och planerare. Sådana projekt bygger på förtroende mellan parter som i sin tur kan utvecklas till ett långsiktigt partnerskap samt även verka inspirerande för nya temporära tillställningar att äga rum (Bishop & Williams, 2012).

Författarna Lehtovuori & Ruoppila (2012) argumenterar för att temporärt användande kan verka positivt när det kommer till att

uppmärksamma ”okända” eller oanvända ytor och bjuda in nya användare till platser. De menar att det ofta rör sig om områden som ligger utanför invånarens mentala karta, oftast platser i ytterstaden eller mer centrala men svårtillgängliga platser såsom industriområden, som skulle tjäna på att ett temporärt användande introduceras. Det rör sig även om områden där platsers betydelse minskar på grund utav dess läge eller minskad aktivitet, menar Lehtovuori och Ruoppila. Att starta upp en pionjärverksamhet på detta sätt säger sig författarna bidra till ett platsskapande med både sociala och ekonomiska fördelar. Författarna argumenterar att initiativen kan öka den urbana attraktiviteten, ta till vara på och främja urbana platsers befintliga kvalitet samt möjliggöra etableringen av nya mindre verksamheter. Temporärt användande är ett verktyg som både kan intensifiera, omvärdera och initiera platser. Det är ett platsspecifikt, användarcentrerat och experimentdrivet utvecklingsverktyg (Lehtovuori & Ruoppila, 2012).

Temporär användning på oanvända eller överblivna ytor i staden anses ha stor potential att lyckas (Németh & Langhorst, 2014). Tillsynes överblivna ytor tenderar att skapas när användning och funktion zonerats och gett upphov till efterlämningar av ytor eller buffertområden, exempelvis i samband med större infrastruktur såsom motorvägar. Det är även vanligt förekommande att dessa ytor uppstår i områden med övergående användning eller i så kallade övergångszoner i stadens och förortens ytterkanter. Historiskt sett har överblivna ytor ansetts mer som ett problem än tillgång men idag är situationen annorlunda. Författarna Németh och Langhorst (2014) till artikeln “Rethinking urban transformation: Temporary uses for vacant land” föreslår att dessa oanvända och överblivna ytor skall tas i anspråk av olika temporära användnings- och besittningsformer med flexibla och platsspecifika fördelar samt stegvisa urbana transformationer. Författarna argumenterar för att den temporära användningen skall ses i samhörighet med de oanvända ytornas potential i dagens stadsplanering och gestaltning (Németh & Langhorst, 2014). Genom att addera aktiviteter och livfullhet kan människor få upp ögonen för de ytor som de i vanliga fall upplever som oattraktiva. Det temporära aktiviteterna har förmågan att engagera människor, särskilt i marginaliserade områden där engagemanget dessutom kan tänkas behövas allra mest. Det temporära engagerar och gör det på så sätt möjligt för allmänheten att själva påverka sin omgivning, ta del av stadsplaneringsprocesser och öka sin livskvalitet. Genom sin

förmåga att ta öppna ytor i anspråk till användning för nästan vilken typ av aktivitet som helst har det temporära stor potential att ge liv åt annars döda ytor och göra dem en del av det urbana livet i staden. Författarnas slutgiltiga mening är att oanvända och överblivna ytor inte skall ses som ett problem utan som en tillgång för ett rikt och fungerande stadsliv (Németh & Langhorst, 2014).

Temporär användning har inte enbart möjligheter att tillgängliggöra nya ytor att vistas på utan även möjligheter för multifunktionella syften, såsom marknader, festivaler och demonstrationer. Den temporära karaktären bidrar till ett flexibelt och multifunktionellt användande utan att någon av aktiviteterna nödvändigtvis behöver bli permanent. På så sätt kan ytor anpassas till de krav och behov som ställs i stunden, utan att en plats behöver förändras fysiskt till grunden (Madanipour, 2017a).

Författarna Lehtovuori och Ruoppila (2012) konstaterar också det temporära användandets många vinster. Först och främst nämns dess experimentella och explorativa sida när det kommer till att utveckla det urbana livet och platserna i staden, genom kreativa och nyanserade designlösningar (Lehtovuori & Ruoppila, 2012). Just möjligheten att testa idéer och olika ”tänk om” scenarion är en viktig egenskap som ifrågasätter en plats användning och funktion. En plats som från början enbart var tänkt att fungera som passage kan istället fungera som något annat och visa sig ha mer att erbjuda (Hill, 2016). Viktiga egenskaper såsom värdesättande av mångfald, samverkan över yrkesgränser samt medborgardialoger och ”nerifrån och upp perspektiv” är ytterligare exempel (Lehtovuori & Ruoppila, 2012).

I kapitlet ”Events and Prospects” i boken “Cities in time: temporary urbanism and the future of the city” undersöker författaren Madanipour (2017) huruvida temporära installationer kan agera som pådrivande faktorer för förändring. Potentialen hos det temporära undersöks utifrån dess kreativa och innovativa förmåga att bryta upp strukturer, öppna upp för nya möjligheter i tid och rum samt skapa nya platser i nära samverkan med allmänheten. Enligt Madanipour (2017) agerar det temporära både ifrågasättande, experimenterande samt innovativt. Mycket av dess kreativa potential ligger i dess natur att ifrågasätta och betrakta ämnesfrågor utifrån nya perspektiv utan att påverkas

av befintliga maktstrukturer och hierarkier. Genom att förflytta ett objekt från sin ursprungliga kontext till en ny och okänd sådan skapas direkt en obalans där ”status quo” ifrågasätts och nya alternativ undersöks. På så sätt kan mer etablerade strukturer förändras och nya introduceras. Madanipour hävdar fortsättningsvis att den kreativa potentialen inte nödvändigtvis behöver vara förmågan att ge långsiktiga effekter eller komma med nya svar. Han menar att ifrågasätta redan är tillräckligt. Mycket av de temporära återfinner sin kreativa potential i att ifrågasätta det existerande sättet att se och göra saker på (Madanipour, 2017a). Att se på världen upp och ner samt ut och in är viktigt enligt Hamdi (2004). På så sätt får vi lättare att fantisera menar han.

De temporära strukturerna, situationerna och tillställningarna förvinner ibland lika snabbt som de dök upp men är samtidigt designade för att investera i det offentliga rummet. De möjliggör, testar samt utmanar fördomar kring hur vår stad skall se ut och hur vi skall bete oss i dem (Hill, 2016).

I de resonemang som hålls i boken ”This is temporary- how transient projects are redefining architecture”, skriven av Cate St Hill, definieras temporär arkitektur som kortlivade strukturer, installationer som möjliggör experimentbaserade, interaktiva samt engagerande platser. Samtliga är knutna till ett offentligt bruk med det publika i fokus (Hill, 2016).

Temporär arkitektur kan ses som en deltagande och kollektivt engagerande praktik som förespråkar processer med så kallade ”öppna slut”. Fördelarna med en sådan process är att de går till djupet av ett problem innan mer dramatiska och långsiktiga förändringar övervägs. Här spelar arkitekten en viktig medlande roll mellan allmänheten och auktoriteter. Genom sin kreativa konsulterande roll kan arkitekten aktivera allmänheten och visa dem möjligheterna som finns för att de själva ska kunna delta i och påverka skapandet av attraktiva och levande stadsrum. Den temporära arkitekturen kan tänkas hjälpa till i förmedlingen av den process som ett område kan tänkas gå igenom, där större förändringar upplevs vara svåra att greppa. Den temporära strukturen gör det möjligt att diskutera problem på ett tillgängligt och unikt sätt, ansikte mot ansikte. I andra fall kan de förändra attityder och uppfattningar av en plats, från negativt till positivt. Projekt av temporär och deltagande karaktär testar idéer, aktiverar och livar upp platser i mänsklig skala. Den temporära

arkitekturen kan väcka intresse samt vara själva övergången till det nya. Temporär arkitektur för samman både det som varit, det som existerar och vad som komma skall och kan liknas vid en metafor eller symbol för förändring (Hill, 2016).

Många temporära projekt anses ge positiva effekter på lång sikt, oavsett framgång eller varaktighet. Det är deras förmåga att omvärdera en plats funktion och syfte som gör dem framgångsrika. Projekten gör det möjligt att rikta uppmärksamhet till och förändra den bild som allmänheten redan har av en plats. Detta öppnar upp för nya möjligheter i områden som är svåra att utveckla (Senatsverwaltung für stadtentwicklung, 2007).

Dagens planering börjar inrymma nya förhållningssätt innehållande lösare visioner, öppnare tidsramar, ökad flexibilitet och processfokus. Egenskaperna ger möjlighet att handskas med förändringar av olika slag som samtidigt värnar om befintliga värden, skapar ökat samhällsengagemang och experimenterande, främjar samarbetet med användaren samt välkomnar småskaliga projekt av temporära slag. Detta möjliggör att övergående aktiviteter kan frodas och påsikt resultera i ett mer långvarigt aktiverande. Författarna argumenterar för att processen är lika viktig som själva slutresultatet. Dagens planerare måste inse att deras roll ibland är att skapa förutsättningar snarare än lösningar. Att experimentera med tidsbestämda aktiviteter kan påverka långsiktiga strategier inom planering till att ta nya intressanta och oväntade vändningar. Det temporära har förmågan att passa in i långsiktig planering samt stå helt själv (Bishop & Williams, 2012).

Den temporära lösningens karaktär bestäms inte enbart av dess omgivning och utseende utan även av det faktum att lösningen är högst tillfällig och inte är meningen att stanna kvar en längre tid (Havemann & Schild, 2007). Författarna Havemann och Schild (2007) redogör för relationen mellan det temporära och acceptans, både bland beslutsfattare och den allmänna befolkningen. De egenskaper som det provisoriska besitter agerar exempelvis till fördel för initiativtagaren i förhållande till den autoritära makten när ett projekt skall förhandlas och genomföras. Det provisoriska egenskaperna gör det lättare att övertyga om projektet i sig och dess genomförande samt gör att projektet bemöts med ett öppnare sinne. Detta underlättar också det experimentella tänkandet och skapandet samt möjligheterna för projektet att bli permanent. Egenskaperna gör

alltså projektet mer genomförbart, experimentellt och mindre "läskigt", då även kraven på att bli en succé också är minimala. Författarna Havemann och Schild sammanfattar det temporära skapandet ur ett planerarperspektiv som en katalysator till handlande i situationer där det råder osäkerhet. I situationer där det råder ovisshet kan det temporära bidra med lösningar på problem eller driva på utveckling inom ett område med olika utmaningar. Det temporära som metod inom planering syftar till att förespråka långsiktiga effekter genom etablering av nya koncept (Havemann & Schild, 2007).

Det temporära kan föra grupper i samhället närmare varandra genom åsidosättande av sociala hierarkier och maktstrukturer i ett kollektivt sökande för nöje. Det är i den gemensamma upplevelsen som det temporära har förmågan att ena olika önskningsar och göra förändring till något positivt, både i social och fysisk mening. Dess lekfulla och deltagandefrämjande sida har intentionerna att förena människor med de offentliga stadsrummen (Hill, 2016).

Temporär arkitektur har förmågan att kunna väcka diskussioner kring både återanvändning och återvinning. När ett projekt endast skall existera under en kortare tid kan valet av material komma att bli extra viktigt. Även vart materialet skall ta vägen efter installationens slutdatum är viktigt att fundera över för att inte projektet endast skall ses som ett slöseri med resurser (Hill, 2016).

Det långsiktiga perspektivet

Oftast ses det temporära som sekundärt i förhållande till det permanenta och det tenderar att vara enbart permanenta lösningar och resultat vi är villiga att investera i. Vi lever i en värld vi mer eller mindre ser som permanent. Dock är verkligheten något helt annat. Ingenting är beständigt, inte ens människan själv, där allting förändras förr eller senare (Bishop & Williams, 2012). Från första ritningen till den slutgiltiga rivningen, urbana miljöer förändras ständigt, vare sig vi vill det eller inte. Detta till följd av teknologiska, ekonomiska, sociala och kulturella förändringar (Carmona, Heath, Tiesdell, & Oc, 2003).

Bara för att ett projekt är kortlivat behöver inte det innebära att projektet inte är långlivat. Det temporära har mycket att lära det som beskrivs som den permanenta arkitekturen, exempelvis

att tänka utanför boxen, bryta regler, göra vår omgivning mer tillgänglig, öppnare, spontanare, tillåtande och framför allt mer lekfull. Den temporära arkitekturen kan åstadkomma precis lika mycket om än lite mer än den permanenta. Den tillåter testandet av nya material och teknologier, den är innovativ samt experimenterande, hållbar, engagerande och berikande, både ur social och fysisk mening (Hill, 2016).

Temporära projekt beskrivs som flytande och övergående i sin karaktär, samtidigt som de ibland får finnas kvar en längre tid innan en yta återgår till sin klassiska användning. Det finns även projekt som trots sin, från början, begränsade varighet, växer och utvecklas till att få mer av en professionell karaktär. Det är alltså i det temporära som även mer långsiktiga projekt kan ta form (Senatsverwaltung für stadtentwicklung, 2007).

I takt med allt snabbare och drastiska förändringar tenderar det visuella och fysiska värdet samt betydelsen av en plats förflutna bli ännu viktigare. Känslan av en plats, dess karaktär och identitet, kan besitta ett särskilt värde som gärna vill bevaras. Därför tenderar stadsplanering att svara till det redan existerande och i samklang med det förflutna istället för tvärtom. Men för att på ett lyckat sätt kunna utgå från det befintliga måste stadsplanerare inse hur miljöer anpassar sig till förändringar samt förstå varför vissa miljöer anpassar sig bättre än andra. Vidare är det viktigt att förstå vad som karakteriserar en plats för att kunna avgöra vad som borde bevaras och vad som kan förändras (Carmona et al., 2003).

Landanvändningar av olika slag tenderar att kunna anpassas i större utsträckning till förändringar än vad exempelvis byggnader har förmågan att göra. Design av landskap handlar till största delen om att kunna hantera processen av ständig förändring. För att lyckas krävs noggrann hantering av det som skapats (Carmona et al., 2003).

Förändringar tenderar att bli allt mer drastiska. Genom låta dem ske gradvis och i mindre skalor kan ge allmänheten möjlighet att kunna svara och anpassa sig till förändringar. Det är alltså genom långsamma och småskaliga förändringar som radikala förändringar kan vinna acceptans och samförstånd och på så vis verka både robust och hållbart. Eventuella misstag skulle vara lättare att hantera i ett sådant scenario än om fallet skulle vara det omvända (Carmona et al., 2003).

I artikeln ”Temporary use and the onto-politics of ‘public space’”, skriven av de fyra författarna Vallance, Dupuis, Thorns och Edwards (2017), diskuteras de temporära projektens effekter. I artikeln åtskiljs, vad författarna definierar som temporära projekt, det vill säga högst tillfällig, från temporära projekt där ambitionen är att låta användningen stanna så länge som möjligt. Enligt författarna till artikeln spelar intentionen bakom projektet en avgörande roll för vilka effekter som sedan uppkommer. Ett temporärt projekt med just sin tillfälliga karaktär har lättare att vinna acceptans och möjliggör därför lättare en produktion av platser som stödjer ett bredare spektrum av värden, aktiviteter och perspektiv. Den tillfälliga karaktären innebär även att projektet skall försvinna vilket gör konstruktionerna relativt lätta, billiga och snabba. Om projektet inte blir lika framgångsrikt som det var tänkt från början, spelar det inte så stor roll eftersom projektet var tänkt att vara just tillfällig. På samma sätt som den tillfälliga karaktären kan ses som en nackdel kan den också ses som en stor fördel. Författarna drar slutsatsen att temporär användning kan vara en metod att föredra när det gäller skapandet av urbana platser (Vallance, Dupuis, Thorns, & Edwards, 2017). Enligt Nicole Blumner (2006) har den tillfälliga användningen visat sig kunna dra till sig positiv uppmärksamhet samt ny energi till mer negligerade områden i städer.

Risker

Den fysiska miljön befinner sig alltid i ständig utveckling och förändring. Ändå värderas stabilitet och kontinuitet högt i planeringssammanhang (Carmona et al., 2003). Det tenderar alltid att finnas ett annat mål än det temporära när permanenta alternativ finns i åtanke (Bishop & Williams, 2012). Det är viktigt att stadsplanerare inser innebörden av tidsmässiga och tillfälliga dimensioner i sitt val av design, det vill säga på vilket sätt tidscyklar inverkar på den fysiska miljön och hur designen påverkas och kan formas därefter. För att kunna förse den urbana miljön med aktivitet och locka till användning krävs en förståelse för hur tidscyklar inverkar på hur den urbana miljön används och upplevs. I sammanhanget argumenteras för den ”mjuka” infrastrukturens betydelse såsom event och aktiviteter. Betydelsen anses minst lika stor som den ”hårda” infrastrukturens innebörd, såsom byggnader och utomhuskonstruktioner (Carmona et al., 2003).

De tillfälliga interventionernas effekter kan vara svåra att förutse och värdera, då varje projekt har sina egna förutsättningar och att effekter ibland kan verka positivt och negativt på samma gång, beroende på från vilka aspekter det tillfälliga ses ifrån. Gentrifiering är ett fenomen som kan ha både fördelar och nackdelar. Medan det temporära har förmågan att skapa nytt liv på annars förbisedda platser finns också risker med en ny bild av välstånd. Det går att utläsa en uppenbar motsättning mellan ett dyrt byggande och viljan att alla skall mötas i det offentliga rummet (Madanipour, 2017b). Medan det temporära kan hyllas som trend av vissa kan den innebära otrygghet för andra. Madanipour (2017a) understryker därför vikten av att varje enskilt projekt måste förstås och utvärderas utifrån sin egna kontext. Det är viktigt att ta reda på vem som utgör initiativtagaren samt vilka som gynnas under vilka omständigheter (Madanipour, 2017a).

Skiftande behov, värderingar och intressen i samhället kan vara utmanande att jobba med ur planerings och utvecklingssynpunkt. Det som oftast måste till är en avgränsning till något planerat och utvecklingsansvariga kan förstå, kontrollera och arbeta vidare med, exempelvis ett bostadsområde eller en organisation. Risken om stereotypisk design och homogena samhällen hänger ihop med hierarkistrukturer och beslut som kommer uppifrån. Detta konstaterar författaren Nabeel Hamdi (2004) i sin bok "Small change". Hamdi ifrågasätter dock inte myndighetsutövande och maktstrukturer i sig men vill uppmärksamma den risk som utövandet innebär (Hamdi, 2004).

Det går inte att förneka de politiska och ekonomiska intressen som omger projekt av tillfällig karaktär (Németh & Langhorst, 2014). Kombinationen av massmedia, ökad mobilitet och kommersialism anses leda till en ökad homogenitet bland de platser vi vistas på. En allt mer globaliserad värld leder till att större delen av våra liv utspelar sig på platser som liknar varandra allt mer. Dessa platser upplevs oftast som tagna ur sitt sammanhang och svåra att länka samman med den omgivande miljön (Cresswell, 2015). Det växande kommersiella intresset kring det temporära väcker dessutom frågor om hurvida dess kreativa potential sträcker sig längre än den ekonomiska vinningen (Madanipour, 2017a).

I projekt av tillfällig karaktär finns en viss grad av ömtålighet, som kan resultera i att projektet uppfattas som en "quick fix"

och ”endast en övergående trend” (Hill, 2016). Upplevelsen av tillfälliga installationer kan vara att de känns malplacerade och stökiga samt svåra att länka samman med en större kontext. (Madanipour, 2017a).

I sin artikel ”Limitations of the temporary: landscape and abandonment” lägger författaren Jill Desimini (2015) fokus på de tillfälliga projektens begränsningar. Hon anser sårbarheten ligga i dess begränsning att kunna ge varaktiga effekter utan att ekonomiska drivkrafter blandas in. Den temporära implementeringen fungerar bättre, enligt hennes mening, på redan existerande, välavgränsade och fungerande platser. Hon menar på att det kortsiktiga värdet av tillfälliga projekt onekligen är större än dess förmåga att driva på och ge någon sorts förändring på längre sikt, särskilt på redan övergivna och bortprioriterade platser i staden (Desimini, 2015).

Jill Desimini (2015) medger dock att tillfälliga projekt kan initiera dialoger samt beskriva, reagera och kommentera på olika situationer men att förmågorna inte sträcker sig längre än så. Hon nämner ett projekt som exempel, där varaktighet aldrig varit något mål i sig och att initiativet upphörde i samma veva som installationen. Hon menar på att det tillfälliga kan agera aktiverande med stor framgång snarare än som pådrivande faktor i urbana förändringar (Desimini, 2015).

Sammanfattning

Ett tillfälligt landskap kan definieras och beskrivas på olika sätt och med hjälp av flera begrepp samtidigt. Dock har förståelsen av tillfälliga landskap hävdats ha sitt ursprung i ekologin som behandlar relationer och dynamiska system, eftersom ett landskap blir aldrig färdigt utan ständigt förändras. Tillfällig landskapsarkitektur har på så vis konstaterats vara både ett svårdefinierat och mångbottnat ämne, omgivet av ett brett teoretiskt ramverk.

Tillfällig landskapsarkitektur kan ta sig många former och uttryck men det som kännetecknar de flesta av dem är flyttbara och enklare sittmöjligheter, målade asfalt samt växtlighet. Tillfällig användning anses ha flera positiva egenskaper och effekter på platser. Bland annat beskrivs och anses de som lekfulla, uppskattade projekt som är lätta att ta till sig. En annan positiv egenskap som nämns är dess ifrågasättande förmåga. När en hårt trafikerad gata förvandlas en gågata, om än en tillfällig sådan, ifrågasätts den traditionella synen på gatans användning samt funktion. Den tillfälliga användningen öppnar upp för nya möjligheter och alternativa förhållningssätt kan göras synliga. Dess experimentella, innovativa och kreativa potential bottnar i att se strukturer och det redan existerande på ett annorlunda sätt. Projekt av tillfällig karaktär anses även ha potential och möjlighet att tillgängliggöra nya ytor som det inte var möjligt att vistas på innan. Den tillfälliga karaktären möjliggör även för multifunktionella och flexibla syften.

Det är i det offentliga rummet som de tillfälliga aktiviteterna och den tillfälliga användningen kan uppmärksammas och delas. Bemötande och beaktande av sociala värden är ytterligare en kapacitet som lyfts fram. Tillfälliga projekt anses ha förmågan att föra grupper i samhället närmare varandra i och med ett kollektivt sökande för nöje. Dess deltagarfrämjande och lekfulla egenskaper har sitt ursprungliga syfte i att förena människor med de offentliga rummen i staden.

Tillfälliga aktiviteter har olika möjligheter att lyckas beroende på vilka rådande förutsättningar som föreligger en plats. Även intention och motiv spelar en viktig roll för vilka effekter som uppstår i samband med det tillfälliga projektet. Precis som behov och önskemål kan förändras på daglig basis, kan de även skifta och skilja sig platsen emellan. Ekonomiska och kommersiella

intressen ifrågasätter huruvida tillfälliga projekt och dess kreativa potential kan sträcka sig längre än den ekonomiska vinningen.

02

TILLFÄLLIG

LANDSKAPSARKITEKTUR

- **EXEMPEL FRÅN STOCKHOLM**

Konceptet ”Levande Stockholm”

I Stockholm arbetar man med ett koncept som heter ”Levande Stockholm”, som har syftet att levandegöra stadens offentliga rum, skapa trivsamma utemiljöer och ett attraktivt stadsliv. ”Levande Stockholm” är det uppdrag som Trafikkontoret fick i budgeten 2015. Konceptet är ett politiskt initiativ som Trafikkontorets nämnd initierade under namnet ”Levande Stockholm” för ett ökat stadsliv och trivsammare vistelsemiljöer. Konceptet handlar om att implementera temporära konstellationer såsom mobila parker, sommargåtor, sommartorg och pop-up parker (Blom 2018).

Sedan 2015, då konceptet endast omfattade två sommargåtor (Skånegatan och Swedenborgsgatan), har konceptet vuxit kraftigt till att år 2017 omfatta 14 platser och i år 2018 hela 23 platser. Dessutom inkluderar uppdraget vintersatsningar som syftar till att göra Stockholm till en attraktiv stad med trevliga miljöer utomhus året runt (Lindqvist 2018). När konceptet tog fart omfattades enbart innerstadsgator. År 2017 utökades konceptet till att inkludera även ytterstaden. Satsningen innehar en budget på 17 miljoner år 2018 jämfört med 7 miljoner året innan, 2017 (Blom 2018).

Innan den rödgröna majoriteten tillträdde hösten 2014 och införlivade detta koncept fanns något som kallades för ”Open street”, vilket var ett initiativ från den då borgerliga majoriteten. Det var ett initiativ som kulturförvaltningen hade som uppdrag och gick ut på att aktivera Götgatan i Stockholm på lördagar och stänga av den från biltrafik. Det som då omfattade en dag i veckan omfattar nu flera månader (Blom 2018).

Framkomlighetsstrategin

Konceptet ”Levande Stockholm” utgör en del av Stockholm stads gångplan (Borselius 2018) som i sin tur utgör en del av stadens framkomlighetsstrategi. Stockholms framkomlighetsstrategi utgår från de framtida förutsättningar som en växande stad ställer på resande och trafik. Satsningar görs särskilt på gång och cykel för att underlätta för kollektivtrafiken. Mer plats till bussar och cyklister, en mer pålitlig trafik, bättre förutsättningar för gångtrafikanter samt minskning av de negativa effekterna som storstadstrafik innebär, utgör huvudrubrikerna i strategin. För att driva på arbetet med framkomlighetsstrategin mot ett hållbart

Swedenborgsgatan i Stockholm. Sådär såg Swedenborgsgatan ut innan den gjordes om till gågata och stängdes av från biltrafik. Syftet med Stockholms stads gångplan är att öka trivselen och attraktiviteten hos stadens gaturum och framförallt för dem som rör sig till fots. (Foto: Johanna Wetterborg, 2018-05-15)

resande görs olika insatser, bland annat med sommargågator, pop-up parker och sommartorg (Stockholms stad, 2016).

Implementering av konceptet i Stockholm

För att ta reda på hur tillfällig landskapsarkitektur ser ut och implementeras i Stockholm har ett urval av berörda aktörer intervjuats gällande konceptet ”Levande Stockholm”. Intervjufrågorna har kretsats kring hur tillfällig landskapsarkitektur implementeras i praktiken med huvudrubrikerna: bakgrund och motiv, förutsättningar, utformning, tillvägagångssätt, utmaningar samt möjligheter och potential. Valet av intervjupersoner baseras på deras huvudsakliga engagemang och delaktighet samt olika roller i konceptet. De svar som getts har formats därefter.

Kategorisering av projekt

Följande kategorisering och beskrivning av tillfälliga installationer och projekt baseras på dokument framtagna på initiativ av Trafikkontoret åt Stockholms stad. Konceptet ”Levande Stockholm” låter det tillfälliga ta sig uttryck i vad Stockholm stad väljer att kalla sommargågata, sommartorg, pop-up park och mobil pop-up park. Innebörden av dessa skiljer sig åt men samtliga lyder under det gemensamma motivet och konceptet att skapa levande och attraktiva utomhusmiljöer. Kategoriseringen av det tillfälliga är nödvändig då platser har olika utseende och behov. Installationerna skiftar i både storlek och utseende men kännetecknas i det stora hela av diverse sittmöjligheter, aktiviteter och växtlighet.

Sommargågator

Sommargågator är gator eller delar av gator som regleras om till gågator med avsikten att bidra till ett ökat stadsliv och en ökad trivsel. Inslag såsom sittmöjligheter, växtlighet, uteserveringar, konst och aktiviteter nämns som förslag på vad en sommargågata kan erbjuda och innehålla. Gestaltningen är utformad på ett sätt som underlättar för fotgängare att nå målpunkter på respektive sida av gatan samt även bidra till att nya målpunkter skapas. Gestaltningen av gatan skall även utformas så att den verkar tydlig för bilister och andra fordonsförare om att det är fotgängares villkor som gäller. Ett stort antal gående samt ett lågt bilflöde är två viktiga kriterier som en gata behöver uppfylla för att kunna göras om till en tillfällig sommargågata (Stockholms stad, 2017).

Sergelgatan i Stockholm. Nära Sergelstorg gick det under sommaren 2018 att spela pingis och shack eller njuta av en glass sittandes på någon av de sittmoduler som ställts ut. (Foto: Johanna Wetterborg, 2018-08-10)

Pop-up parker

En pop up-park är en tillfällig och bilfri park som placeras på en utvald del av en gata. Storleken på installationen kan variera, från att ta en parkeringsplats i anspråk till en hel gata. Parken kan exempelvis erbjuda sittplatser och växtlighet, vars syfte är att tillföra platsen nya kvalitéer, skapa en ökad attraktivitet, mer vistelse samt ett förbättrat klimat för fotgängare (Stockholms stad, 2017).

Sommartorg

Sommartorg är en tillfällig installation som ska öka attraktiviteten för vistelse genom bland annat fler sittplatser, växter och aktiviteter (Stockholms stad, 2017).

Mobila pop up-parker

En mobil pop up-park är en parkmöbel med växtlighet och sittmöjligheter som placeras på lämpliga ställen i gatumiljön. Konceptet lyder under tillfällig park. Den är 14 kvadratmeter, det vill säga lika stor som en parkeringsruta. Det finns även möjligheter att hyra in sig som företag (Stockholms stad, 2017).

Grafisk bild över samtliga tillfälliga installationer som gick att uppleva i Stockholm under sommaren 2018 i samband med konceptet "Levande Stockholm". Projekten är kategoriserade utefter typ av projekt dvs. sommargågata, pop-up park och sommartorg. (Bild: Johanna Wetterborg, 2018-08-14)

1
BERGSGATAN
[Sommargågata]

2
BREDHOLMSTORGET
[Sommartorg]

3
FATBURSPARKEN
[Pop up-park]

4
GAMLA BROGATAN
[Sommargågata]

5
GUSTAV ADOLFS TORG
[Sommartorg]

6
HORNSBERGS STRAND
[Pop up-park]
[Sommargågata]

7
HUMLEGÅRD SGATAN
[Pop up-park]

8
HUSBY CENTRUM
[Sommartorg]

9
HÄSSELBY TORG
[Sommartorg]

10
LAGAPLAN
[Sommartorg]

11
NORRA AGNEGATAN
[Sommargågata]

12
NÖRRTULLSGATAN
[Sommargågata]

13
NYBROGATAN
[Sommargågata]

14
RÅGSVEDSTORGET
[Sommartorg]

15
RÖRSTRANDSGATAN
[Sommargågata]

16
SKÅNEGATAN
[Sommargågata]

17
SVANDAMMSVÄGEN
[Sommartorg]

18
SWEDENBORGSGATAN
[Sommargågata]

19
TENSTAGÅNGEN
[Pop up-park]

20
VALHALLAVÄGEN
[Pop up-park]

21
ÄLV SJÖ TORG
[Sommartorg]

22
ÖSTBERGA
[Sommartorg]

Intervjupersoner

Hans-Olov Blom och Cecilia Lindqvist- I början av april hölls intervjun med Hans-Olov Blom och Cecilia Lindqvist angående konceptet ”Levande Stockholm”. Intervjun ägde rum på Trafikkontoret i Stockholm, där båda arbetar. Hans-Olov Blom är projektledare och Cecilia Lindqvist arbetar som kommunikatör för konceptet ”Levande Stockholm”. Trafikkontoret är en beställarorganisation i sammanhanget, där entreprenörer utför arbetet. Trafikkontoret står bakom ett antal av konceptets offentliga installationer såsom vägmärken, växturnor, betonglejon och möbler. I övrigt bygger konceptet till stor del på det lokala engagemanget. Bland annat står restaurangägarna för en stor del av installationerna.

Charlotta Löfstedt och Mimmi Borselius- I mitten av juni hölls intervjun med Charlotta Löfstedt och Mimmi Borselius angående konceptet ”Levande Stockholm”. Intervjun ägde rum på Swecos kontor på Kungsholmen i Stockholm. Charlotta Löfstedt och Mimmi Borselius är båda landskapsarkitekter på Sweco. I konceptet ”Levande Stockholm” arbetar Sweco med Stockholm stad och Trafikkontoret, som i detta fall agerar beställare.

Charlotta Löfstedt har arbetat på Sweco i tre år. Hon blev involverad i konceptet ”Levande Stockholm” i samband med framtagandet av en parklet på uppdrag av Stockholm stad, ett projekt med syftet att ta fram en prototyp för en parklet för att visa på hur en sådan kan se ut och hur det går att ta sig an en parkeringsplats. Detta har i sin tur genererat att privata aktörer såsom restauranger inkommerat en typ av parklet i sina uteserveringar som tar parkeringsplatser i anspråk. Hon har även jobbat med Fatbursparken på Södermalm i Stockholm som en del i konceptet ”Levande Stockholm”, ett tillfälligt projekt som skall ge invånarna en trevlig utomhusmiljö medan det byggs om och innan den nya parken är på plats. Detta är ett speciellt projekt på så vis att den även omfattar vinterhalvåret samt är ett pionjärprojekt i Stockholm på så sätt att det handlar om en större pop-up park.

Mimmi Borselius är landskapsarkitekt på Sweco sedan fyra år tillbaka. Hon jobbar med både sommargångator och sommartorg i Stockholm samt har varit en del av framtagandet av den modul-möbelserie som ingår. I år är det tredje året som hon är

involverad. Hon har även varit med och tagit fram ovannämnd parklet åt Stockholms stad tillsammans med bland annat Charlotta Löfstedt.

Anders Brandstedt och Oscar Malmerberg- I mitten av juni hölls intervjun med Anders Brandstedt och Oscar Malmerberg angående sommarinstallationen på Humlegårdsgatan i Stockholm. Intervjun ägde rum på Tengboms kontor på Södermalm i Stockholm. Anders Brandstedt och Oscar Malmerberg är båda landskapsarkitekter på Tengbom. Båda är involverade i Humlegårdsgatans tillfälliga sommarinstallation ”Vardagsrummet flyttar ut” på uppdrag av SEB Trygg Liv, vilka äger fyra fastigheter längs med gatan. I år är det tredje året som installationen görs på Humlegårdsgatan. Medverkande i projektet är även Åse Larsson. Det är många aktörer som behövs inkluderas i projektet om Humlegårdsgatan och som behövt ge sitt godkännande, bland annat politiker och fastighetsägare. Samarbetet mellan Tengbom och beställaren startade år 2016 och involverar även Stockholm stad och Trafikkontoret. Detta då även de visat intresse för Humlegårdsgatan med liknande idéer och visioner om att göra en del av gatan till en bilfri zon året runt. Platsen avgränsas till utrymmet mellan korsningen Sturegatan och en inlastningszon till Sturegallerian.

Installationen har ett övergripande strandtema som fått sätta prägel på formgivning, val av växtmaterial och färgsättning. Förslaget kommuniceras med inspirationsbilder på bland annat sorbetglass och sanddynor. Tanken är att sanddynorna skall representeras av fyra stycken vistelseöar i hyvlad furu, där det finns möjlighet att sitta. Växtmaterialet skall representera strandens vass och strandråg. Gestaltningen inkluderar även målad asfalt, i enlighet med förslagets temafärger som är rosa och mintgrönt, för att binda ihop ytan och definiera platsen. Med lite fantasi ska det färgglada mönstret illustrera strösslät på en glass. Kärnan i förslaget är att förmedla en känsla av sommar, lättsamhet och ledighet.

Humlegårdsgatan i Stockholm. SÅhär ser den tillfälliga pop-up parken ut på Humlegårdsgatan, en installation som skall utstråla sommar, ledighet och lättsambet. (Foto: Johanna Wetterborg, 2018-06-10)

Erfarenheter av tillfällig landsapsarkitektur i Stockholm

Bakgrund och motiv

Enligt Hans-Olov Blom (2018) har ambitionen från Trafikkontorets sida varit att gestalta gatorna och torgen på ett annorlunda sätt under en kort period för att bidra till en trivsammare vistelsemiljö. Det tillfälliga har använts som verktyg för att prova på och se vad som händer med platser och dra lärdomar av det. Han menar att det går att utläsa en gradvis acceptans hos stockholmarna när det kommer till antalet parkeringsplatser som försvinner i och med trafikregleringen till gågator. De första åren inkom mycket klagomål som numera har blivit bättre (Blom 2018).

Charlotte Löfstedt (2018) upplever att Stockholm stad har en vilja och ambition att liva upp utomhusmiljön och profilera sig åt mer tillfälliga miljöer med inspiration från andra länder som jobbat med dessa typer av miljöer, exempelvis Köpenhamn och internationella projekt såsom ”parking day”. Konceptet ”Levande Stockholm” har vuxit kraftigt för varje år sedan det införlivades. Intresset är stort, framförallt från politikens sida vilket leder till ökade investeringar och fler jobbtillfällen. Uppskattningen för konceptet är dessutom stort hos befolkningen, vilket bidrar till att mer satsningar görs och arbetet fortsätter för involverade parter (Löfstedt 2018). Oscar Malmerberg (2018) bekräftar vad Löfstedt menat och framhåller att det går att utläsa ett allmänt uppsving i Stockholm vad gäller tillfälliga projekt med inspiration från bland annat San Francisco i USA. Jargongen är numera mer tillåtande och uppmuntrande gentemot skapandet av tillfälliga platser (Malmerberg 2018).

Vad gäller efterfrågan på temporära åtgärder kommer dessa sällan från privata aktörer såsom större byggbolag. Det är snarare så att sådana önskemål kommer från Stockholm stad och stadsdelsförvaltningar (Löfstedt 2018). Humlegårdsgatan är dock ett exempel på en gata som initierats och finansierats av ett privat fastighetsbolag (Borselius 2018).

Mimmi Borselius (2018) nämner att Stockholms sommargångator, som utgör en del av konceptet, har sin bakgrund i Stockholm stads gångplan, där målet är att göra Stockholm till en mer attraktiv miljö att röra sig i till fots. De gator och platser som

Norrtullsgatan i Stockholm. Tillfälliga projekt utgör verktyg för staden att testa på och utforska möjligheter på platser där det bedöms finnas potential. Norrtullsgatan blev under sommaren 2018 en sommargåata klätt i gult. (Foto: Johanna Wetterborg, 2018-09-05)

sedan väljs ut är gångstråk som önskas förstärkas. Tillfälliga projekt utgör en möjlighet för Stockholm stad att testa och utvärdera vilka gator konceptet fungerar på och vilka som på sikt kan bli permanenta (Borselius 2018).

Vad gäller sommarinstallationen på Humlegårdsgatan i Stockholm har beställarens önskan varit att skapa en gata avstängd från biltrafik året runt samt att Humlegårdsgatan skall befolkas mer som en torgyta och bli mer av en shoppinggata, med mycket restauranger som kan generera ett helt annat uteliv än i nuläget. Ambitionen har varit att på långsikt göra Humlegårdsgatan till en permanent gågata likt Drottninggatan eller Biblioteksgatan i Stockholm. Som ett steg i en längre process från gata till gågata hoppas fastighetsägarna att den tillfälliga installationen kan få människor att vänja sig vid tanken om en gågata (Brandstedt 2018).

Möjligheterna att testa gator som gågator och testa om en möblering är rimlig innan den görs permanent är viktiga motiv och del av en långsiktig satsning. Det är ett tillvägagångssätt för att lära känna och hitta ny potential hos platser som inte uppmärksammats innan. Sociala motiv, såsom viljan att liva upp eller skapa nya mötesplatser, bland annat i ytterstaden, nämns också som exempel på långsiktiga satsningar (Löfstedt 2018). Det är dessutom ett sätt för Stockholm stad att testa att stänga av biltrafik och ”boosta” utomhusmiljön under sommarhalvåret mot en mer eventartad stadsplanering. Att liva upp under byggnationsfaser samt utforska nya möjligheter i staden nämns som ytterligare motiv (Löfstedt 2018).

I Husby i Stockholm, där ett sommartorg planeras, har motivet bland annat varit att locka fler kvinnor och barn till det lokala torget genom att designa så lekfullt som möjligt. Problem och störningar med mopedkörningar över torget hoppas kunna motarbetas och locka till mer vistelse på torget. Torget har även bedömts som relativt slitet, där bland annat växtmaterial skulle behövas bytas ut. Samtidigt som konceptet “Levande Stockholm” pågått i Husby så har även medborgardialoger genomförts med syftet att samla in information om hur de boende ser på sitt torg och vad de skulle vilja ha. Synd är dock att denna dialog har pågått samtidigt som gestaltningen av det tillfälliga utan någon koppling sinsemellan. Positivt är ändå att satsningar och experiment genomförs med tillfälliga installationer samtidigt som dialogerna hålls (Borselius 2018). Detta kan visa på

Södermannagatan, parallelgata till Skånegatan i Stockholm. Under Nyltorgsfesten i mitten av augusti 2018 var Skånegatan full med folk, olika aktiviteter och event, bland annat loppisar och foodtrucks. (Foto: Johanna Wetterborg, 2018-08-18)

engagemang från stadens och stadsdelsförvaltningens sida, att det är någon som bryr sig och att saker och ting är på väg att hända (Borselius 2018).

Förutsättningar

Plats och tidpunkt

När Löfstedt och Borselius (2018) blir tillfrågade om hur valet av plats går till ges svaret att det sällan är upp till landskapsarkitekten att bestämma. Men generellt tenderar det tillfälliga att ske på platser som redan har ett folkliv och som går att utöka, exempelvis Swedenborgsgatan och Skånegatan i Stockholm. Det är generellt mer problematiskt att ta sig an en plats där det inte händer någonting och istället försöka locka människor dit där de vanligtvis inte passerar eller vistas (Löfstedt 2018).

Beslut om val av plats tas i samråd med berörda parter och med utgångspunkt från den input som kommer in samt utifrån de förutsättningar som föreligger varje plats (Lindqvist 2018). Bland annat har politiken ett visst inflytande på vilka platser som väljs. Även Trafikkontoret har möjlighet att påverka valet. Trafikkontoret anordnar workshops med syftet att samla in önskemål och synpunkter från företagare och fastighetsägare (Blom 2018).

Problematiska trafiksituationer samt pågående och planerade ombyggnationer kan ligga bakom valet av plats och tidpunkt. Trafikkontoret går även ut med frågor till stadsdelarna i ytterstaden om vilka platser som de vill se som möjliga nedslag. Hjälp och vägledning hämtas också från de lokala utvecklingsprogrammen och vad som prioriteras i respektive stadsdel. Dessutom används riktlinjer från styrdokumentet ”Grönare Stockholm” som handlar om att skapa bättre parker och bättre kvalitet på de grönytor som redan finns för att kunna tillgodose den växande befolkningen och belastningen som det medför på Stockholms grönytor (Blom 2018).

”Levande Stockholm” är ett relativt nytt koncept som är experimentbaserat och som växer för varje år (Löfstedt 2018). De första åren sträckte sig projekten juni-augusti, vilket restaurangägarna upplevde som för kort tid för de uteserveringar som står ute på gatan och körbanan. Därför har perioden förlängts och sträcker sig istället från mitten av maj till mitten av september (Blom 2018). Konceptet är även i första

Skånegatan i Stockholm. Under sommarmånaderna förvandlas Skånegatan till gågata. Offentliga sittmoduler och grönska ställs ut och trottoarerna kantas av livliga uteserveringar istället för parkering. (Foto: Johanna Wetterborg, 2018-08-18)

hand schemalagt på sommaren, baserat ur ren vädersynpunkt. Uppdraget existerar dock som vinterstrategi (Löfstedt 2018). Ett exempel är Fatbursparken där tanken varit att införliva en skridskobana, slängkälke och en snöhög. Ett annat exempel är Järnvägsparken som ligger bredvid centralstationen i Stockholm. En trist plats som genom ett samarbete med julbelysningen belystes och piffades upp. Även Sergelgatan i Stockholm belystes och möblerades i ett samarbete med företagarföreningen (Blom 2018).

Framgångsfaktorer

När en levande och attraktiv stad skall definieras är det själva upplevelsen som är viktigast (Blom 2018). Enligt Blom är det främst uteserveringarna som ser till att generera det folkliv som generellt går att uppleva på gatan. Konceptet ”Levande Stockholm” bygger på att staden skall förse utomhusmiljön med de rätta förutsättningar, samtidigt som konceptet är beroende av lokala aktörer som ser till att det faktiskt händer saker. Oftast är det restauranger och caféer som etablerar sig i störst omfattning, även om Trafikkontoret också ser positivt på engagemang från andra typer av näringsidkare. Det går att utläsa en tydlig ekonomisk drivkraft när det kommer till vilka typer av näringsidkare som profilerar i störst utsträckning inom konceptet (Blom 2018). I Stockholms ytterstad finns dock inte den innerstadslika karaktären med restaurangtäta gator. Istället behöver arbetet utgå från lokala utvecklingsprogram, där det finns sju prioriterade stadsdelar: Spånga-Tensta, Rinkeby-Kista, Farsta, Skärholmen, Hässelby-Vällingby, Årsta-Enskede-Vantör, och Skarpnäck (Blom 2018).

Hur en plats används och hur rörelsemönster påverkas av en tillfällig design beror på vilka tekniska förutsättningar som platsen inrymmer och på vilket sätt platsen programmeras (Löfstedt 2018). Mimmi Borselius (2018) tar centrala gator som exempel, där det rör sig mycket människor och där det blir naturligt att röra sig och vistas i mitten av gatan om det faktiskt tillåts. På vilket sätt som möblerna sedan placeras ut baseras till en början på inventeringar om var det finns restauranger som kan tänkas vilja ha uteserveringar. Placeringar påverkas också av vart de bästa sollägena finns, utblickar och vart man generellt vill liva upp någonstans.

Hur en plats ser ut och vad den redan innehåller påverkar hur och vad som planeras in. Detta påverkar i sin tur hur platsen

Fatbursparken i Stockholm. Konceptet "Levande Stockholm" omfattar även en vinterstrategi som syftar till att aktivera Stockholms utombusmiljöer även vintertid. Här i Fatbursparken gick det under vintermånaderna 2018 att åka slängkälke. (Foto: Johanna Wetterborg, 2018-12-12)

används och hur människor rör sig. På en del platser behövs mer grönska medan det på andra platser behövs fler sittplatser (Borselius 2018). Oscar Malmerberg (2018) framhåller i likhet med Borselius att soliga lägen självklart tas i beaktning samt hur människors rörelsemönster kommer att förändras och se ut.

Utformning

Utformningen av gatorna och deras möbler har många aspekter att förhålla sig till, bland annat de om framkomlighet (Borselius 2018). När sommargångator skall utformas regleras gatorna om till gångator enligt trafikförordningen. Gångator tillåter en viss typ av trafik, så kallad behörig trafik, och tillåter en viss hastighet. I samband med detta tas parkeringsplatser bort till förmån för uteserveringar (Blom 2018).

Verktyslådan

Stockholm stad har valt att utforma ett dokument med produkter som ska kunna används vid tillfälliga möbleringar (Löfstedt 2018) och som anses funktionella samt applicerbara på fler än en plats (Borselius 2018), ett arbete som både Löfstedt och Borselius varit delaktiga i. Möblerna måste vara tillräckligt tunga så att de inte hamnar på platser där de blockerar för utryckningsfordon. Samtidigt som möblerna ska vara robusta ska de vara lätta att frakta, förvara samt lyfta på och av gatan. Hållbarhet är ett viktigt motiv bakom valet av material på möbler. Del av visionen är även att materialen skall signalera tillfälligt och sticka ut från de möbler som existerar i den fasta miljön (Borselius (2018)). Visionen har varit att låta möblerna signalera lekfullhet och vara flexibla för att kunna stå i olika sorters gaturum. Då vissa gator är smala och andra breda uppstod modul-idén, där olika storlekar kan kombineras och passas ihop och på så vis ge upphov till en variation. I samband med framtagandet av möbelserien skedde en gedigen omvärldsspaning där bilder samlades in från olika städer runt om i världen (Borselius 2018). Vad gäller färg och form kan inspiration exempelvis hämtas från bilder eller olika material. Källan till inspirationen varierar i stort och smått (Löfstedt 2018).

Förhållningssätt och teknikaliteter

Tillgänglighetsfrågor är ytterligare en aspekt som måste beaktas i gestaltningen. Utformning, måttpassning och vinklar på ryggstöd, armstöd och utrymme för fötter är viktigt för att det ska gå lätt att sätta sig respektive resa sig från möbler (Borselius

Swedenborgsgatan i Stockholm. Under sommaren görs Swedenborgsgatan tillfälligt om till gågata. Gatan möbleras med färgglada sittmoduler och växtlighet. Förvandlingen gör det möjligt att röra sig inte enbart på trottoaren utan också på körbanan. (Foto: Johanna Wetterborg, 2018-06-04)

2018). Samtidigt finns en önskan om att utformningen skall utstråla en viss grad av lekfullhet, vilket tillfälliga projekt tillåter i allra högsta grad (Löfstedt (2018). Löfstedt hävdar att det främst är möjligheterna att få vara lekfull som karaktäriserar det tillfälliga, dock alltid i relation till vart i gaturummet gestaltningen ämnas att vara och vilka förhållningssätt som måste tillgodose, såsom krav på ordning. Gaturummet kan ibland upplevas som en stökig miljö, med mycket information och människor. Därför kan det vara bra att försöka undvika gestaltningar med alltför konstiga former som kan upplevas stökigt. Det är istället bättre att sträva mot tydlighet och ordning men inte så pass mycket att gestaltningen blir för osynlig (Borselius 2018). Borselius menar att de tillfälliga projekten även hålls enklare för att underlätta fram och borttagning samt av konstruktionsmässiga skäl. Att möblernas konstruktion skall vara enkla framhålls som viktigt, även om modulerien är gediget byggd och tillverkad. Dock inkorporerar möbelprogrammet även enklare lastpallskonstruktioner (Borselius 2018).

I Husby, inför planeringen av sommartorget gestaltning, önskade stadsdelsförvaltningen en lekfull installation med olika material såsom tyg och detaljer såsom plastblommor. Dock är det svårt att tillgodose hur mycket som helst av önskemålen med de förhållningssätt som finns (Borselius 2018). Därför har diskussionen om Husby kretsat kring hur det går att göra en lekfull gestaltning med ett begränsat materialbibliotek. Materialen som slutligen valdes var konstgräs och plywoodskivor som är schablonmålade i olika lekfulla mönster, bland annat blommor och grönsaker. Förslaget inkluderar även pallkragar där det är tänkt att ungdomar skall få plantera. En lastpallsmodul har även tagits fram enbart för detta projekt. Modulens design har anpassats efter torgets rutnätslika plattläggning med smågatsten. Detta för att undvika ett resultat som upplevs som slarvigt och kaosartat eftersom torget redan har befintligt innehåll, såsom bänkar och en fontän (Borselius 2018).

I Östberga i Stockholm, där projektet ligger under en bro i en parklek, har ett lastpallslandskap byggts upp med idéer om att använda olika färger och placera ut modulerna på ett sätt som möjliggör vistelse under bron. Mycket av arbetet består i att förhålla sig till den befintliga miljön för att gestaltningen skall passa in (Löfstedt 2018).

Situationer kan bli problematiska när det rör sig platser som

Husby centrum i Stockholm. Det går inte att passera genom centrumet utan att lägga märke till de färgglada och lekfulla installationerna som bjuder in till lek, spel, och en trevligare vistelse. (Foto: Johanna Wetterborg, 2018-09-04)

sträcker sig över längre sträckor och större ytor, i kombination med att det finns för lite möbler. Upplevelsen blir att det känns tomt. Då är kortare sträckor, mindre ytor och grupper av möbler ett bättre alternativ, menar Löfstedt (2018). Det är dessutom betydelsefullt att placera ut möbler strategiskt exempelvis under träd för att på så sätt skapa rumslighet och mindre platser (Löfstedt 2018). Andra yttre påverkningar på möblerna såsom affischering, vandalisering och graffiti bidrar till ytterligare ställningstaganden. Det finns även en önskan att effektivisera leveranserna och utkörningarna av möbler. Detta har i vissa fall lett till att mått anpassats efter utkörningsfordon och de maximala antal som fått plats istället för att ta hänsyn till vad som var tanken med måtten från början, rent gestaltningsmässigt (Löfstedt 2018).

Inslag av konst

Nytt är att Trafikkontoret samarbetar med kulturförvaltningen, ett samarbete som syftar till att inkorporera olika former av konst och kulturaktiviteter på utvalda platser i samband med de tillfälliga installationerna (Lindqvist 2018). Ambitionen är att attrahera fler besökare och göra platserna mer attraktiva (Blom 2018). Förra året introducerades inslag av konst på två platser i Stockholm, dels på Swedenborgsgatan och dels på Drottninggatan (Lindqvist 2018). Trafikkontoret har under åren arbetet med att få fram mer konst på gatorna på olika sätt men inte lyckats i lika stor utsträckning som i år. Det är Stockholm konst tillsammans med evenemangsdelen som ansvarar och står för den konst som inkorporeras. Deras gemensamma uppgift är att lokalisera lokala aktörer och konstverk som kan tänkas vilja ställa ut i den offentliga miljön (Blom 2018).

Humlegårdsgatan

Humlegårdsgatans centrala läge i staden och placering intill Sturegallerian genererade en idé att göra något annorlunda som stack ut. Eftersom det från början var bestämt att det skulle vara en sommarinstallation så uppstod idén om att införliva ett strandtema med starka färger. Motiven var att gestalta gatan på ett sätt som skulle attrahera folk och som skulle upplevas offentligt (Malmerberg 2018). Enligt Malmerberg ville beställaren starta upp en dialog om gatans användning som även skulle uppskattas av hyresgäster.

Anledningen till valet av starka kulörer var att ge gatan uppmärksamhet och låta den signalera på långt håll. Brandstedt

Gamla Brogatan i Stockholm. Förutom konst och olika kulturaktiviteter innehåller konceptet även dekorativa inslag såsom här på Gamla Brogatan där rosa svanar får sväva längs med hela gatans sträckning. (Foto: Johanna Wetterborg, 2018-08-30)

(2018) uttryckte det även som ett ypperligt tillfälle att utnyttja och ta tillvara på att projektet har en tillfällig karaktär. Enligt honom går det generellt att våga lite mer när det rör sig om tillfälliga projekt, eftersom de är just tillfälliga (Brandstedt 2018).

Sittmöblernas utformning och placering på Humlegårdsgatan kan liknas vid öar. Enligt Brandstedt (2018) var tanken att sprida ut öarna jämt för att kunna utnyttja och ta hela ytan i anspråk. Möblernas storlek skulle i första hand uppfylla riktlinjer kring framkomlighet vid brand (Brandstedt 2018). Från Trafikkontoret framfördes krav på att det som gestaltas skall vara offentligt och inte riktat till några specifika målgrupper eller butiker. Tillkom gjorde krav på tekniska bitar, såsom att det ska gå lätt att städa och att möblerna uppfyller olika tillgänglighetsaspekter (Brandstedt 2018). Antalet krav och riktlinjer kunde dock hållas nere eftersom det rörde sig om en gata helt avstängd från biltrafik (Malmerberg (2018). Gestaltningen har därför i det stora hela tillåtits verka under mer friare former jämfört med om det skulle röra sig om en parklet som samexisterar med biltrafik och därför lyder under hårdare förhållningskrav och regler (Malmerberg 2018).

Målgrupp

Enligt Löfstedt (2018) är gestaltningen baserad på dem som platsen är tänkt att nyttjas av, det vill säga den breda allmänheten innehållande barn, ungdomar, vuxna och äldre. Blom (2018) menar detsamma men tillägger att det är betydelsefullt att locka lokala aktörer såsom fastighetsägare att flytta ut i den offentliga miljön för att kunna göra den attraktiv för allmänheten. Dock har Trafikkontoret upplevt svårigheter med att engagera specifikt fastighetsägare trots diverse workshops, men detta ser nu ut att ändra på sig i takt med att konceptet går in på sitt fjärde år och är större än någonsin. Tvärtom gäller bland restaurangägarna i och med att dessa fördubblar sin uteserveringsyta under sommarmånaderna och med det också sin inkomstyta (Blom 2018).

Tillvägagångssätt

Arbetsprocesserna är relativt direkta med generellt korta projekt, där designen snabbt ska byggas och komma ut på plats. Arbetsprocessen och projektens längd beror på den stadsdelsförvaltning som är involverad, deras engagemang och hur mycket de vill tycka till om gestaltningen (Löfstedt

*Humlegårdsgatan i Stockholm. Fotot är taget för att visa på den asfaltsmålning som pryder Humlegårdsgatan i samband med att den görs om till tillfällig pop-up park. Tanken är att kulörerna i rosa och mintgrönt samt det lekfulla mönstret skall påminna om strösslet på en glass.
(Foto: Johanna Wetterborg, 2018-06-12)*

2018). När Charlotta Löfstedt arbetade med gestaltningen av Fatbursparken hade hon nära kontakt med en servicegrupp som ansvarade för att bygga många av möblerna. Löfstedt hävdar att det är speciellt för just tillfälliga projekt att arbetsrelationerna är närmare och mer direkta. Jämförelser kan göras med mer traditionella projekt där projekteringsmöten sker varannan vecka och där saker och ting tar längre tid att jobba igenom på grund utav mängden teknikaliteter (Löfstedt 2018). De tillfälliga projekt som Löfstedt och Borselius varit involverade i har skett under mer dynamiska förhållanden och i nära samarbete med tillverkare såsom snickare. På så sätt går det att snabbt få rådgivning tidigt, exempelvis redan i skissfaser om ritningarnas detaljeringsgrad eller val av virke, poängterar Löfstedt (2018). I andra större projekt finns oftast inte den typen av direkt kommunikation (Borselius 2018). Löfstedt uttrycker att arbetsprocessen, precis som konceptets namn, är mer levande. Det råder ingen större skillnad på landskapsarkitektens roll i tillfälliga kontra i mer traditionella projekt. Det är samma tänk, menar Löfstedt (2018). Det som skiljer dem åt är deras olika förutsättningar (Löfstedt 2018).

Uppföljning av projekten sker i viss mån i form av enkäter till stockholmare samt redovisningar till Trafikkontorets nämnd (Blom 2018). Då framhålls synpunkter på hur projektet gått och på vilket sätt gestaltningen skulle kunna se annorlunda ut nästa år om något inte fungerat som det var tänkt (Löfstedt 2018).

Utmaningar

Kontext

Även om majoriteten av de etablerade platserna har blivit mycket omtyckta och välbesökta så är det några platser som ser fina ut men som inte används. Enligt Lindqvist (2018) räcker det inte med att möblera om en gata. Platsen måste också fyllas med aktiviteter. Det finns ingen garanti för att folk kommer vilja vistas på en plats, vilket också utgör utmaningen med arbetet menar Lindqvist. Det är svårt att förutse om en plats är en naturlig mötesplats eller inte. Det är heller inget som går att tvinga på. Lindqvist menar att vissa platser är naturlig klockrena för installationer av tillfällig karaktär, bland annat gator med attraktioner såsom restauranger som bidrar till en genomströmning av människor. Men sedan är det inte säkert att en plats som uppfyller sådana kriterier kommer att bli lyckad i slutändan ändå eftersom det är många olika aspekter

Sergelgatan i Stockholm. Exempel på enklare lastpallskonstruktioner gick att beskåda på Sergelgatan, sommaren 2018. (Foto: Johanna Wetterborg, 2018-08-10)

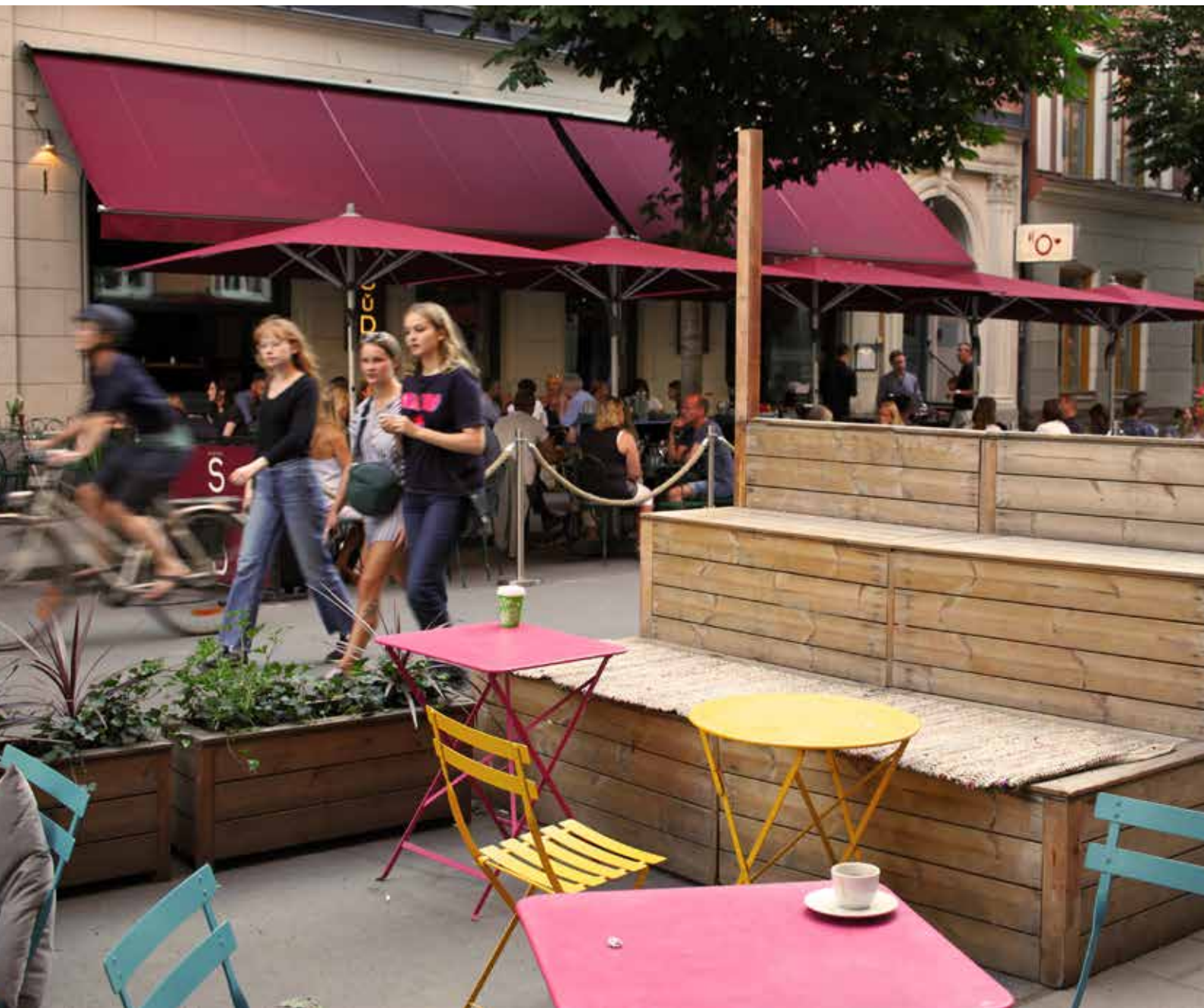
som spelar in, menar hon. Lindqvist tar Fatbursparken som ett exempel. Fatbursparken är en park som ligger nära många olika målpunkter och som har en naturlig genomströmning av människor men som ändå bedöms som en mindre lyckad installation. Orsakerna kan vara sociala, det vill säga ett klientel som rör sig i dessa krokar, eller att det helt enkelt finns många andra platser att vistas på vid Södermalm. Detta är tänkbara anledningar till varför installationen i Fatbursparken inte blev den succé som man hade hoppats på (Lindqvist 2018).

Enligt Blom (2018) är det aktivitetsprogram som kommit att karaktärisera de mest lyckade projekten i Stockholm. Ett exempel är det tillfälliga projektet på Östberga torg som idag är ett stadsdelensamarbete mellan Östberga community center, Fryshuset och stadsmuseet. Samarbetet startade för några år sedan under namnet ”samverkan Östberga” som en reaktion på bilbränder, kriminalitet och ett generellt missnöje. Framgången som projektet fått i och med sina olika aktiviteter sägs bero på det kontaktnät och engagemang som existerat och byggts upp redan innan den tillfälliga installationen kommit på plats (Blom 2018). Därför kan ett fungerande samarbete verka avgörande för ett tillfälligt projekt och dess framgång.

Malmerberg (2018) riktar dock viss skepsis mot projekt som har alltför höga ambitioner gällande aktivitet och eventbaserade idéer. För att sådana idéer ska lyckas i praktiken krävs det att något som faktiskt går att använda tillförs på plats och även gärna någon aktör som planerar och drar i det menar han. Oftast ligger detta inte i händerna på landskapsarkitekten. Bland annat är utplacerade pelare på Humlegårdsgatan tänkta att fungera som interaktiva anslagstavlor för att sprida information om olika aktiviteter. Humlegårdsgatan skall även ha en cafévagn utplacerad. Det landskapsarkitekten kan göra är att göra plats i den fysiska miljön, sedan är det upp till beställaren att se till så att det faktiskt genomförs (Brandstedt 2018).

Intention

Hur en plats programmeras kan uppstå som motreaktion till en funktion som redan finns och som önskas att planeras bort. Exempelvis kan en yta som används som parkering möbleras med motivet att ingen ska kunna parkera där längre. Det handlar om att lära känna förutsättningarna som råder på en plats för vidare se hur det går att möblera. Efter dådet på Drottninggatan våren 2017 har nya riktlinjer och kriterier tagits fram gällande

Swedenborgsgatan i Stockholm. "Levande Stockholm" är ett uppskattat koncept, inte minst bland stadens medborgare. Även politiker och olika näringsidkare investerar gärna i konceptet. Det kommersiella och ekonomiska intresset som omger konceptet har både fördelar och nackdelar. På fotot ser vi ett exempel på en parklet som ställts ut och som bland annat används av gäster till det intilliggande caféet. (Foto: Johanna Wetterborg, 2018-06-10)

siktlinjer, bland annat att möblera mer i gatan och mer zig-zag för att bryta upp och göra siktlinjer mindre raka (Löfstedt 2018).

Som fortsättning på detta nämner Borselius (2018) Hornsbergsstrand, som tillfälligt görs om till sommargågata. Projektet startade som ett önskemål från bland annat polisen som ville att gatan skulle stängas av från biltrafik för att lösa problemet med fortkörningar. Genom att begränsa trafikens rörelsemönster blir det naturligt att nya möjligheter att röra sig och vistas uppstår (Borselius 2018).

Det ekonomiska intresset som omger den här typen av projekt är svårt att komma ifrån, då det måste vara någon som investerar och finansierar i det och därmed vill tjäna något i det långa loppet (Brandstedt 2018). Det är ett samspel mellan det offentliga livet och olika typer av näringsidkare. Oftast behövs kommersiella aktörer såsom restaurangidkare som bidrar med att attrahera folk och liv till en plats (Malmerberg 2018). Även Löfstedt och Borselius (2018) anser att det är ett problematiskt ämne. Därför är det uppskattat från deras sida att jobba mot kommunen. På så sätt blir målgruppen den breda allmänheten, det vill säga folket (Löfstedt 2018). Genom att placera ut offentliga möbler där det innan var privat och inte åt en speciell butik eller restaurang, värnar konceptet om det offentliga livet och tvingar inte folk att konsumera (Borselius 2018). Att det finns fria zoner är viktigt och betydelsefullt enligt Löfstedt (2018). Parker uppfattas generellt som en fri zon från kommersiella krafter men Löfstedts upplevelse är att det kommersiella intresset inkräktar alltmer på det offentliga rummet och därmed även på landskapsarkitektens arbete i städer. Det kan exempelvis röra sig om information såsom reklampelare (Löfstedt 2018).

Potential och möjligheter

Det är i huvudsak en positiv attityd som omger konceptet. Enligt Löfstedt (2018) har det exempelvis dykt upp fler uteserveringar i gaturummet samt de kommentarer och synpunkter som framförts när hon varit ute i fält har varit positiva. Enligt henne verkar allmänheten uppskatta projekten och tycka att det är trevligt och att de genererar mer liv. Löfstedt använder Fatbursparken som argument när hon säger att den känns som en mycket trevligare plats med den tillfälliga installationen än utan.

Fatbursparken i Stockholm. Sábär ser alltså pop up-parken ut i Fatbursparken, färgglada och flyttbara möbler gjorda på material som utsrålar tillfällighet. (Foto: Johanna Wetterborg, 2018-08-18)

Det finns så mycket utrymme i staden som är avsett för bilar och vad projekten visar är just hur dessa ytor går att nyttja på andra sätt (Löfstedt 2018). Tillfälliga projekt skapar alternativ till hur platser kan användas, exempelvis parkeringsplatser. Tillfälliga projekt som tar parkering i anspråk visar på att en privat plats såsom parkering lika gärna skulle kunna vara en offentlig plats. Enligt Borselius (2018) kan projekt av tillfällig karaktär innebära fler och nya möjligheter. Möjligheter såsom att plötslig kunna uppehålla och röra sig på en yta där det nyss inte gick skapar nya möjligheter och sätt att se, upptäcka och nyttja (Löfstedt 2018).

Detta resonemang överensstämmer med Bloms (2018). Den största fördelen med detta koncept är möjligheten att visa på hur det går att använda en stad på nya sätt. Genom att använda gatuutrymmet på ett annorlunda vis skapas också en större yta för fler aktiviteter (Blom 2018).

Det tillfälliga anses kunna bidra med mer liv och lekfullhet jämfört med traditionella typer av projekt (Löfstedt 2018). Projekt med tillfällig karaktär tillåter en bredare färgskala och idéer som är lite ”crazy”, just för att det inte ska vara för evigt. Löfstedt använder återigen Fatbursparken som exempel. I Fatbursparken valdes färger och material som skulle signalera just tillfälligt. Parkborden gjordes utav oljefat och hängmiljöerna byggdes upp med hjälp av lastpallar. Löfstedt menar på att det rör sig om material- och färgval som kanske inte hör till vanligheterna men som definierar och uttrycker vad det tillfälliga handlar om. Tillfälliga projekt har möjlighet att ge platser någonting extra och introducera nya möjligheter (Löfstedt 2018). Både Brandstedt och Malmerberg (2018) delar samma åsikt då de menar att det finns en annan möjlighet att våga sticka ut mer sin formgivning .

Borselius argumenterar för att det finns potential i att involvera boende i processen och lyfta engagemang i de områden som berörs (Borselius 2018). Med mer framförhållning kan även mer konst lyftas in i form av konstutställningar och andra event. Att lyfta det sociala överlag och inte bara arkitekturmässigt är viktigt. Möjligheterna är många och det går att samarbeta med olika aktörer, även privata. Eventuellt kan ett större engagemang från privata aktörer leda till ett ”spexigare” uttryck i och med fler och större investeringar (Borselius 2018).

Brandstedt (2018) anser att ett tillfälligt projekt såsom Humlegårdsgatan kan så nya frön inför hur det går att tänka

Swedenborgsgatan i Stockholm. I och med att Swedenborgsgatan gjorts om till gågata har konceptet "Levande Stockholm" bidragit till att gående har möjlighet att vistas och röra sig på friare premisser än vanligtvis. (Foto: Johanna Wetterborg, 2018-06-04)

vidare kring olika permanenta förslag och på vilka sätt det eventuellt skulle kunna gå att applicera det tillfälliga. Genom att gradvis öka medvetenheten hos folk skall gatan bli helt bilfri och på sikt bli en mer befolkad, varierad samt händelserik utomhusmiljö (Brandstedt 2018).

Blom (2018) anser att projekt av tillfällig karaktär kan komma att bli vanligare i takt med att Stockholm växer och att det byggs nytt. Planering tar tid och därför har det tillfälliga stor potential att kunna göra ytor attraktiva trots att staden byggs. Löfstedt (2018) anser precis som Blom (2018) att konceptet har stor potential att utvecklas. Genom att liva upp ytor under byggfaser går det att utnyttja platser som annars inte skulle fylla någon större funktion. Tillfälliga projekt kan framförallt generera tankar om hur ytor används och framförallt kan användas. De kan öppna ögonen hos människor och ge dem möjligheten att se och uppleva sin utomhusmiljö på ett annorlunda sätt (Löfstedt 2018).

Sammanfattning

Enligt intervjuade och involverade aktörer har konceptet ”Levande Stockholm” och Stockholms stad som beställare haft syftet att liva upp stadens offentliga rum och gestalta dem på ett annorlunda sätt under en kortare period. Möjligheterna att testa och experimentera framhålls som viktiga motiv samt viktiga delar i en långsiktigare satsning.

Gestaltningen av de tillfälliga installationerna måste förhålla sig både till platsspecifika frågor, det vill säga redan befintlig utformning och mer generella frågor, exempelvis sådana som rör tillgänglighet och framkomlighet. Gestaltningen är vidare baserad på dem som skall nyttja platsen i fråga, nämligen den breda allmänheten. I konceptet ingår i dagsläget inslag av konst med syftet att attrahera ännu fler besökare till platserna.

Enligt intervjuer har konceptet visat sig ha fått stor uppskattning och ett positivt bemötande från Stockholms medborgare. Men även om majoriteten utav de tillfälliga projekten bedömts som lyckade så finns det även mindre lyckade exempel. Kontext och intentioner är viktiga aspekter, vars betydande och avgörande roll även poängteras. ”Levande Stockholm” inkluderar både platser i Stockholms innerstad och ytterstad. Förutsättningarna som råder i innerstaden skiljer sig från de som existerar i ytterstaden, främst vad gäller kommersiellt och ekonomiskt intresse från diverse aktörer och näringsidkare. Det ekonomiska och politiska intresset i konceptet framhålls som stort, vilket inte är helt oproblematiskt.

Tillfälliga projekt anses generellt tillåta en bredare färgskala och en mer lekfull och vågad gestaltning, jämfört med mer traditionella projekt, tack vare sin tillfälliga karaktär. Intervjuade aktörer argumenterar för att tillfälliga projekt har potential att bli ett vanligare fenomen i takt med att Stockholm växer och byggs ut. Framförallt poängteras dess förmåga att generera nya tankesätt och perspektiv på hur stadens ytor kan användas, hos både planerare och medborgare. Tillfälliga projekt har potential att sälja in långsiktigare visioner genom att acceptans och medvetenhet ökas gradvis och i takt med att projekt appliceras tillfälligt och tillåts vara återkommande.

Ytterligare argument, som framkommit under intervjuer och som vittnar om den potential som föreligger tillfälliga

projekt, är dess förmåga att engagera och inkludera. Genom att exempelvis involvera boende i processer som rör det tillfälliga kan engagemang också lyftas i de områden som berörs.

03

FÖRE & EFTER

Val av metod

Den kvalitativa observationsstudien är baserad på ett urval av metoder från Jan Gehl och Birgitte Svarres (2013) bok ”How to study public life”. Valet av metoder har baserats på studiens syfte, vilket är att observera och analysera hur platserna används, både innan och efter det att sommarinstallationerna ställs i ordning. Det är huvudsakligen rörelsemönster och aktiviteter som studien valt att fokusera och titta närmare på. Metoderna är även tänkta att komplettera varandra. Dessa är:

- **Counting (räkning)**, antal förbipasserande gångtrafikanter räknas under tio minuter.
- **Mapping (kartläggning)**, antalet aktiviteter och typ av aktivitet samt vart markeras på kartmaterial, sittande och stående aktiviteter. Varje markering motsvarar en individ. På Swedenborgsgatan har observationer gjorts genom en promenad längs gatan.
- **Tracing (spårning)**, syftar till att observera hur människor rör sig inom det bestämda området. Rörelsemönster från gångtrafik antecknas och dras som linjer på kartmaterial, en så kallad flödesanalys. Dragna linjer skall läsas schematiskt och inte enskilt, då antalet individer och linjer inte stämmer överens.
- **Photographing (fotografering)**, före och efter foton tas på varje plats.

Följande kvalitativa observationsstudie har för avsikt att behandla en variation av tillfälliga installationer och innefattar därmed en sommargågata, en pop-up park och ett sommartorg. De tre platserna som valts ut är Swedenborgsgatan, Humlegårdsgatan och Rågsvedstorget i Stockholm. Studierna kommer utföras på en vardag respektive helg vid ett tillfälle på varje plats, både innan och efter den tillfälliga installationen. Valet av tidpunkt är baserat på bedömningar om när platsen kommer vara som mest aktiv. Varje tillfälle utgörs av en timmes observation.

- Swedenborgsgatan**, sommargågata: kl.18.00-19.00
(uteserveringar och uteliv)
- Humlegårdsgatan**, pop-up park: kl.12.00-13.00
(lunchtid i Stockholm)
- Rågsvedstorg**, sommartorg: kl.16.00-17.00
(rusningstid i Stockholm)

Begränsningar

Begränsningar som uppstått i och med valet av metod är dess bristande förmåga att ge exakta resultat. Flödesanalysen är ett exempel, där dokumentationen av rörelser aldrig blir exakt utan mer ungefärlig och schematisk. Dessutom kan centrala stadsmiljöer stundtals upplevas som en relativ stökig miljö, där mycket rörelse och aktivitet händer samtidigt. Detta har påverkat resultatet i viss mån då det uppstått svårigheter i att dokumentera samtlig aktivitet. Metoderna har dock kunnat ge ett tillförlitligt och tydligt resultat ur ett sammantaget och översiktligt perspektiv. Metoderna har dessutom haft möjlighet att komplettera varandra, vilket höjer tillförlitlighetsgraden något då de olika resultaten funnit stöd i varandra.

Andra typer av begränsningar kan kopplas till den subjektiva karaktär som studien har i och med att metoderna bygger på egna observationer. En annan typ av begränsning är att längre observationer på platserna inte varit möjlig på grund av arbetets tidsmässiga ramverk.

SWEDENBORGSGATAN

OBSERVATION:

FÖRE

Plats: Swedenborgsgatan

Tidpunkt: 15/5, en vardag respektive 10/5 en helg kl. 18.00-19.00.

Temperatur/väder: 24 respektive 18 grader, soligt.

Antal förbipasserande gångtrafikanter: 239 stycken en vardag respektive 141 stycken en helg. Totalt: 380 st.

EFTER

Plats: Swedenborgsgatan

Tidpunkt: 4/6, en vardag respektive 10/6 en helg kl. 18.00-19.00.

Temperatur/väder: 21 respektive 26 grader, soligt/molnigt.

Antal förbipasserande gångtrafikanter: 198 stycken en vardag respektive 175 stycken en helg. Totalt: 373 st.

Orienteringskarta, Swedenborgsgatan. (Bild: Johanna Wetterborg, 2018-08-09)

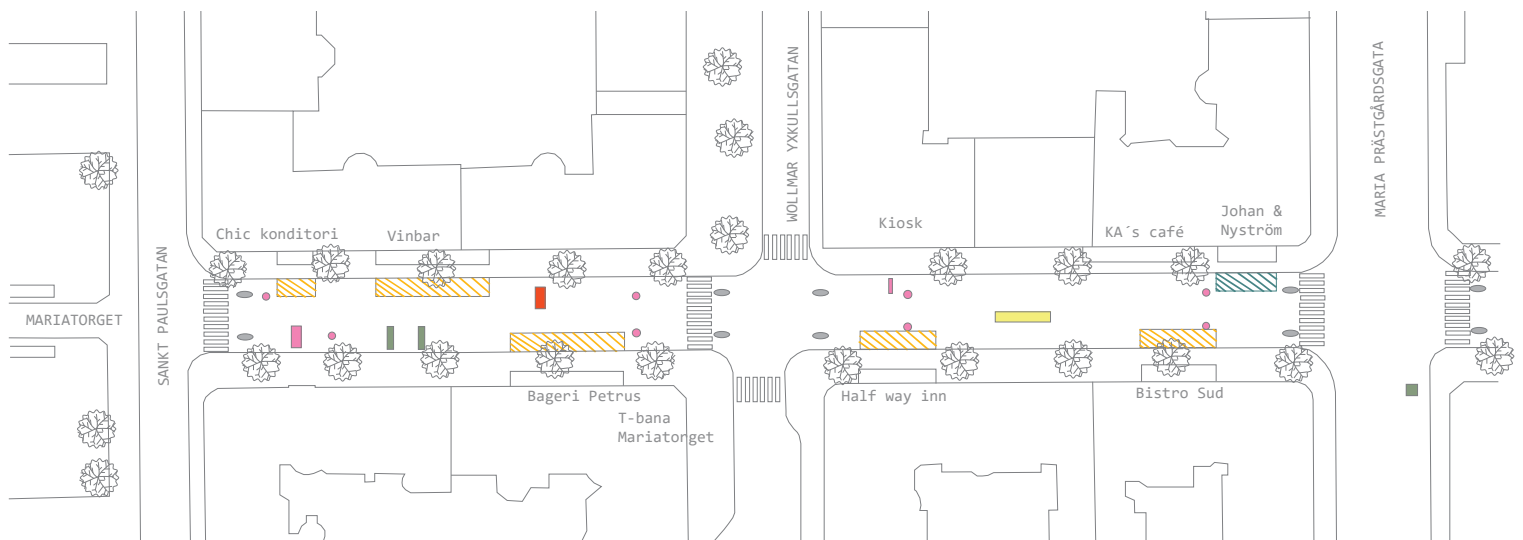
Swedenborgsgatan, en sommargåata.

Period: 21 maj – 19 september

Projekttyp: sommargåata

Plats: Stockholm

Swedenborgsgatan är belägen på centrala Södermalm i Stockholm. Installationen berör sträckan mellan St Paulsgatan och Fatbursgatan. I studien görs samma avgränsning vad gäller sträcka att studera. Swedenborgsgatan används till stor del som passage mellan Mariatorget och tunnelbanans röda linje samt Södra station och Stockholms samtliga pendeltågslinjer. Gatan har en klassisk utformning, det vill säga en bilväg kantad med trottoarer på båda sidor. Längs trottoarerna finns träd planterade likt en allé. Gatan omges av bostäder, butiker, restauranger och caféer.

Illustrationsplan över Swedenborgsgatan. Planen gör skillnad på gatans utseende både innan och efter den tillfälliga installationen kommit på plats genom att det som är färglagt utgör gatans utseende efter förändringen. (Bild: Johanna Wetterborg, 2018-08-15)

- Färglade bänkar i rosa, rött och gult
- Bomsterlåda
- Uteservering
- Parklet
- Pelargonpelare
- Betonglejon

Forts. Swedenborgsgatan.

Skala 1:1000

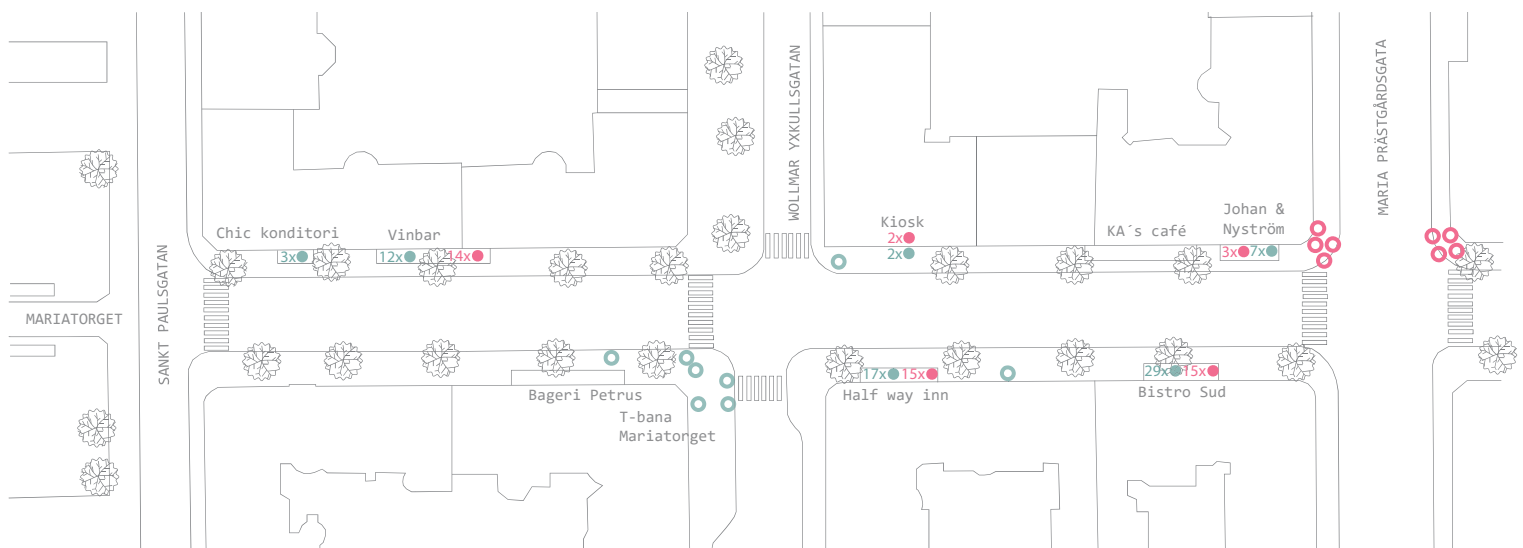

FÖRE- Swedenborgsgatan i Stockholm. Fotot får illustrera vad som oftast förknippas med en traditionell stadsgata. Precis som många andra innerstadsgator, präglas Swedenborgsgatan av bilar och parkeringsplatser. (Foto: Johanna Wetterborg, 2018-05-15)

EFTER- Swedenborgsgatan i Stockholm. Fotot är taget efter att den tillfälliga installationen kommit på plats och gatan gjorts om till gånggata. Förutsättningarna ser nu annorlunda ut och uteserveringarna har tagit tillfället i akt och flyttat ut i körbanan. (Foto: Johanna Wetterborg, 2018-06-10)

Grafisk bild över Smedenborgsgatan före förändringen. Bilden visar på stående respektive sittande aktivitet och användning under en vardag respektive helg. (Bild: Johanna Wetterborg, 2018-08-10)

Aktiviteter och användning, före

Den övervägande delen av gatans totala användning och funktion utgörs av bilväg och parkering, resten är trottoarer. Längs gatan finns en stor andel restauranger och kaféer med tillhörande uteserveringar. Totalt finns två bänkar utställda. Vid båda observationstillfällena utgörs den främsta aktiviteten av gående. En mindre andel av trafiken sker med cykel och bil. Även om trafiksituationen domineras av gångtrafikanter präglas gatans användning av biltrafikens närvaro.

Det är på gatans uteserveringar som den totala mängden av den sittande aktiviteten äger rum. En mindre andel av den totala vistelsen sker ståendes på trottoarer och i icke-anlutning till kommersiell verksamhet. Det är personer som väntar eller samtalar. Många observeras att vistas på Mariatorget, en intilliggande park med gräsytor, fontän, planteringar och flertalet sittmöjligheter.

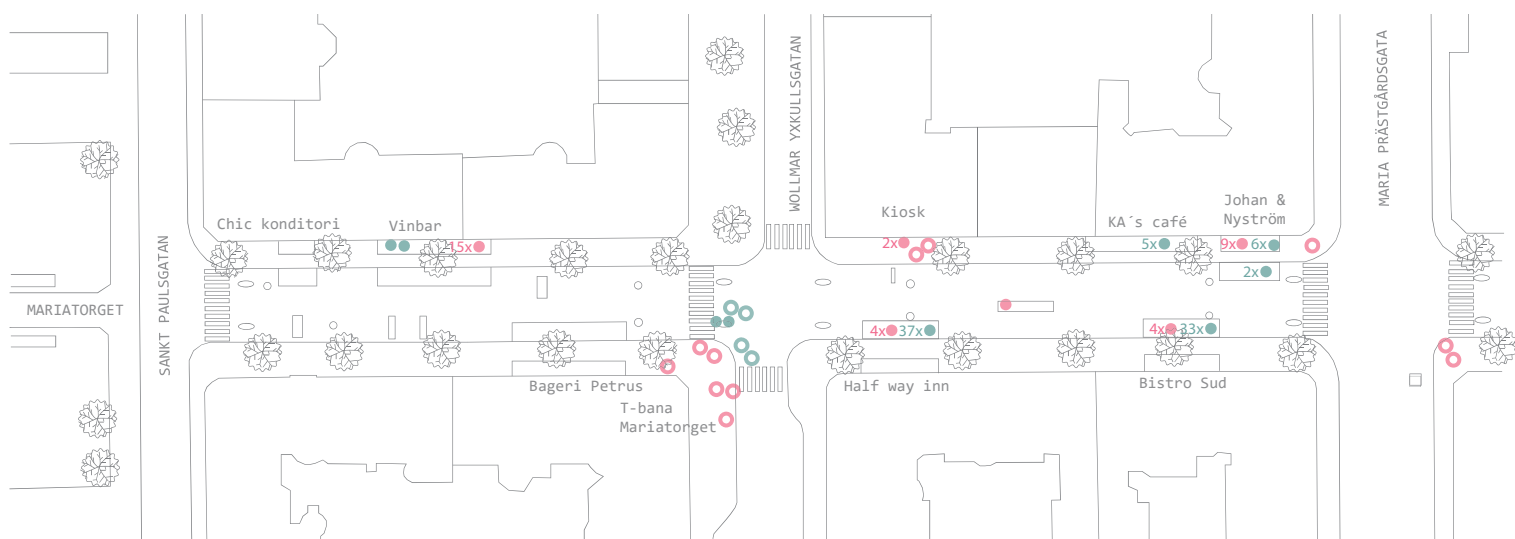

Forts. Swedenborgsgatan.

- ● Stående resp. sittande, vardag
- ● Stående resp. sittande, helg

Skala 1:1000

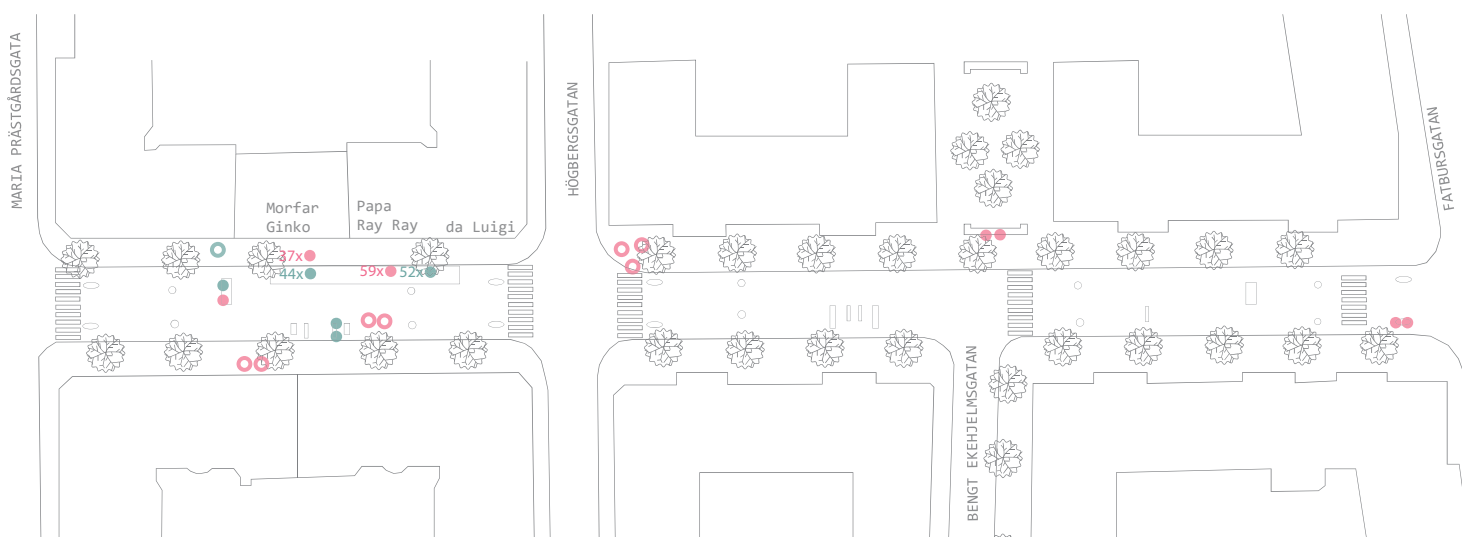
Grafisk bild över Swedenborgsgatan efter förändringen. Bilden visar på stående respektive sittande aktivitet och användning under en vardag respektive helg. (Bild: Johanna Wetterborg, 2018-08-14)

Aktiviteter och användning, efter

Swedenborgsgatan är numera en gågata och inte längre en självklar plats för bilar. Parkeringsplatserna och körbanan har istället ockuperats av sittmöjligheter, växtkärl, uteserveringar och biltrafiken har ersatts av gångtrafikanter. Antalet sittande gäster på uteserveringarna har mer än fördubblats och de två offentliga bänkarna har nu fått sällskap av ytterligare tolv. Detta gör att många människor även observeras att vistas på andra villkor än de rent kommersiella. Stor yta har frigjorts och framkomligheten har förbättrats genom att biltrafik och parkering inte längre är tillåtet. Många föräldrar vågar nu låta sina barn cykla eller leka i mitten av gatan med större rörelsefrihet än tidigare. Av trafiksäkerhetsskäl finns numera trafikskyltar, växtkärl, fartgupp och betonglejon uppställda för att informera och försvåra för fordon att köra in i och passera området. De som väljer att

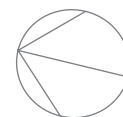
vistas en längre tid på gatan väljer att sitta på någon av de utställda bänkarna eller på uteserveringarna som numera tar upp en större del av körbanan. Sittmodulerna används även som lekredskap av de mindre. Även de utställda betonglejon används som sittplatser samt för lek. De som vistas stående väljer att göra detta främst på trottoaren, oftast i närhet till tunnelbanan. Numera sker väntetiden utanför tunnelbanan även sittandes på betonglejon. Den sociala interaktionen längs gatan noteras som samtal, fotograferande och lek. Den promenerande aktiviteten är övervägande störst. Andra aktiviteter är cykling och jogging. Många väljer fortfarande att vistas på Mariatorget, en intilliggande park med gräsytor, fontän, planteringar och flertalet sittmöjligheter.

Forts. Smedenborgsgatan.

- ● Stående resp. sittande, vardag
- ○ Stående resp. sittande, helg

Skala 1:1000

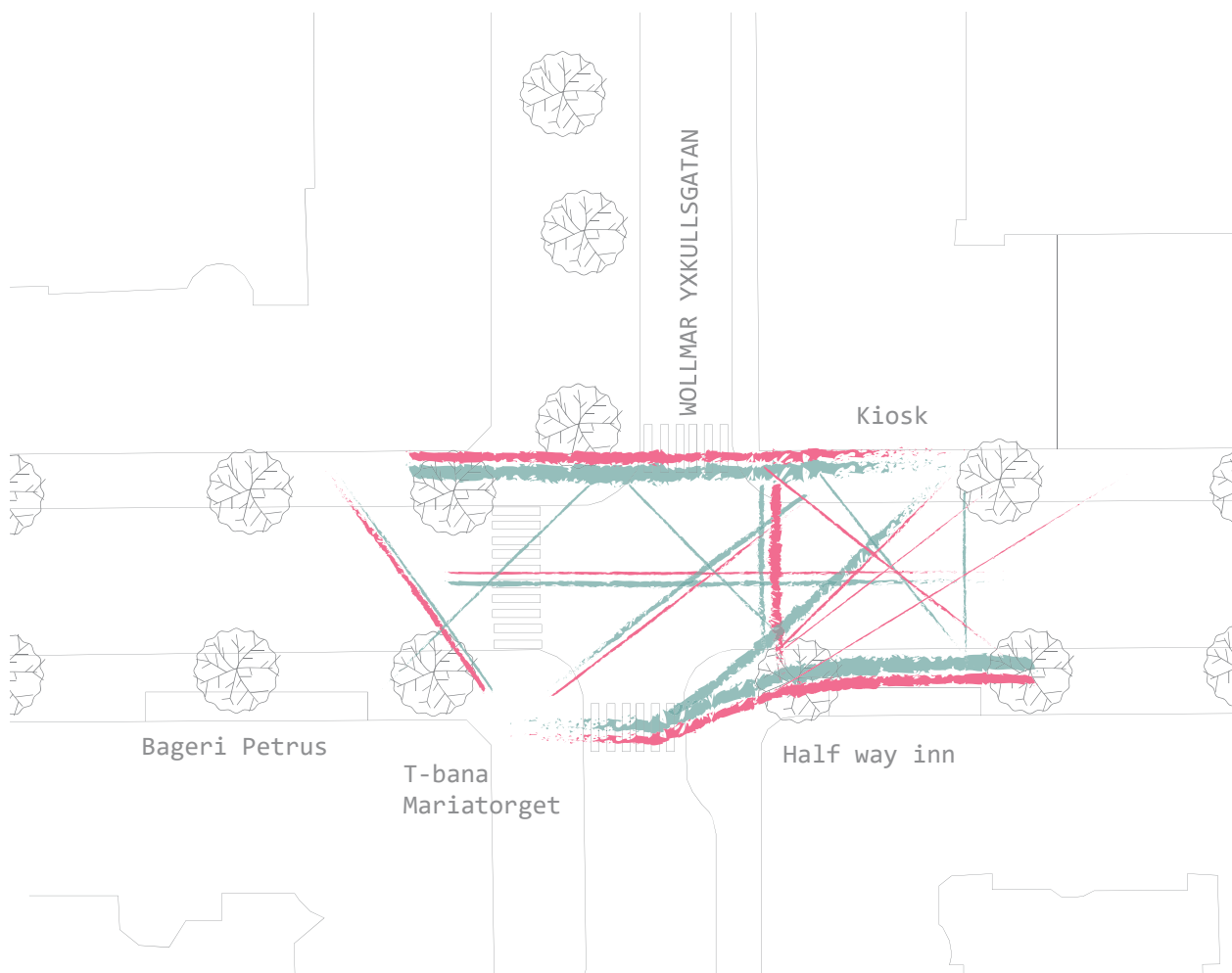

FÖRE- Swedenborgsgatan i Stockholm. Innan sommarinstallationen kom på plats och gatan gjordes om till gågata skedde majoriteten av rörelserna på trottoarer. Om gatan skulle korsas användes i de flesta fall någon utav gatans övergångsställen. (Foto: Johanna Wetterborg, 2018-05-15)

EFTER- Swedenborgsgatan i Stockholm. Efter förändringen ser situationen annorlunda ut genom att det gick att röra sig med större frihet och under tryggare former än innan. (Foto: Johanna Wetterborg, 2018-06-10)

Inzoomad bild, korsning Swedenborgsgatan- Wollmar Yxkullsgatan före förändringen. Bilden ger en schematisk inblick i hur gatans rörelsemönster sett ut under en vardag respektive helg. (Bild: Johanna Wetterborg, 2018-08-12)

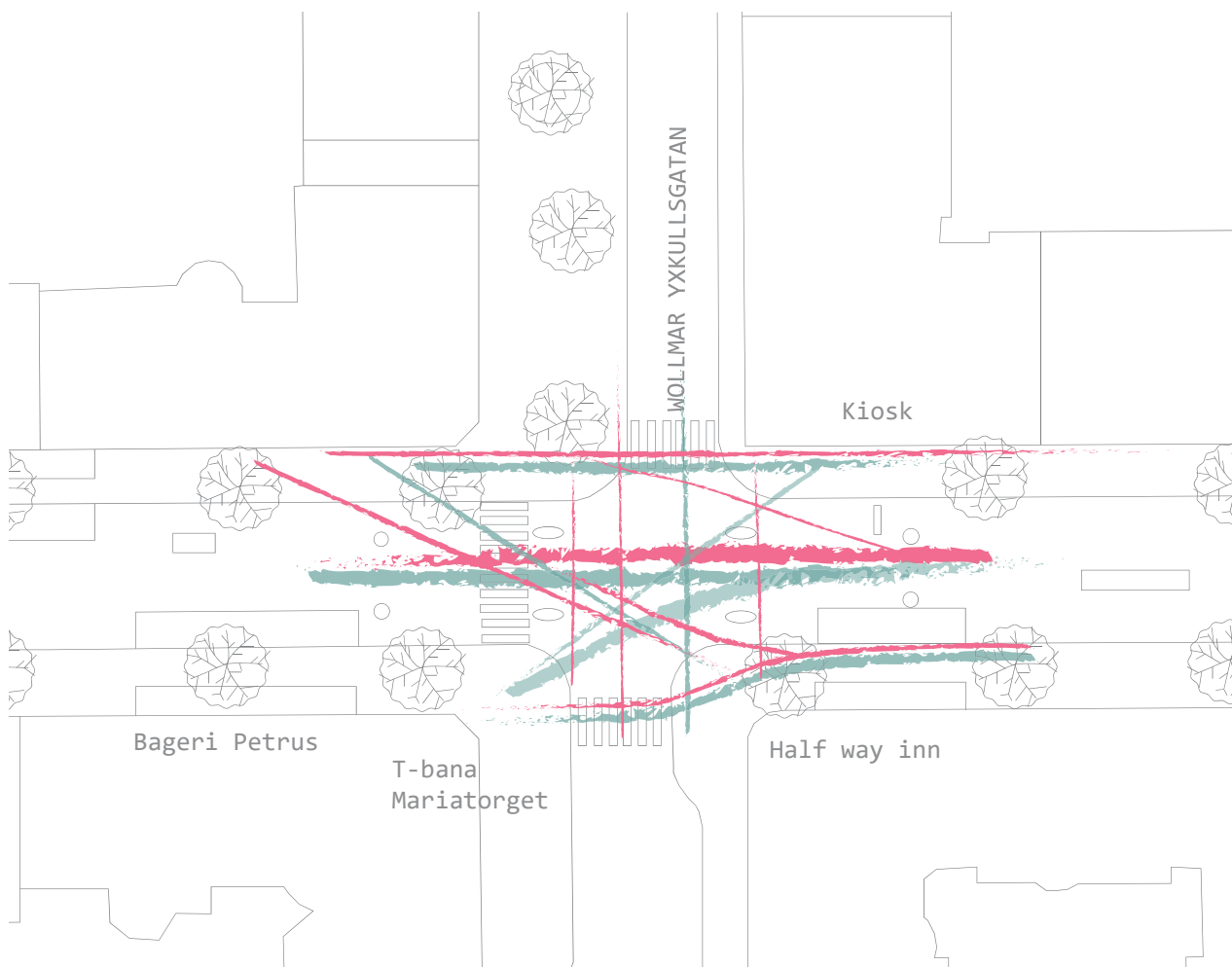
- Schematiska rörelser, vardag
- Schematiska rörelser, helg

Skala 1:250

Flöden av människor, före

Majoriteten av gångtrafiken sker på trottoarer samt övergångsställen. Det är framförallt i angränsning till korsningen som den avvikande rörelsen sker. Här tar många den snabbaste vägen över från ena sidan av gatan till den andra. Anledningarna kan tänkas vara att nedgången till tunnelbanan ligger här samt att inga bilar står parkerade och blockerar vägen. Vid observationstillfället bedöms gatan som relativt lugn från biltrafik. Ändå sker en mindre andel av gångtrafiken på bilvägen. Utmärkande för denna rörelse är att den inte utspelar sig under några längre sträckor utan de gående tar sig ganska snabbt upp på trottoarerna igen.

Inzoomad bild, korsning Swedenborgsgatan- Wollmar Yxkullsgatan efter förändringen. Bilden ger en schematisk inblick i hur gatans rörelsemönster sett ut under en vardag respektive helg. (Bild: Johanna Wetterborg, 2018-08-12)

- Schematiska rörelser, vardag
- Schematiska rörelser, helg

Skala 1:250

Flöden av människor, efter

Även om många fortfarande promenerar på trottoarerna så rör sig betydligt fler än tidigare i mitten av körbanan. Detta är ett tilltagande flöde som numera även sker över längre sträckor. Övergångsställena används fortfarande men fler väljer att avvika när gatan skall korsas och istället sker rörelser mer fritt. Gångtrafikanter från och till tunnelbanan väljer numera att röra sig direkt ut på körbanan istället för via övergångsstället och vidare längs trottoarerna. Gångtrafikanter samsas med cykeltrafik och joggande personer. Rörelserna styrs av gatans utformning, det vill säga placeringen av sittmöbler, växtkärl, betonglejon och uteserveringar. Några större barriärer mellan trottoar och körbana upplevs inte finnas längre. Dock kan möjligtvis uteserveringarna stundtals upplevas som ett hinder.

HUMLEGÅRDSGATAN

OBSERVATION:

FÖRE

Plats: Humlegårdsgatan

Tidpunkt: 15/5, en vardag respektive 19/5 en helg kl. 12.00-13.00.

Temperatur/väder: 26 respektive 20 grader, soligt.

Antal förbipasserande gångtrafikanter: 364 stycken en vardag respektive 106 stycken en helg. Totalt: 470 st.

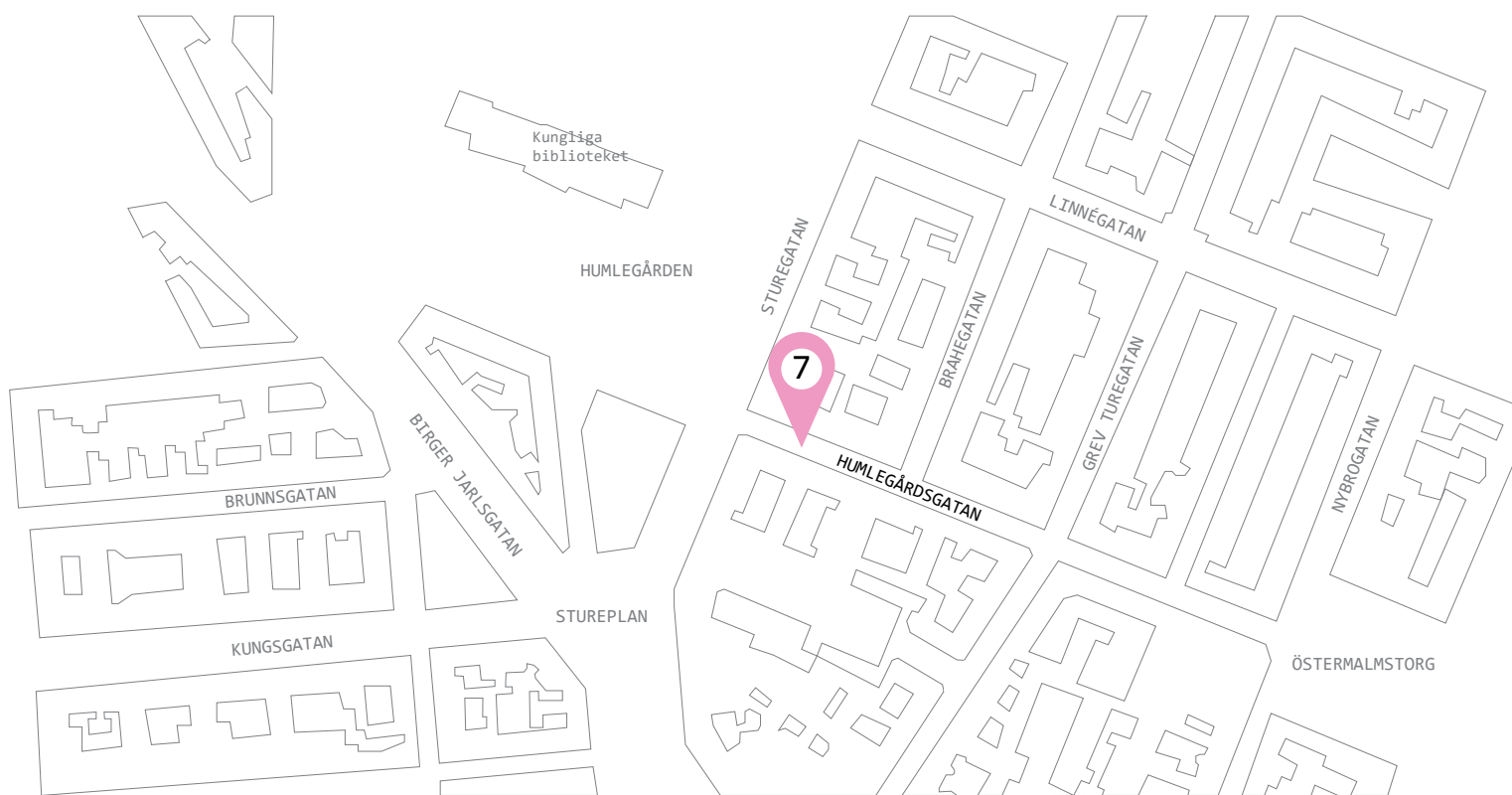
EFTER

Plats: Humlegårdsgatan

Tidpunkt: 12/6, en vardag respektive 10/6 en helg kl. 12.00-13.00.

Temperatur/väder: 19 respektive 27 grader, soligt/molnigt.

Antal förbipasserande gångtrafikanter: 281 stycken en vardag respektive 40 stycken en helg. Totalt: 321 st.

Orienteringskarta, Humlegårdsgatan. (Bild: Johanna Wetterborg, 2018-08-09)

Humlegårdsgatan, en pop-up park.

Period: 26 maj – 31 augusti

Projekttyp: pop-up park

Plats: Stockholm

Humlegårdsgatan är belägen på Östermalm i Stockholm. Installationen berör sträckan mellan Brahegatan och Sturegatan. I studien görs samma avgränsning vad gäller sträcka att studera. Gatan förbinder Östermalmstorg med Humlegårdsparken och Stureplan. Gatan omges av bostäder, butiker, restauranger och kaféer. Även denna gata har en klassisk utformning med bilväg och trottoarer. Den tätt omslutande bebyggelsen gör Humlegårdsgatan till en skuggig och mörk plats.

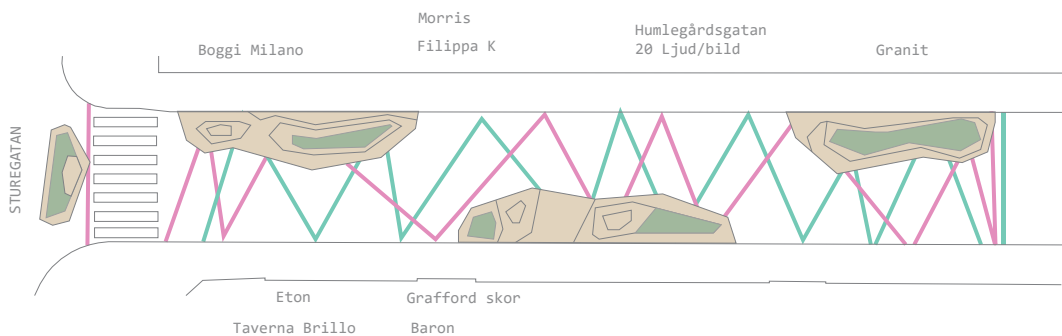

FÖRE- Humlegårdsgatan i Stockholm före förändringen. Det är lunchtid i centrala Stockholm och många rör sig längs med Humlegårdsgatan. Rörelserna är koncentrerade till trottoarerna. Några stannar till för att utveckla några ord på vägen. (Foto: Johanna Wetterborg, 2018-05-15)

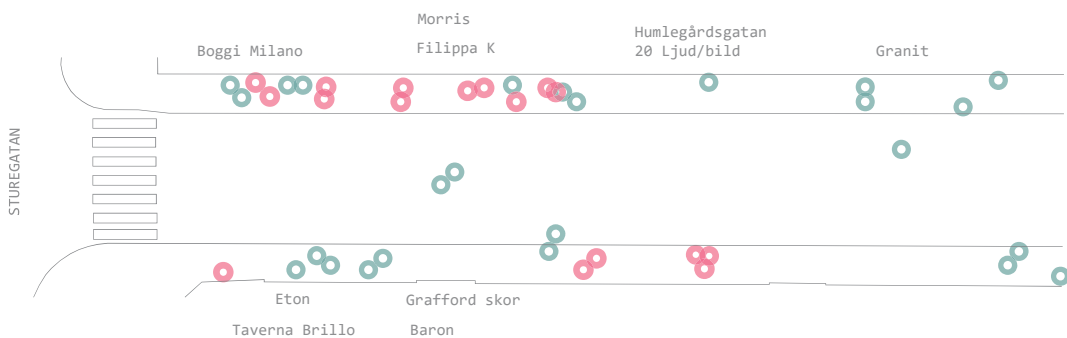

EFTER- Humlegårdsgatan i Stockholm. Humlegårdsgatan upplevdes efter förändringen som en gånärligare och tillgärligare gata, där det var lättare att röra sig mellan målpunkter och vistas i gaturummet. (Foto: Johanna Wetterborg, 2018-06-12)

Illustrationsplan över Humlegårdsgatan. Planen gör skillnad på gatans utseende både innan och efter den tillfälliga installationen kommit på plats genom att det som är färglagt utgör gatans utseende efter förändringen. (Bild: Johanna Wetterborg, 2018-08-15)

Skala 1:400

Grafisk bild över Humlegårdsgatan före förändringen. Bilden visar på stående respektive sittande aktivitet och användning under en vardag respektive helg. (Bild: Johanna Wetterborg, 2018-08-10)

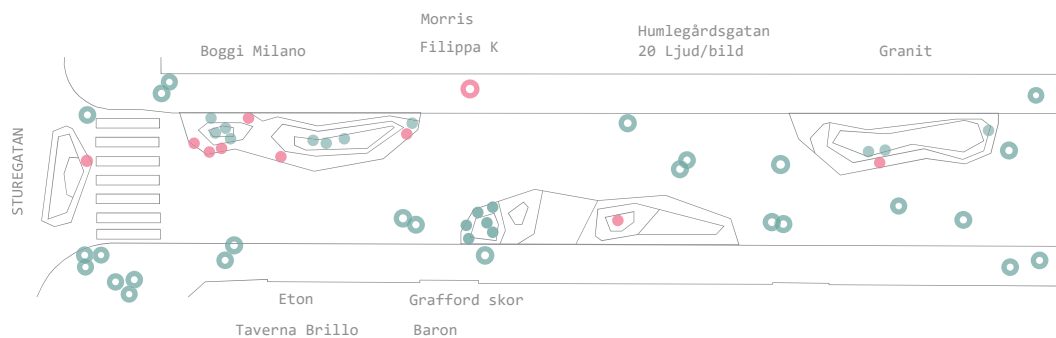
- ● Stående resp. sittande, vardag
- ● Stående resp. sittande, helg

Skala 1:400

Aktiviteter och användning, före

Gatans främsta funktion är att husera för bilväg samt parkering. Resten fungerar som trottoar. Gatan har varken bänkar eller uteserveringar. Vid observationstillfällena är det gångtrafik som verkar vara den största aktiviteten. En mindre andel av den totala trafiken är cykel- och biltrafik. Några använder gatan som cykelparkering. Biltrafiken upplevs stundtals som lugn men tilltar ibland. Gatans utformning och användning präglas av biltrafikens närvaro även om trafiksituationen domineras av gångtrafikanter. Vistelser av olika slag förekommer. Dessa sker ståendes på trottoarer i samband med att man väntar på mat, tittar in i skyltfönster eller samtalar med andra personer.

Humlegårdsgatan efter förändringen. Bilden visar på stående respektive sittande aktivitet och användning under en vardag respektive helg. (Bild: Johanna Wetterborg, 2018-08-10)

- ● Stående resp. sittande, vardag
- ● Stående resp. sittande, helg

Skala 1:400

Aktiviteter och användning, efter

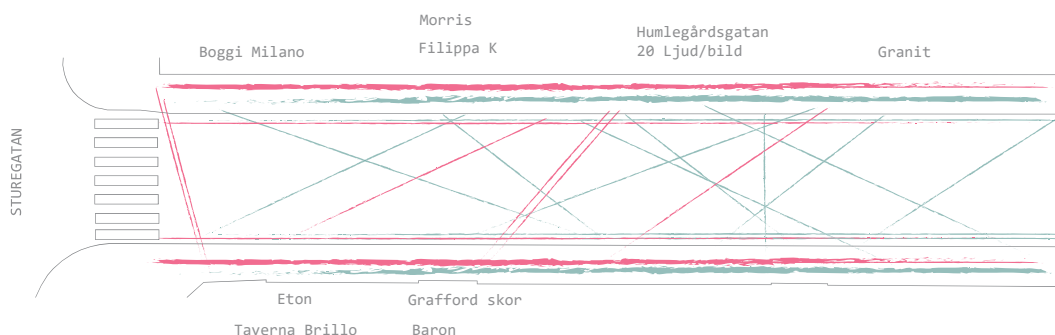
Pop-up parken har installerats på Humlegårdsgatan med fyra olika varianter av öar med sittfunktioner och plats för växter. De färgglada öarna har sittgradänger i olika nivåer, färger och kantiga former. De är utplacerade på körbanan jämte trottoarerna, inom ett mindre område som avgränsas från resten av gatan genom olika typer av trafiksepareringar och målad asfalt. Denna del går alltså inte längre att trafikeras med bil. De turkosa och rosa nyanserna på möbler och golv kontrasterar mot den gråare omgivningen på ett upplyftande sätt. Vid observationstillfällena fungerar gatan huvudsakligen som promenadstråk. Några väljer att vistas en längre stund på gatan både sittandes och ståendes. Sitter gör man på de olika öarna, både tillsammans och enskilt. Någon äter lunch, andra konverserar. Står gör man både på körbanan och på trottoarer. Viss lek noteras på de olika möblerna och på körbanan. Öarna fungerar inte enbart som sittmöbler utan även som gröna inslag. Kvarlämnade flaskor och annat skräp går att spåra från gårdagens nattliv, i och med intilliggande nattklubbar. Övrig aktivitet som observeras är cykling.

FÖRE- Humlegårdsgatan i Stockholm. Humlegårdsgatan upplevs som en trång och mörk gata utan några sittplatser eller växtlighet. Gatan upplevs huvudsakligen som en transportsträcka snarare än en plats. (Foto: Johanna Wetterborg, 2018-05-15)

EFTER- Humlegårdsgatan i Stockholm efter att installationen kommit på plats. De mintgröna och rosa äarna erbjuder besökaren sittplats och en trivsamt stund med gröna inslag. De färgglada kulörerna lyser upp den annars mörka omgivningen och gatan upplevs som en plats att kunna stanna till på och inte längre bara rusa förbi. (Foto: Johanna Wetterborg, 2018-06-10)

Humlegårdsgatan före förändringen. Bilden ger en schematisk inblick i hur gatans rörelsemönster sett ut under en vardag respektive helg. (Bild: Johanna Wetterborg, 2018-08-10)

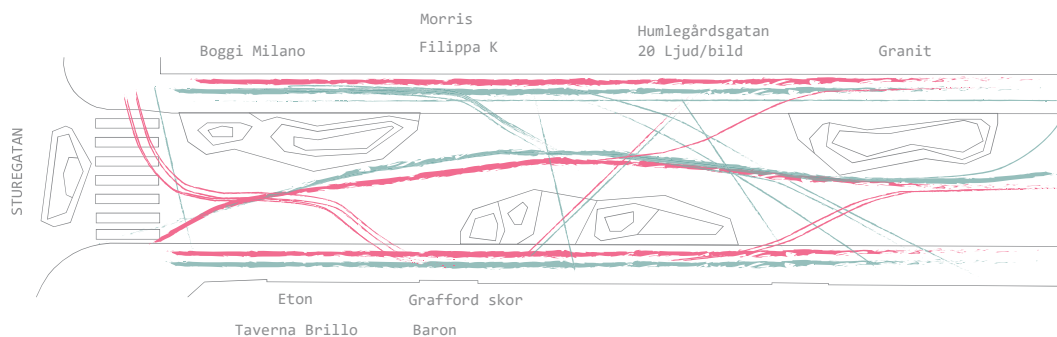
 Schematiska rörelser, vardag
 Schematiska rörelser, helg

Skala 1:400

Flöden av människor, före

Majoriteten av gångtrafiken sker på trottoarer även om en stor andel ändå sker på bilvägen. Helhetsintrycket vid observationstillfällena är att gatan redan i viss mån används som gågata. Den korsande gångtrafiken från ena sidan av gatan till den andra sker frekvent men kortare sträckor. Gångtrafikanterna avviker alltså från trottoaren för att under en kortare stund gå vid sidan av den. Dock sker inga längre sammanhängande rörelser på bilvägen utan man tenderar att ganska snart röra sig upp på trottoaren igen. Ibland som en följd av att bil- och/eller cykeltrafik avbryter, ibland inte. Utmärkande för vardagens observation var antalet gångtrafikanter som var betydligt högre än helgens observation.

Rörelsemönster på Humlegårdsgatan efter förändringen. Bilden ger en schematisk inblick i hur gatans rörelsemönster sett ut under en vardag respektive helg. (Bild: Johanna Wetterborg, 2018-08-16)

- Schematiska rörelser, vardag
- Schematiska rörelser, helg

Skala 1:400

Flöden av människor, efter

Gångtrafiken sker främst på trottoarerna och längs fasader. Dock väljer många att promenera på körbanan, en kortare bit men även hela sträckan. Den tillfälliga gestaltningen av gatans körbana med de utplacerade öarna påverkar rörelsen på ett mjukt sätt. Här samsas gångtrafikanter med cyklister. Det som skiljer helgens observation från vardagens är antalet människor som noteras, både förbipasserande och vistande.

RÅGSVEDS TORG

OBSERVATION:

FÖRE

Plats: Rågsvedstorg

Tidpunkt: 14/5, en vardag respektive 20/5 en helg kl. 16.00-17.00.

Temperatur/väder: 23 respektive 24 grader, soligt.

Antal förbipasserande gångtrafikanter: 122 stycken en vardag respektive 84 stycken en helg. Totalt: 206 st.

EFTER

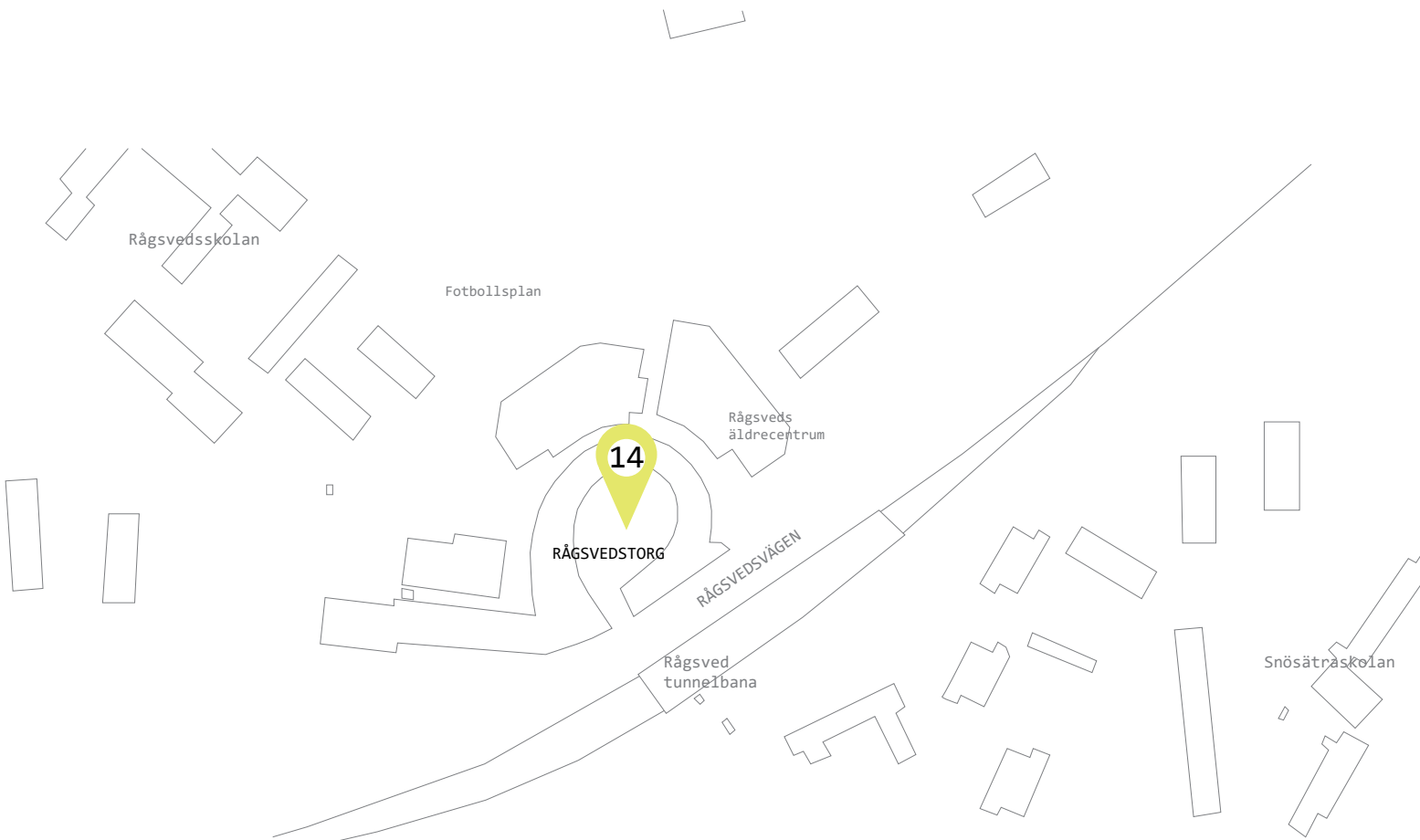
Plats: Rågsvedstorg

Tidpunkt: 4/7, en vardag respektive 1/7 en helg kl. 16.00-17.00.

Temperatur/väder: 23 respektive 21 grader, soligt.

Antal förbipasserande gångtrafikanter: 121 stycken en vardag respektive 83 stycken en helg. Totalt: 204 st.

Orienteringskarta, Rågsveds torg. (Bild: Johanna Wetterborg, 2018-08-09)

Rågsveds torg, ett sommartorg.

Period: 15 juni- ingen info.

Projekttyp: sommartorg

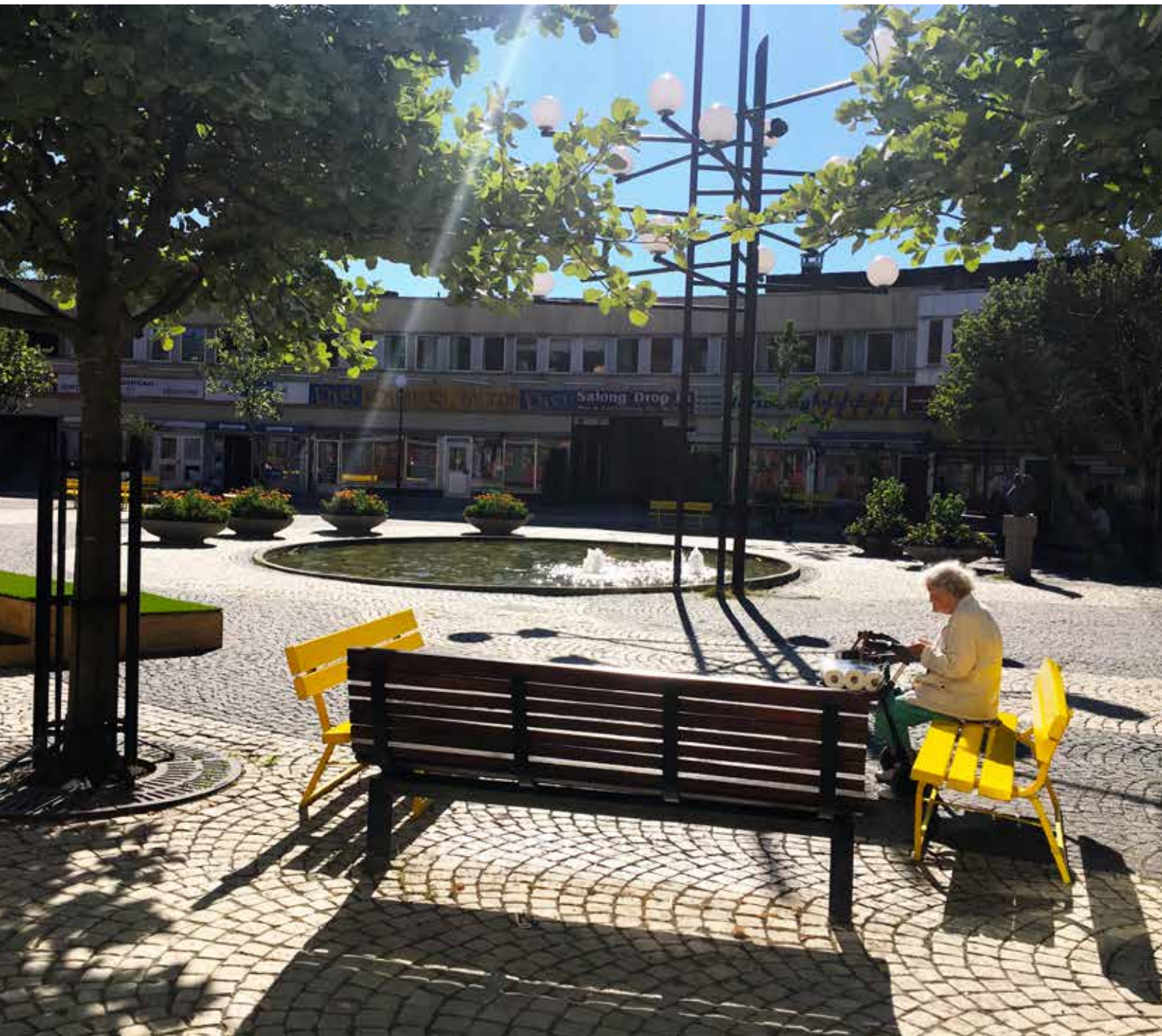
Plats: Stockholm

Rågsvedstorget är beläget söder om Stockholm och tillhör stadsdelsområdet Enskede-Årsta-Vantör. Torget ligger i direkt anslutning till Rågsveds tunnelbanestation och bildar tillsammans med den tätt omslutande centrumbebyggelsen Rågsvedcentrum. Torget kan nås genom fem entréer. I mitten av torget finns en fontän samt ett konstverk. Torget har flera bänkar och träd. Torgets karaktärsfulla form speglas i markbeläggnings utformning med skiftningar i material och färg. Centrumbebyggelsen består av både butiker och restauranger.

FÖRE- Rågsvedstorget i Stockholm. På tunnelbanans gröna linje mot Hagsätra bittar du bland annat Rågsved. Här på torget går det att vistas på någon utav torgets bänkar eller handla i en av torgets många butiker. Förutsättningarna som existerar i Stockholms ytterstad skiljer sig från de som existerar i Stockholms innerstad. (Foto: Johanna Wetterborg, 2018-05-14)

EFTER- Rågsvedstorget i Stockholm. Den tillfälliga installationen innehåller bland annat gula bänkar som är flyttbara. Detta har lett till att flera av dem har flyttats runt och placeringen av dem har varierat observationstillfällena emellan. (Foto: Johanna Wetterborg, 2018-07-01)

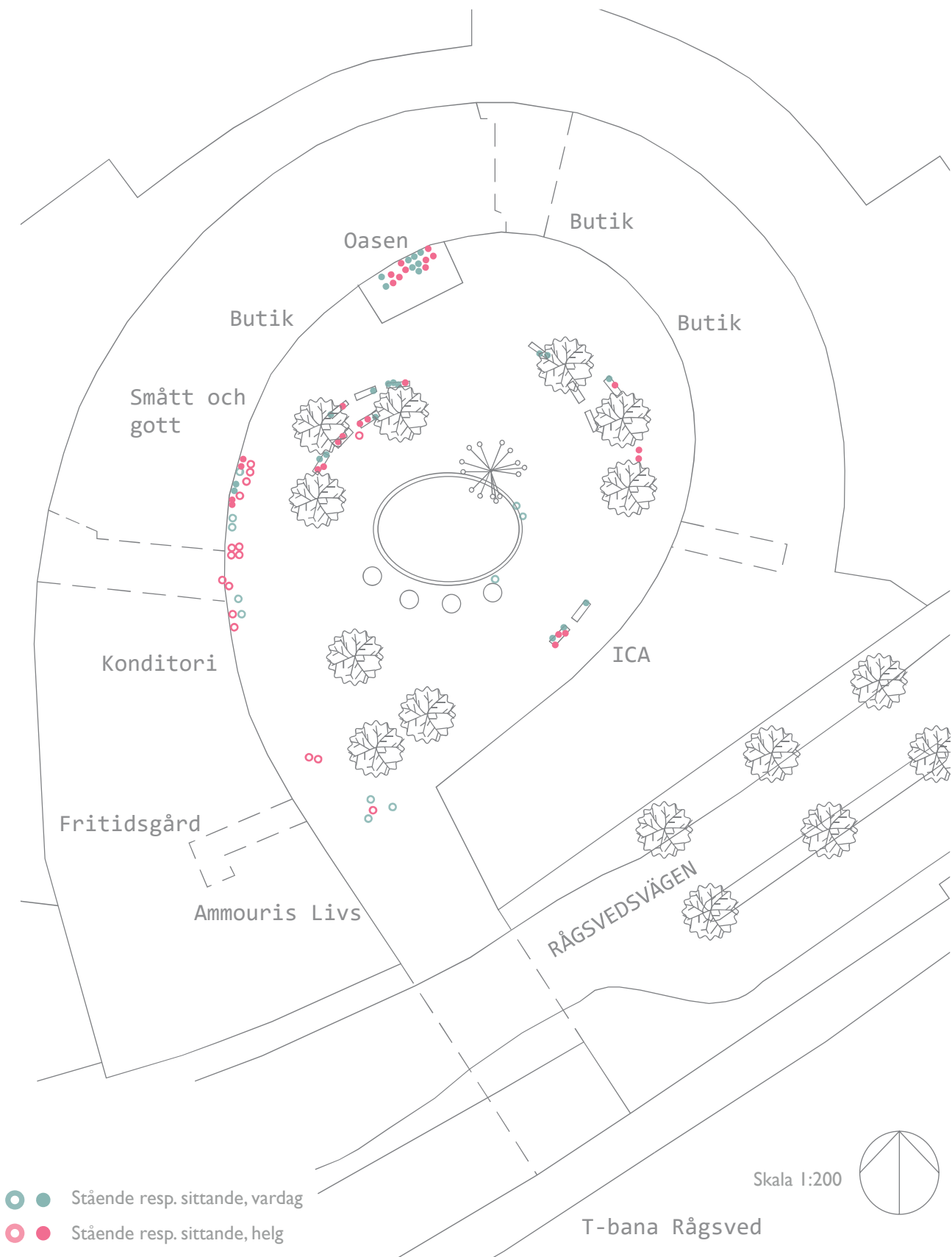

Illustrationsplan över Rågsvedstorget. Planen gör skillnad på gatans utseende både innan och efter den tillfälliga installationen kommit på plats genom att det som är färglagt utgör gatans utseende efter förändringen. (Bild: Johanna Wetterborg, 2018-08-17)

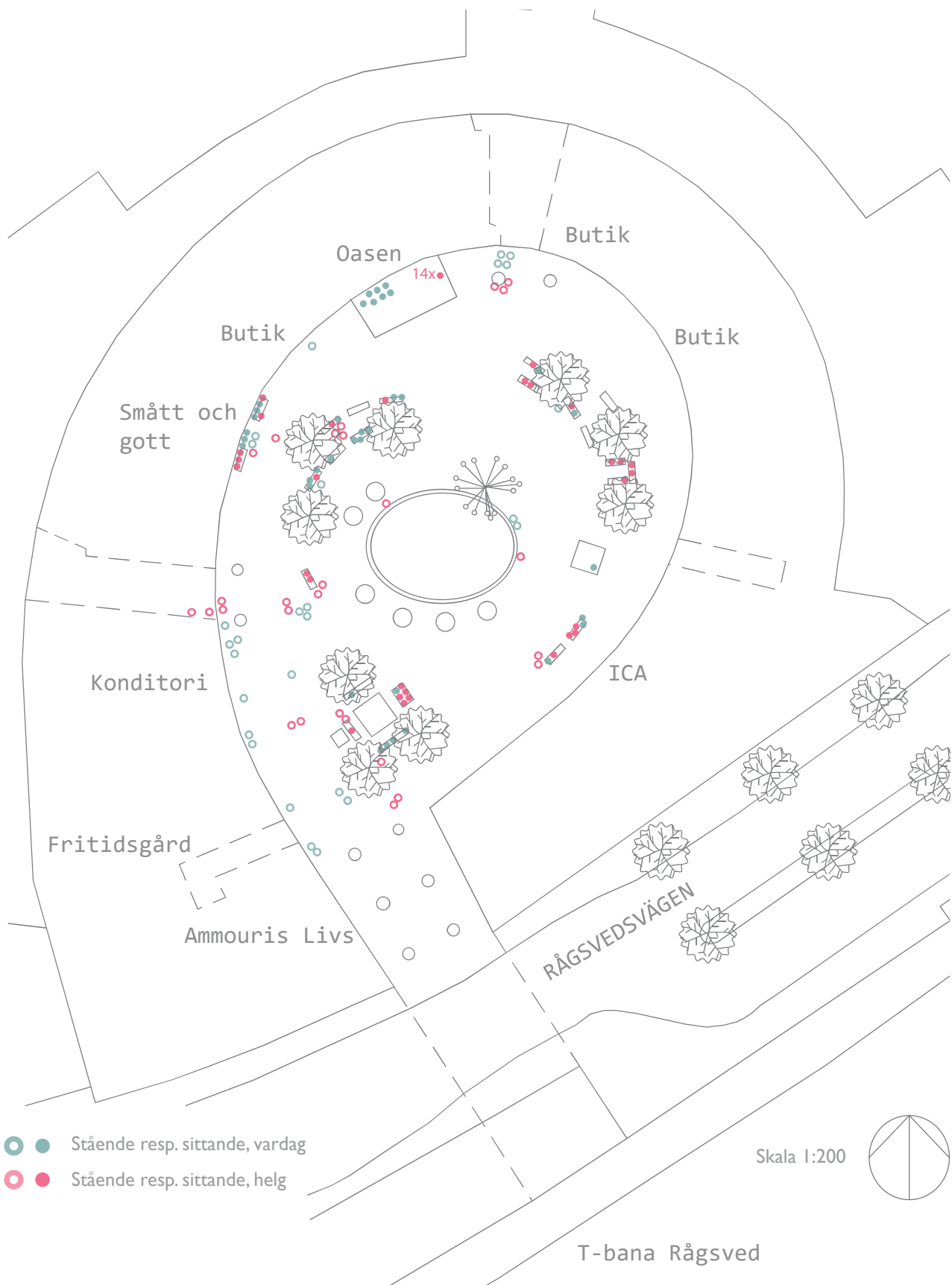
Aktiviteter och användning, före

Torget har flera entréer men det är entrén som har direkt förbindelse med tunnelbanan som används flitigast. Detta resulterar i att många resenärer måste beträda torget för att ta sig vidare ut i området. Torgets har dessutom en tätt omslutande centrumbebyggelse, vilket gör att alternativa vägval minimeras. De utmärkande verksamheter som omger torget är två matvarubutiker, en tobaksaffär samt en pub med tillhörande uteservering. Observationstillfällena ger ett intryck av att majoriteten av torgets besökare endast passerar, ibland i samband med ett besök till någon av butikerna eller puben. Ett mindre antal tar sig fram på cykel eller skateboard. Några använder torget som cykelparkering.

Vistelsen inkluderar både sittande och stående personer. Att sitta väljer man att göra på stationära bänkar i torgets utkanter, både i sol och skugga. Sitter gör man även på privata stolar utanför tobaksaffären samt på pubens uteservering. Står gör man på ungefär samma ställen, det vill säga främst i torgets ytterkanter närmast fasader, vid lyktstolpar, entréer och utanför butiker. Vistas gör man genom att sitta, stå, samtala och leka. Leken utspelar sig i mitten av torget i anslutning till fontänen.

Grafisk bild över Rågsvedstorget före förändringen. Bilden visar på stående respektive sittande aktivitet och användning under en vardag respektive helg. (Bild: Johanna Wetterborg, 2018-08-13)

Rågsvedstorget efter förändringen. Bilden visar på stående respektive sittande aktivitet och användning under en vardag respektive helg. (Bild: Johanna Wetterborg, 2018-08-17)

Aktiviteter och användning, efter

Sommartorget är nu på plats med fler sittmöjligheter i form av färgglada bänkar i gult och rosa, en konstgrässcenen, mer växtlighet i form av pelargonpelare och trälåda med prakthäggmispel och aktiviteter i form av ett schackspel. Pelargonpelarna markerar entréerna till torget på ett välkomnade sätt. De flesta passerar, ibland via någon utav torgets målpunkter men en hel del väljer att slå sig ner en stund på någon av de många bänkarna. Det finns nu möjlighet att vistas och sitta på fler ställen än innan och på nya ställen. De gula och rosa nyanserna sticker ut och lyser upp miljön på ett lekfullt sätt. De tillfälliga bänkarna är flyttbara tillskillnad från de stationära, vilket gör att många av bänkarna flyttas och placeras utefter önskemål som funnits i stunden. Detta blir tydlig då flera av bänkarna varit placerade på olika ställen från gång till gång. Två gula bänkar har exempelvis hamnat utanför tobaksaffären ”Smått och gott”, några bänkar bildar en större grupp under ett träd medan andra står mer enskilt. Vid samtliga observationer noterades ett stort antal ungdomar uppehålla sig utanför tobaksaffären ”Smått och gott”. Behovet av bänkar ser ut att vara extra stort just där. Andra bänkar kan ha flyttats för att stå i skuggan respektive solen. Uteserveringen till torgets pub är mer eller mindre fullsatt. Schackspelet är vid observationen inlåst men en lapp informerar om att spelet kan lånas i samband med att deposition lämnas i form av id-kort. Några av torgets besökare väljer att stå, främst i närhet till torgets bänkar. Vid observationstillfället noteras sammanfattningsvis aktiviteterna sitta, stå i grupp och enskilt, samtala samt leka. Lek sker fortfarande främst kring torgets fontän. En bit ifrån spelades det fotboll. Den nya konstgräsmodulen kan tänkas fungera bra som både scen och sittmöbel.

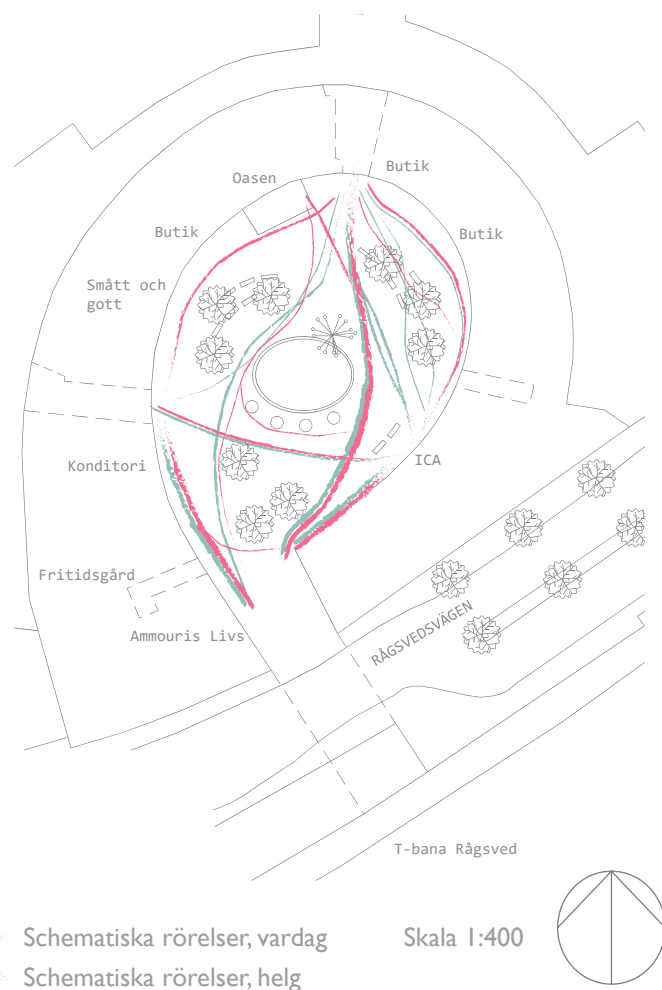

FÖRE- Rågsvedstorget i Stockholm. Torget har en tydlig och angränsad rumslighet med flertalet entréer. Rörelserna tenderar att ske främst mellan någon av dessa och någon utav torgets större målpunkter såsom tunnelbana och ICA. (Foto: Johanna Wetterborg, 2018-05-14)

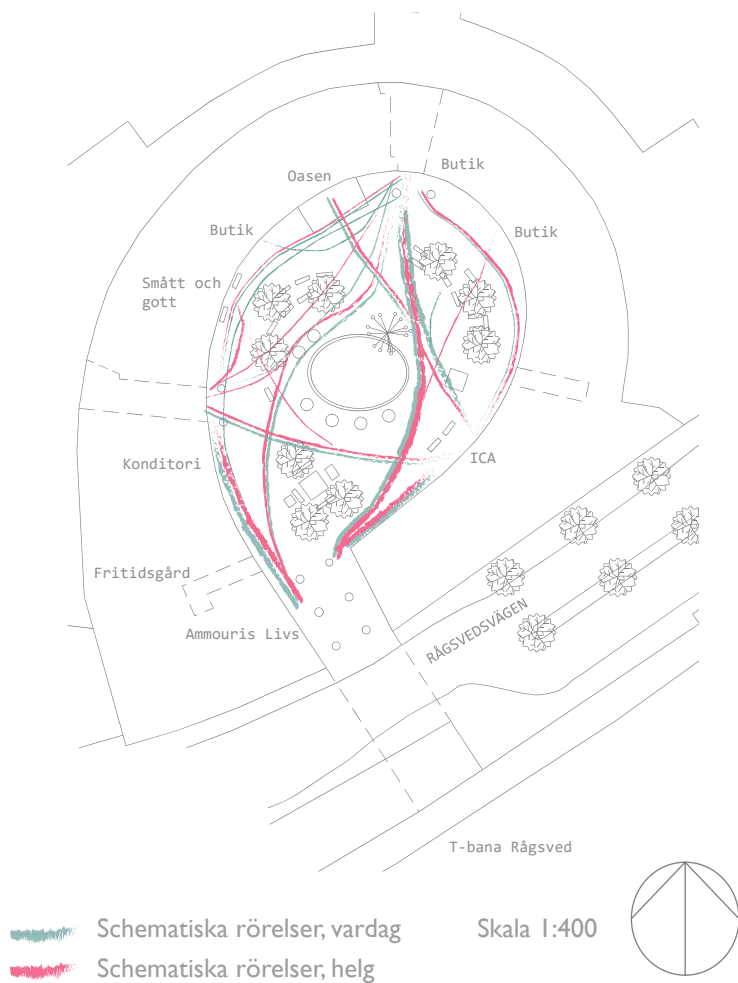
EFTER- Rågsvedstorget i Stockholm. Efter förändringen upplevs Rågsvedstorget som ett gladare torg med fler sittplatser och mer växtlighet. Torgets shackspel erbjuder torgets besökare en ny typ av aktivitet som inte funnits på torget innan. (Foto: Johanna Wetterborg, 2018-07-01)

Rågsvedstorget före förändringen. Bilden ger en schematisk inblick i hur gatans rörelsemönster sett ut under en vardag respektive helg. (Bild: Johanna Wetterborg, 2018-08-12)

Flöden av människor, före

Det är mellan tunnelbanan, torgets omkringliggande målpunkter samt via entréerna vidare ut i området som rörelserna är mest tydliga. Generellt tar man den kortaste vägen, vilket är längs fasader samt via fontänen. På torgets norra del är rörelsen liten, vilket kan bero på entréernas placering i förhållande till tunnelbana och andra målpunkter. Möjligtvis påverkar även torgets runda utformning flödets utseende och karaktär. Alla entréer bedöms användas i ungefär lika stor utsträckning. Dock bedöms entrén närmast tunnelbanan ha större användarfrekvens. Utmärkande för helgens observation var den tilltagande mängden besökare till torgets pub.

Rågsvedstorget efter förändringen. Bilden ger en schematisk inblick i hur gatans rörelsemönster sett ut under en vardag respektive helg. (Bild: Johanna Wetterborg, 2018-08-17)

Flöden av människor, efter

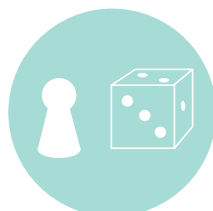
Torgets rörelsemönster upplevs i likhet med hur det sett ut och upplevts innan förändringen. Det är genom entrén närmast tunnelbanan som den största genomströmningen av människor sker. Därifrån rör sig människor vidare antingen direkt ut i området genom någon av de andra entréerna eller via någon utav torgets målpunkter, exempelvis Oasen och ICA. Torgets distinkta och runda formspråk påverkar rörelsernas utseende och karaktär. När torget ska korsas tas generellt den kortaste vägen, antingen längs fasader eller via fontänen. Rörelserna på torgets norra del är fortsatt mindre än på den södra sidan.

Sammanfattande värdering av den tillfälliga landskapsarkitekturens effekter

Skillnaderna, vad gäller användning och flöden, mellan platsernas situation före respektive efter förvandlingen upplevs som stora. Konceptets tillfälliga installationer omfattar och möjliggör olika typer av aktiviteter, vilka går att kategorisera och särskilja på följande vis:

- **Kommersiella aktiviteter**, exempelvis uteserveringar och foodtrucks.

- **Underhållande aktiviteter**, exempelvis föreställningar, konst och spel.

- **Platsskapande aktiviteter**, exempelvis bänkar och växtlighet.

Swedenborgsgatan

Innan installationen kom på plats på Swedenborgsgatan var gatan dominerad av parkeringsplatser och biltrafik. Gångtrafiken skedde på trottoarer och övergångsställen utan några större och längre avvikelser. Uteserveringarnas yta begränsades till trottoarernas storlek. Gatan hade två offentliga bänkar på en sträcka av några hundra meter. Vid observationstillfällena efter gatans förvandling till sommargågata gick antalet bänkar att räkna till tolv istället för två. Detta är en markant skillnad som även visade sig ha effekt. Fler noterades att vistas på gatan både kortare och längre stunder. Omregleringen av gatan till gågata frigjorde ytor som tidigare ockuperats av biltrafik och öppnade upp för nya typer av funktioner. Där gatan tidigare haft parkeringsplatser gick det istället att vistas på en uteservering eller en bänk. Rörelser tilläts att ske mer fritt och med större trygghet än innan, detta då det blivit tillåtet att röra sig på ytor där det tidigare inte gått i samma utsträckning. Gatans tydliga gränser

innan förändringen kom att bli mer osynliga och diffusa. Även om trottoarerna fortfarande användes som den mest naturliga transportvägen, så blev Swedenborgsgatan en gånbarare gata än innan. Träden hade fått sällskap av ytterligare växtlighet i form av mindre träd och perenner. Swedenborgsgatan upplevdes mer som en plats med fler möjligheter att vistas och mindre utav en gata som enbart passeras på vägen till något annat, som var fallet innan.

Humlegårdsgatan

Humlegårdsgatan upplevdes innan installationen som en mörk och trång gata, utan en stark identitet. Gatans centrala läge genererade många förbipasserande och i och med avsaknaden av exteriör såsom sittmöjligheter och andra aktivitetsbaserade möjligheter, skedde heller inga längre vistelser. Det hände ibland att det stannade till någon för att hälsa och utbyta några ord med någon bekant, titta i skyltfönster eller vara upptagen med mobiltelefonen. Efter sommarinstallationens invigning fanns det istället möjligheter att slå sig ner och röra sig där det annars inte varit möjligt. De fyra vistelseöarna användes flitigt under observationstillfällena av både vuxna som åt lunch och av barn som lekte. De rosa och mintgröna nyanserna på både möbler och golv piggade upp den annars mörka gatan och växtmaterialet bidrog till en mer ombonad parkkänsla. Mer utrymme hade frigjorts sedan gatan delvis stängts av från bilar, vilket gjorde att gatan upplevdes mindre trång. Gångtrafik skedde i betydligt större utsträckning på körbanan efter förändringen än innan. Humlegårdsgatan upplevdes i likhet med Swedenborgsgatan mer som en plats och med en tydligare och starkare identitet.

Rågsveds torg

Rågsvedstorget upplevdes från början och innan förändringen som ett omtyckt torg med mycket rörelse och liv. Vid observationerna som gjordes före den tillfälliga installationen, vistades många på torgets bänkar, på uteserveringen till torgets pub och utanför tobaksaffären ”Smått och gott”. Efter förändringen upplevdes rörelserna fortfarande som många och folklivet stort. Rörelsemönstret överensstämde i stort med hur det sett ut innan. Detta kan ha sin förklaring att det rör sig om ett torg och inte en gata där det tidigare florerat bilar. Dock

upplevdes torget som mer ombonat efter förändringen. Den tillfälliga installationen gjorde det möjligt att vistas på fler ställen, erbjöd mer växtlighet och aktiviteter i form av ett schackspel. De stationära bänkarna hade fått sällskap av nya fast i gult och rosa. Många av bänkarna hade flyttats för att fylla det behov som funnits vid en viss tidpunkt.

Stadslandskapets förändring

Sammanfattningsvis har dessa tillfälliga installationer öppnat upp för nya perspektiv och insikter på hur en plats går att använda och utforma. Det är främst på Swedenborgsgatan och Humlegårdsgatan som förändringen har upplevts som mest dramatisk. Båda gatorna har tidigare dominerats av fordon, vilket gör att skillnaderna blir stora när bilen sedan försvunnit och nya ytor frigjorts. Gatorna har istället fyllts med helt nya funktioner som tillåter ett friare rörelsemönster och nya aktiviteter. Fler alternativa sätt att både vistas och röra sig har gjorts möjligt, både kommersiella och icke-kommersiella. På samtliga platser har fler och nya möbler introducerats, vilket gett platserna ett ordentligt lyft och gjort dem mer användbara och intressanta för besökaren. De tillfälliga möblerna kontrasterar med omgivningen på ett färgglatt, tilltalande och lekfullt sätt. Samtliga tre studerade platser upplevs mer som platser och mindre anonyma efter förändringen än före. Möblerna och växterna skapar mindre platsbildningar och mer rumsliga strukturer. Mikroklimatet är därför en aspekt som kommit att förbättrats. Trafiksituationerna är genomgående mindre komplicerade ur gångtrafikantens perspektiv. Det är dessutom uppenbart att dessa tillfälliga installationer blivit uppskattade projekt av diverse intressenter såsom restauranger och caféer, som i sin tur fungerat som viktiga dragplåster. Några indikationer på att det skulle ha rört sig fler människor efter att de tillfälliga installationerna kommit på plats än före har inte framkommit. Antalet förbipasserande har främst varierat beroende på om observationen utförts på en vardag eller helg.

”Levande Stockholm” innehåller och erbjuder olika sorters tillfälliga aktiviteter. Dessa har definierats och kategoriserats som kommersiella, underhållande samt platskapande aktiviteter. En viktig egenskap som det tillfälliga tillhandahåller är dess förmåga att aktivera och engagera. Det finns potential i att introducera och inarbeta en fjärde och ytterligare kategori som kan tillföra medlande egenskaper och aktiviteter till konceptet, nämligen dialogskapande aktiviteter.

04

FÖRSLAG

Förslag på tillfälliga lösningar som kan främja dialoger och medskapande

När vintern kommer och när det äntligen börjar snöa förändras landskapet, till mångas lycka och någras förtret, på några timmar. Stora yra flingor lägger sig tungt på marken och döljer plötsligt de uppmålade linjerna som skiljer parkeringsyta från gångyta, medan andra fenomen blir märkligt synliga: Snön tillåter för en kort stund att våra egna spår synliggörs i staden och plötsligt skvallrar trottoarerna om medborgarnas vardagliga strövtåg. (Urbio, 2015:85-87)

Citatet ovan är hämtat från ett avsnitt ur boken ”Myllrande stadslandskap” skriven av Urbio (2015). Avsnittet tar upp huruvida en receptiv yta såsom ett snötäcke, utan spår och med tillåtande egenskaper, kan finna motsvarighet till hur en stad ser ut och fungerar. Avsnittet ”Stadens receptiva ytor” lyfter fram betydelsen av att individer själva tillåts sätta sin karaktär och sina egna spår i en stad samt ifrågasätter hur samspelet mellan individen och staden kan te sig. Diskussionen kretsar kring rätten att få uttrycka sig och delta rent utformningsmässigt, på ett sätt som möjliggör för individen och platsen att mötas och interagera (Urbio, 2015).

I Stockholms stads översiktsplan argumenteras det för betydelsen av dialog och invånarnas möjligheter för medskapande, särskilt barn och unga (Stockholms stad, 2018b). Tillfällig arkitektur och konst anses vidare som uppmuntrande verktyg när en dialog eftersträvas samt anses även kunna tillföra ny kunskap till diskussioner av stadsbyggnadsmässig karaktär. Stockholm stad främjar därför strategiskt implementeringen av tillfälliga installationer för en mer dynamisk stad med engagerande event inom både arkitektur och konst (Stockholms stad, 2018b).

En frågeställning som växt fram under arbetets gång är hur tillfälliga lösningar kan stödja dialoger och medskapande inom stadsplaneringsprocesser. Denna frågeställning har växt fram i och med den information och kunskap som samlats in från litteratur, intervjuer och fältstudie.

Litteraturen argumenterar för att tillfälliga koncept kan stödja sociala värden, genom att öppna upp för medborgardialoger. Medborgardialog är i sig ett viktigt verktyg som gör det möjligt för allmänheten att själva påverka sin omgivning genom att det blir möjligt att ta del av och medverka i stadsplaneringsprocesser.

- Dialogskapande aktiviteter,
exempelvis flyttbara stolar och
anslagstavlor.

Enligt litteraturen kan tillfälliga projekt utgöra viktiga länkar mellan befolkning och planerare. Eftersom det tillfälliga har egenskaper som kan föra grupper i samhället närmare varandra kan olika önskningar enas och förändringar göras till något positivt på ett lekfullt sätt. Genom åsidosättande av sociala hierarkier och maktstrukturer kan lösningar nås i ett kollektivt sökande efter nöje.

Litteraturen hävdar fortsättningsvis att tillfälliga koncept öppnar upp för diskussion samt förmedling av förändringar och processer som kan tänkas vara komplicerade att förstå sig på. På sikt finns möjligheter för långsiktiga och förtroendegrundade partnerskap att skapas, där allmänheten på sikt har möjlighet att påverka sin livskvalitet. I litteraturen anses arkitektens medlande, kreativa och konsulterande roll som viktig för att allmänheten själva ska kunna medverka och påverka skapandet av levande och attraktiva stadsrum. Tillfälliga koncept anses kunna öppna upp för diskussioner, där eventuella problem kan lösas.

Intervjuer har även de påpekat de inkluderande och engagerande egenskaperna och potentialen som det tillfälliga projektet bär på och kan erbjuda. I Husby där konceptet "Levande Stockholm" pågått, genomfördes just medborgardialoger med syftet att samla in information om hur de boende ser på sitt torg och vad de skulle vilja ha. Dock genomfördes denna dialog utan någon direkt koppling till det tillfälliga projektet.

Som ett resultat av genomförd fältstudie kunde totalt tre aktiviteter ringas in: kommersiella, underhållande och platsskapande aktiviteter. Några medlande och dialogskapande aktiviteter gick inte att se.

Möjligheterna i att inkludera även medlande aktiviteter i konceptet "Levande Stockholm" är därför det som ska undersökas närmast för att exemplifiera och konkretisera den engagerande och inkluderande potentialen som det tillfälliga skapandet anses att ha.

Ett medlande koncept

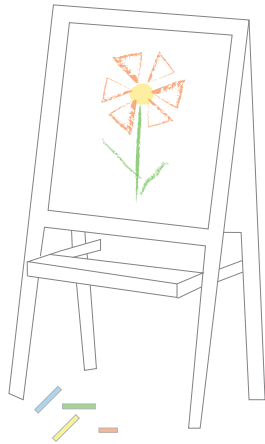
För att konkret visa på hur dialogskapande aktiviteter kan se ut och tillämpas inom området av tillfällig landskapsarkitektur, presenteras följaktligen ett koncept samt utvecklingsförslag vars syfte är att:

Engagera mera!

Med hjälp av konceptet ”Engagera mera!” går det att tycka till om både den tillfälliga installationen men även om den urbana miljön överlag. Förslaget presenterar ett antal tillfälliga idéer som är tänkta att fungera som verktyg för allmänheten att få uttrycka sin åsikt och mening om sin utomhusmiljö. Konceptet gör det möjligt att delta fysiskt, få sin röst hörd, diskutera och ställa frågor. Konceptet kommer även att rikta sig mot den breda allmänheten, i likhet med vad ”Levande Stockholm” redan gör. Konceptet bottnar i betydelsen av socialt inkluderande och engagemang inom stadsplaneringsprocesser, att delta istället för att titta på. Konceptet visar på hur medborgardialoger kan ta sig uttryck i tillfälliga projekt och under tillfälligare former. Genom att inkludera ett medborgarperspektiv kan tillfällig landskapsarkitektur nå en djupare förståelse och finna en större acceptans hos medborgare. Konceptet är även användbart ur rollen som initiativtagare och yrkesverksam, då värdefull information kan uppdagas och tas om hand i vidare planering. Genom att låta en del av de tillfälliga aktiviteterna vara av utvärderande karaktär kan konceptet breddas på ett sätt som ger konceptet mångsidighet och drivkraft framåt. Förslaget förutsätter dock att viktiga aktörer såsom Stockholm stad tar ansvar och ser till så att förslaget faktiskt genomförs. Även om konceptet till stor del bygger på det sociala engagemanget från medborgare så är det viktigt att ett stabilt ramverk omger och arbetar aktivt med förslaget.

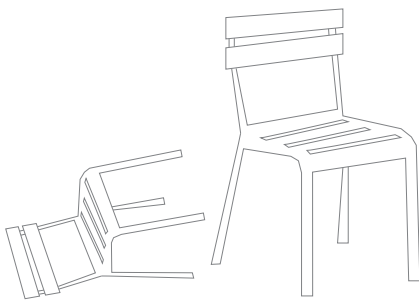

Swedenborgsgatan i Stockholm. En visualisering på hur konceptet "Engagera mera!" skulle kunna se ut i praktiken genom att använda Swedenborgsgatan som exempel. Färgglada och flyttbara stolar, krita och pennor som används för att skriva upp önskningar, favoritplatser och ideer. Antingen på glastavlan, direkt på marken eller på en lapp som hänger i ett färgglatt snöre. (Bild: Johanna Wetterborg, 2018-08-31)

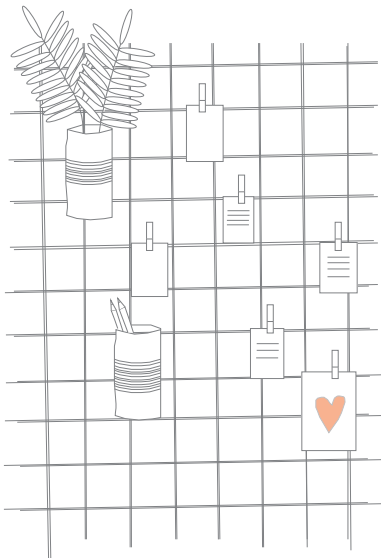
- *"Önskelistan- Om du fick önska dig något, vad skulle du önska dig?"*

Idén bygger på ett förslag om att ställa ut griffeltavlor i den offentliga miljön med plats för frågor och önskningar från allmänheten. På så sätt kan värdefull information samlas in och olika röster göra sig hörda.

- *"Hjälp till att möblera- Hur skulle du möblera om du fick bestämma?"*

Genom att individen bjuds in att möblera en plats utefter egna önskemål och preferenser kan information samlas in om på vilka platser det är mest eftertraktat att sitta eller vart behovet av sittplatser är som störst. Möblerna består av flyttbara stolar som är lätta och tillåts att flyttas runt.

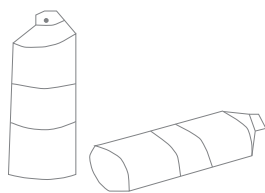

- *"Vilka idéer har du? – Dela med dig!"*

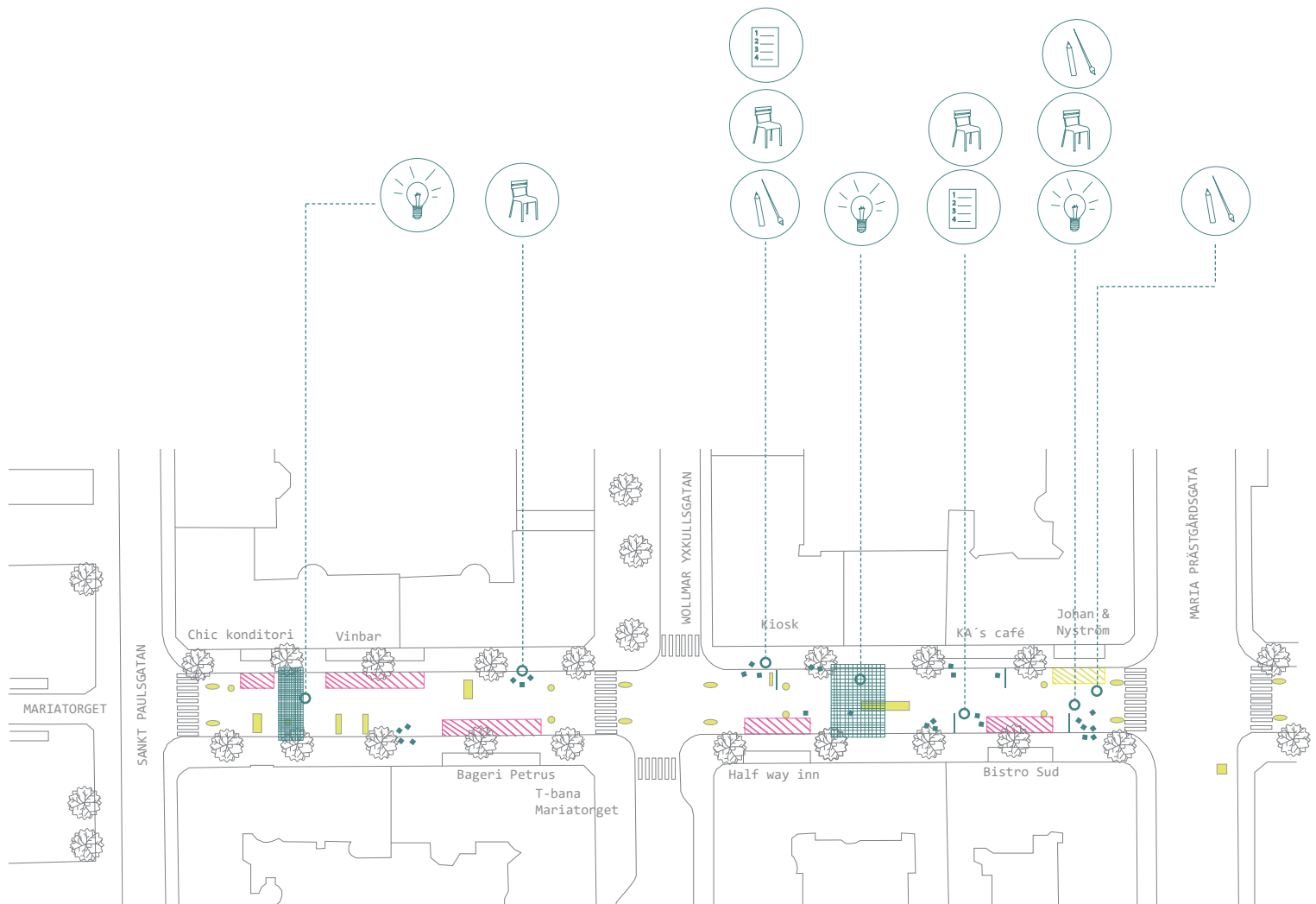
Genom att sätta fram en anslagstavla kan individer uttrycka och framförallt dela med sig av idéer som rör det offentliga rummet. Dialogen kan föras individer emellan samt mellan individ och stad.

- *"Måla och tyck till- Vart skulle en bra plats för ett nytt träd kunna vara? Och visa din absoluta favoritplats!"*

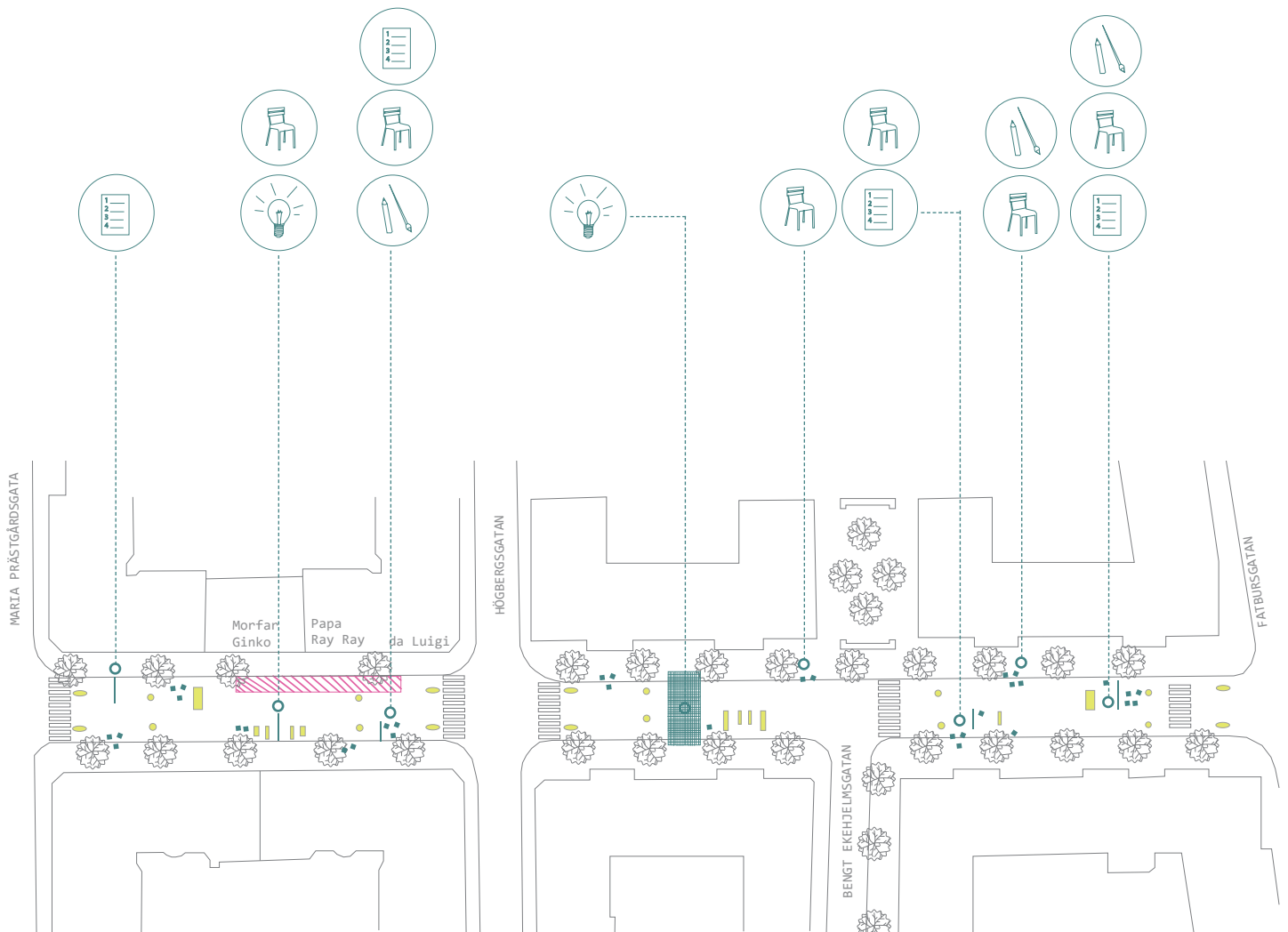

Genom enkla medel såsom färg kan individer få möjlighet att uttrycka sin mening, exempelvis för att fysiskt märka ut styrkor och svagheter i utomhusmiljön.

Planskiss över Swedenborgsgatan i Stockholm. Planen visar hur de dialogskapande aktiviteterna kan förhålla sig till och komplettera den redan befintliga och tillfälliga installationen samt hur de dialogskapande aktiviteterna i sig kan kombineras med varandra. (Bild: Johanna Wetterborg, 2018-09-10)

- Kommersiella aktiviteter
- Platsskapande aktiviteter
- Dialogskapande aktiviteter

Forts. Swedenborgsgatan.

Skala 1:1000

Swedenborgsgatan som exempel

På Swedenborgsgatan inkluderar den tillfälliga installationen både kommersiella och platsskapande aktiviteter. Förslagets vision är att implementera även dialogskapande aktiviteter för att utveckla och komplettera Stockholms stads tillfälliga koncept. De dialogskapande aktiviteterna kan placeras ut både enskilt och i grupp, tillsammans med andra dialogfrämjande aktiviteter eller med de kommersiella och platskapande aktiviteterna. Planens utseende är dynamiskt och kan komma att förändras på några timmar eftersom förslagets koncept är beroende av att individer interagerar med omgivningen och att några av aktiviteterna är flyttbara och icke-stationära.

05

DISKUSSION

Diskussionen har som syfte att väva ihop och diskutera mellan specifika och generella tankar som har uppstått på olika nivåer i arbetet med litteratur, intervjuer och referensstudier. Diskussionen utgår från i konceptet ”Levande Stockholm”, dess motiv, förutsättningar, tillvägagångssätt, fysiska utformning, potential och möjligheter.

Hur intention och kontext spelar roll

Motivet bakom konceptet ”Levande Stockholm” är att levandegöra stadens offentliga rum, skapa trivsamma utemiljöer och ett attraktivt stadsliv. Det kommersiella och politiska intresset för konceptet är stort. Konceptet har sedan 2015, då det för första gången initierades, vuxit från två projekt till hela 22 stycken 2018. Allt fler kommersiella aktörer vill vara en del av Stockholms tillfälliga projekt och politiken investerar gärna i konceptet. Dock går det inte att bortse från de svåra gränsdragningar och problematiska ställningstaganden som uppstår när tillfälliga projekt skall införlivas i stadens offentliga rum eftersom de i stor utsträckning präglas av just politiska och ekonomiska intressen. Konceptet ”Levande Stockholm” har den breda allmänheten som målgrupp och ser till att placera ut möbler i den offentliga miljön som tillhör alla och inte en speciell restaurang eller butik. På så sätt värnar konceptet om det offentliga livet och betydelsen av att kunna vistas i det offentliga rummet utan att tvingas konsumera.

Konceptet ”Levande Stockholm” implementeras dessutom numera både i Stockholms innerstad och ytterstad. Dock råder inte samma förutsättningar i ytterstaden som i innerstaden. Det är framförallt det kommersiella intresset som inte är lika starkt i ytterstaden. Innerstadens restaurangtätogator, som anses vara den största bidragande faktorn till folkliv och konceptets framgång, finns inte etablerat i ytterstaden på samma sätt. Det ekonomiska dragplåstret måste därför ersättas med någonting annat, det vill säga konceptet måste kunna förlita sig på mer eventbaserade idéer och aktiviteter för att kunna verka framgångsrikt. Sådana aktiviteter bygger och förlitar sig oftast på ett engagemang från lokala aktörer såsom kulturförvaltningar, ett faktum som kan vara problematiskt i en verklighet, där platser börjar likna varandra allt mer och där ekonomiska drivkrafter oftast får styra och ställa. Frågan är huruvida det är möjligt att förbise det ekonomiska och kommersiella intresset när tillfälliga projekt diskuteras. Kommersialismens betydelse och intresse har till

och med pekats ut som en nödvändig drivkraft och egenskap för ett lyckat projekt då den genererar ett folkliv som i sin tur kännetecknar en attraktiv och levande utomhusmiljö.

Tillfälliga installationer kan fungera och användas på olika sätt. Effekterna av det tillfälliga varierar i typ och storlek, beroende på motiv och intention som står bakom. Det temporära kan därför ta sig många olika former och uttryck. Precis som begreppet temporärt är mångfacetterat är vinsterna många och betydelsen stor. Det temporära anses av litteraturen skapa långsiktiga och hållbara lösningar genom fysisk närvaro, möten och samarbeten med allmänhet. Enligt både litteraturen och intervjuer blir det allt vanligare att tillfälliga inslag används under tiden och i samband med byggfaser, innan platsens slutgiltiga struktur realiserar. Detta är en strategi som syftar till att aktivera en yta direkt och inte om tio år. Fatbursparken på Södermalm i Stockholm är ett exempel.

Dock går det att ifrågasätta det tillfälliga projektets långsiktighet. Risker finns att det temporära inte är det primära målet när permanenta alternativ finns i åtanke. När ett tidsbestämt projekt genomförs och avslutas finns alltid risken för att arbetet återgår till hur saker och ting bedrivits tidigare. Samtidigt har ju flera litterära källor argumenterat för hur ingenting är beständigt och hur dagens stadsplanering måste anpassas till ett allt hårdare och ostabilare klimat. Flexibla strukturer har framhållits som det nya långsiktiga. Att behålla det långsiktiga perspektivet och samtidigt gestalta för nutidens behov och förutsättningar är en stor utmaning.

Det långsiktiga perspektivet

Tillfälliga lösningar anses besitta en rad olika egenskaper med stor potential att verka långsiktigt hållbart. Litteraturen har bland annat väckt en diskussion om huruvida tillfälliga projekt kan verka och agera som pådrivande faktorer för förändring. Precis som i litteraturen argumenteras det i intervjuer när det gäller den tillfälliga arkitekturens förmåga att se på våra vardagliga ytor med andra ögon och göra nya alternativ möjliga. Detta blir tydligt i fallen om de tillfälliga installationerna på både Swedenborgsgatan och Humlegårdsgatan, där biltrafik stängts av och gatorna gjorts om till gågator. Regleringen har gjort det möjligt för gående att vistas och röra sig fritt på körbanan, där det i vanliga fall inte är möjligt att vistas på någon annans

premisser än just bilens. Litteraturen menar att utvecklingen mot gävänligare städer sakta börjar ta form och vinna acceptans även om de fortfarande till stor del påverkas utav motordrivna fordon. Detta är ett påstående som verkar stämma överens med den utveckling som äger rum just nu i Stockholm. Betydelsen av att konceptet "Levande Stockholm" tillåts vara återkommande är i sin tur viktigt för att projektet skall kunna ge varaktiga effekter och verka på längre sikt.

Litteraturen har framhållit att tillfälliga projekt ifrågasätter och betraktar ämnesfrågor på nya sätt, exempelvis de om utomhusmiljöns användning och funktion, genom att nyanserade och kreativa designlösningar eftersträvas i stor utsträckning. Även intervjuer och referensstudien hävdar samma, att tillfälliga projekt har egenskaper som tillåter idéer att testas och nya möjligheter introduceras. Litteraturen argumenterar för att behov kan se olika ut från plats till plats samt kan förändras från dag till dag, timme till timme. Detta innebär att stadens offentliga platser måste kunna vara både flexibla och dynamiska i sin utformning. På Rågsvedstorget kunde de gula och flyttbara bänkarna vittna om vart på torget efterfrågan att sitta ned var som störst, då deras placering från gång till gång såg annorlunda ut. På så sätt kunde sommarinstallationen på Rågsvedstorg uppmärksamma och tillgodose behovet i stunden med det tillfälliga som verktyg.

Rågsvedstorget är ett relativt slitet torg, där bland annat fasader och växtmaterial skulle behöva rustas upp respektive bytas ut. Genom att introducera nya möbler, växter och aktiviteter, om än tillfälligt, kan uppskattningen tänkas vara stor från de boende. Den tillfälliga satsningen visar möjligen på ett engagemang från stadens sida och kan möjligtvis vara början på den upprustning som torget verkligen behöver. Sommarinstallationen på Humlegårdsgatan är ytterligare ett exempel på när den tillfälliga karaktären kan hjälpa till att uppmärksamma en förbisedd plats och verka utlösande för att framtida utvecklingsplaner skall komma till stånd.

Konceptet är ur landskapsarkitektonisk synvinkel intressant utifrån den korta tidsmässiga ramen som ges. Vanligtvis spänner landskapsarkitekturen över lång tid då landskap av naturliga skäl tar flera år att forma. Orden tillfälligt och landskapsarkitektur skapar därför en intressant kombination.

Både litteratur och intervjuer vittnar om att det blir allt vanligare med tillfälliga installationer och att de tenderar att dyka upp mer regelbundet samt blir kvar under en längre tid, i takt med att toleransen och uppskattningen blivit större. Ett bra exempel är de sommargåtor som utgör en del av den satsning som Stockholms stad ligger bakom. Dessa anses numera som permanenta och årligen återkommande inslag i utvalda och offentliga miljöer. Det temporära har blivit ett återkommande inslag i fallet om Stockholms sommargåtor och inte enbart en engångsföreteelse. Exemplet blir därför intressant att studera över tid. Hur kommer sommargågatan att utvecklas?

Behov och användning av den fysiska miljön varierar över tid, år samt dag. Fatbursparken är ett exempel på en pop-up park som fått stanna kvar en längre tid och där utformningen av parken anpassats efter årstid och behov. Tillfällig landskapsarkitektur möjliggör för den fysiska miljön att anpassas efter förändring. Sommargågatan är även den en fysisk anpassning till den cykliska förändringen av tiden i samband med olika årstider. Sommargågatan är ur dessa aspekter ett exempel på hur dagens stadsplanering kan låta sig anpassas med tid som utgångspunkt.

Social hållbarhet

Konceptet utmärker sig genom lekfulla färgval och modulkonstruktioner som går att kombinera på olika sätt. Konceptet är även aktiverande och engagerande på de platser där diverse verksamheter genomför olika konstprojekt och aktiviteter för barn och ungdomar. Konceptet uppfyller därmed intentionen och syftet med vad litteraturen förknippar med det tillfälliga, det vill säga lekfullt och deltagarfrämjande. I litteraturen argumenteras för olika events och aktiviteters betydelse, även kallad den ”mjuka” infrastrukturen. Konceptet förenar besökaren med den fysiska miljön genom att bjuda in till vistelse med hjälp av sittmöjligheter, växtlighet, aktiviteter, konst och gävänligare gator. Att tillfälliga projekt tillåts stanna kvar och återkomma möjliggör långsiktig förändring att ske gradvis och långsamt, vilket i sig är betydelsefullt när det kommer till acceptans och anpassningsförmåga hos allmänheten.

Lösningar av tillfällig karaktär anses besitta stor potential att verka medlande och inkluderande. Dock skulle konceptet tjäna mycket på om dialogen mellan invånare och Stockholm stad skulle kunna inkorporeras direkt i gestaltningen genom

tillfälliga inslag som gör dialogen direkt, mer enkel och lättsam. Boende och besökare skulle på så sätt kunna tycka till i större utsträckning och hålla en dialog med staden kring utformningen av de tillfälliga installationerna och konceptet i helhet. På så sätt blir utomhusmiljön socialt engagerande och inkluderande i större utsträckning, vilket är betydelsefullt ur ett socialt och hållbart perspektiv. Genom att konceptet blir lyhört för invånarnas behov och önsknings, kan konceptet få egenskaper likt det snötäcke som lyfts fram i början av detta arbete.

Ett socialt och hållbart perspektiv efterfrågas med syftet att vara kritiskt mot dagens tillfälliga installationer samt för att visa på möjligheter för konceptet att utvecklas. Konceptet har stor potential att utvecklas och förstärkas gällande den tillfälliga arkitekturens förmåga att agera som ett socialt engagerande, medlande och inkluderande verktyg inom stadsplanering.

Slutsatser

Litteraturens sammanfattade mening överensstämmer i stora drag med den bild av tillfällig landskapsarkitektur som kommit fram i genomförda intervjuer och fältstudier. Åsikterna och resonemangen mellan litteratur och intervjuer har tenderat att gå i linje med varandra och dessutom kunnat styrkas med hjälp av fältstudier. Attityderna kring tillfälliga koncept och projekt har varit genomgående positiva. Arbetet har haft som syfte att besvara frågeställningen som följer.

-Kan lösningar av tillfällig karaktär verka som en drivande faktor i förändringen av urbana miljöer och hur?

”Levande Stockholm” och dess tillfälliga installationer har visat sig göra stor skillnad i det offentliga rummet med flertalet positiva effekter på det offentliga livet. På så sätt kan tillfälliga lösningar ses som drivande faktorer i en kortsiktig förändring av urbana utomhusmiljöer. När de tillfälliga installationerna försvunnit kvarstår möjlighet för nya inblickar i och förståelser för hur det offentliga rummet ser ut och framförallt kan se ut. Genom att uppmärksamma och ifrågasätta användning och utformning av det offentliga rummet kan nya lösningar nås. På så vis kan tillfälliga lösningar även verka även på längre sikt. Exakt vilken form Stockholms tillfälliga installationer får långsiktigt återstår att se. Men dess återkommande och varaktigare intentioner samt bakomliggande motiv tyder inte enbart på ett

kortsiktigt förhållningssätt till det tillfälliga skapandet utan även ett långsiktigt.

En utav de viktigare frågeställningarna som väckts under arbetets gång har varit hur tillfälliga lösningar kan stödja dialoger och medskapande inom stadsplaneringsprocesser. Denna fråga har vidare fått genomsyra arbetets förslag på utveckling. Möjligheterna att inkludera medskapande och dialoger i tillfälliga lösningar utgör viktiga argument för huruvida tillfällig landskapsarkitektur kan ses som ett användbart planeringsverktyg eller inte. Genom att ta tillvara på och inse styrkan i det publika engagemanget kan sociala och långsiktigt hållbara utomhusmiljöer skapas. Den tillfälliga landskapsarkitekturen utmanar inte enbart våra föreställningar om hur det offentliga rummet skall se ut utan även landskapsarkitektens yrkesroll, från enväldig skapare till en medskapande sådan.

Reflektion av arbetsprocess

Samtliga delmoment såsom litteratur, intervjuer och fältstudie har tillsammans varit viktiga för vad uppsatsens efterkommande utvecklingsförslag kom att bygga vidare på och finna stöd i.

Den inledande litteraturstudien var viktig för att kunna bilda sig en övergripande och generell bild av ämnet, vilket i sig varit en tuff uppgift då ämnesområdet visat sig vara brett och svårdefinierat. Detta ledde till att flera begrepp var tvungna att inkluderas och beskrivas i studien. Det var även generellt svårt att hitta källor som var direkt kritiska gentemot tillfällig arkitektur.

Vidare har intervjuer och samtal med viktiga aktörer inom konceptet “Levande Stockholm” och ämnet “tillfällig landskapsarkitektur” i sig varit betydelsefullt när ämnet skulle undersökas på en mer detaljerad nivå, kopplad till Stockholmsområdet, samt för att belysa ämnet utifrån ett planerarperspektiv. Metoden har bidragit med information och kunskap som tagits vidare i samt lett fram till arbetets slutgiltiga utformning och utvecklingsförslag.

Fältstudien “Före & efter” har precis som intervjuerna haft utgångspunkt i det mer praktiska, där bland annat effekter undersökts och där slutligen utvecklingsmöjligheter har ringats in och föreslagits, som slutligen mynnat ut i ett utvecklingsförslag.

Fältstudien kom att konstatera att konceptet ”Levande Stockholm” resulterat i både förändrade rörelsemönster och förändrad användning i och av det offentliga rummet. Genom att förutsättningar ändrats tillfälligt ifrågasätter konceptet befintliga strukturer och ger förslag på nya sätt att vistas och röra sig på.

Fältstudierna har bidragit med kunskap och information om på vilka punkter som Stockholms tillfälliga projekt kan utvecklas genom att studera vad dessa redan erbjuder och hur de fungerar idag. Som resultat föddes idén om dialogskapande aktiviteter.

Arbetet har utgått från en process där nya frågor formulerats, ny kunskap samlats in, ställningstaganden och beslut behövt fattas på vägen, vilket resulterat i att arbetet tagit oförändrade riktningar. Exempelvis har uppsatsens förslagsdel varit beroende av den information och kunskap som uppkommit i samband med intervjuer och observationsstudier. Det slutgiltiga innehållet i arbetets utvecklingsförslag har därför utvecklats med tiden. Dock har utformningen av ett utvecklingsförslag alltid varit en del av den övergripande målsättningen.

Arbetets process och olika moment har av naturliga skäl påverkats av den tid som funnits till förfogande i och med det ramverk som funnits. Uppsatsens tredje del, även kallad fältstudie, är ett exempel. Observationsstudiernas omfattning och frekvens kom att begränsas till tre platser och omfatta en timmes observationstid, en vardag respektive helg, per plats. Hade mer tid funnits tillförfogande hade fler platser kunnat observeras eller samma antal fast under en längre tid. Om så hade varit fallet hade möjligtvis uppsatsens slutliga argument och mening kunnat styrkas ytterligare eller ny och annan typ av information uppdagas och samlas in.

Även beslutet kring hur valet av metod skulle avgränsas i förhållande till tid går att reflektera kring i efterhand. I studien togs beslutet att inkludera observationer genomförda både på en helg och på en vardag. Min förväntan var nämligen att resultatet skulle skilja sig, vilket det inte gjorde. Därför har en jämförande analys mellan vardag och helg, som först var tanken, inte varit relevant att genomföra. Den enda parametern som skiljde sig genomgående var antalet människor som rörde sig och vistades på platserna, en helg kontra vardag. Dock var min förväntan att antalet människor skulle vara fler på helgen än på

vardagen eftersom de flesta då är lediga, men det visade sig vara precis tvärtom. Jan Gehl talar om nödvändiga och valbara aktiviteter, vilket kan vara en möjlig och tänkbar förklaring. På vardagarna är aktiviteten och rörelsen mer tvingad än på helgen då de är mer valbara, vilket leder till det omvända resultatet.

Framtida forskning

Mer tillfällig landskapsarkitektur på vintern

Konceptet ”Levande Stockholm” inkluderar och utövar redan en vinterstrategi som fångar upp vintersaspekten av tillfällig landskapsarkitektur. Syftet är att göra Stockholms utomhusmiljöer attraktiva och levande även under vintermånaderna. Dock skulle det vara spännande att undersöka och ge förslag på hur tillfällig landskapsarkitektur skulle kunna utvecklas för att tillgodose sig även mer och större värden vintertid än vad den gör i dagsläget. Genom att undersöka hur det offentliga rummet kan aktiveras årligen, kan Stockholms stads koncept i sig och landskapsarkitekturens tillfälliga egenskap i stort växa och utvecklas.

Tillfällig landskapsarkitektur ur ett användarperspektiv

I detta arbete har den tillfälliga landskapsarkitekturen bland annat studerats och kartlagts med hjälp av information som samlats in från egna observationer samt intervjuer med involverade aktörer kring konceptet ”Levande Stockholm”. Dock hade det hade varit intressant att samla in åsikter och tankar även från de som den tillfälliga landskapsarkitekturen faktiskt är ämnat för, nämligen medborgarna själva. Genom att tillfällig landskapsarkitektur studeras ur ett fördjupat, socialt och användarmässigt perspektiv kan diskussionen kompletteras och berikas med fler och nya inblickar i funktion och effekter av tillfällig landskapsarkitektur och på vilket sätt genren i vidare bemärkelse kan utvecklas.

Förslag på tillfälliga platser i staden, möjligheter och potential

Som vidare forskning kan det vara intressant att fördjupa sig och analysera vart i staden som tillfällig landskapsarkitektur i dagsläget bedrivs och äger rum. Studien kan även inkludera och mynna ut i ett förslag på vart i staden som potential och möjligheter finns för att tillfällig landskapsarkitektur skulle kunna äga rum utöver de platser som främst används idag. Förslaget skulle utmana hur tillfällig landskapsarkitektur tillämpas samt tillföra nya och kreativa lösningar till genren.

Referenser

Balmori, D. (2010). *A landscape manifesto*. London: Yale University Press, s.117.

Bishop, P., & Williams, L. (2012). *The Temporary City*. London; New York: Routledge, s. 3, 5, 11, 17, 19, 23, 35, 42, 90, 96-97, 189, 214-216.

Blumner, N. (2006). *Planning for the Unplanned: Tools and Techniques for Interim Use in Germany and the United States*. Occasional Papers. German Institute of Urban Affairs, s.1, 4, 7, 9-12, 27. Tillgängligt via: <https://difu.de/dokument/planning-for-the-unplanned-tools-and-techniques-for-interim.html#1> [2018-02-15]

Carmona, M., Heath, T., Tiesdell, S., & Oc, T. (2003). *Public Places, Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design*. Library, s. 1-394. Tillgängligt via: <https://doi.org/10.1111/febs.12167> [2018-02-31]

Corner, J. (1999). *Recovering landscape*. New York: Princeton Architectural Press, s. 71, 234, 245-246.

Cresswell, T. (2015). *Place: An introduction* (Second). West Sussex: Wiley Blackwell, s.75.

Davis, J. (2009). *Urban catalysts in theory and practice*. Architectural Research Quarterly, s. 296-297. Tillgängligt via: <https://doi.org/10.1017/S135913551000014X> [2018-02-30]

Desimini, J. (2015). *Limitations of the temporary: Landscape and abandonment*. Journal of Urban History, 41(2), 279–293. Tillgängligt via: <https://doi.org/10.1177/0096144214563502> [2018-02-15]

Diedrich, L., Bridger, J., & Hendriks, M. (2015). *On the move*. Wageningen: blauwdruk, s. 115.

Gehl, J., & Svarre, B. (2013). *How to study public life*. Washington: Island Press, s. 132-133.

Hamdi, N. (2004). *Small change*. London: Earthscan, s. 19, 22, 71, 133.

Havemann, A., & Schild, Margit. (2007). "You can use my tights" or: *The phenomenon of temporary solutions*. Landscape Research, 32(1), 45–55. Tillgängligt via: <https://doi.org/10.1080/01426390601097610> [2018-02-01]

Hill, C. St. (2016). *This is temporary: how transient projects are redefining architecture*. Newcastle upon Tyne: RIBA Publishing, s. 2, 38, 41, 66-67, 71, 74-75, 103, 141-143, 145, 150, 183, 208-210.

Jacobs, J. (2000). *The Death and Life of Great American Cities*. London: Pimlico, s. 454.

Lehtovuori, P., & Ruoppila, S. (2012). *TEMPORARY USES AS MEANS OF EXPERIMENTAL URBAN PLANNING*, s. 30-31, 39, 41, 48-49. Tillgängligt via: <http://saj.rs/temporary-uses-as-means-of-experimental-urban-planning/> [2018-02-12]

Madanipour, A. (2017a). *Cities in time : temporary urbanism and the future of the city*. New York: Bloomsbury Academic, s. 11-12, 30, 34, 36-38, 49, 111, 133, 137-139, 143, 150, 176-177 , 179.

Madanipour, A. (2017b). *Temporary use of space: Urban processes between flexibility, opportunity and precarity*. Urban Studies, s. 165. Tillgängligt via: <https://doi.org/10.1177/0042098017705546> [2018-02-06]

Mayo, J. M. (2009). *Temporary Landscapes*. Journal of Architectural and Planning Research, 26(2), 124–135. Tillgängligt via: https://www.researchgate.net/publication/275583327_Temporary_Landscapes [2018-02-31]

Nationalencyklopedin. (2018a). *landskap*. Tillgängligt via: [https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/landskap-%28vår-omgivning%29](https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/landskap-%28v%C3%A5r-omgivning%29) [2018-07-03]

Nationalencyklopedin. (2018b). *permanent*. Tillgängligt via: <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/permanent> [2018-07-03]

Nationalencyklopedin. (2018c). *temporär*. Tillgängligt via: [https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/temporär](https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/tempor%C3%A4r) [2018-07-03]

Németh, J., & Langhorst, J. (2014). *Rethinking urban transformation: Temporary uses for vacant land*. *Cities*, 40, 143–150. Tillgängligt via: <https://doi.org/10.1016/j.cities.2013.04.007> [2018-02-31]

Senatsverwaltung für stadtentwicklung. (2007). *Urban Pioneers*. Berlin: Jovis Verlag, s. 18, 22, 43, 45, 47, 103, 105, 157.

Stockholms stad. (2016). *Gångplan*, s. 69. Tillgängligt via: <http://www.stockholm.se/TrafikStadsplanering/Trafik-och-resor-/Gang/Gangplan/> [2018-07-04]

Stockholms stad. (2018a). *Levande Stockholm*. Tillgängligt via: <http://www.stockholm.se/levandestockholm> [2018-08-20]

Stockholms stad. (2017). *Levande Stockholm. En verktygslåda*, s. 3. Opublicerat manuskript.

Stockholms stad. (2018b). *Översiktsplan för Stockholm*, s. 52, 62. Tillgängligt via: https://xn--vxxer-loa.stockholm/globalassets/tema/oversiktplan-ny_light/oversiktsplan-2018-12-19.pdf [2018-08-20]

The flying grass carpet. (u.å.). *Carpet concept*. Tillgängligt via: <http://www.flyinggrasscarpet.org/concept/> [2018-08-20]

Urbio. (2015). *Myllrande stadslandskap*. URBIO AB, s. 85-87.

Vallance, S., Dupuis, A., Thorns, D., & Edwards, S. (2017). *Temporary use and the onto-politics of “public” space*. *Cities*, 70, 83–90. Tillgängligt via: <https://doi.org/10.1016/j.cities.2017.06.023> [2018-02-08]

Muntliga källor

Stockholm

Intervju den 6 april 2018 på Trafikkontoret i Stockholm.

- Hans-Olov Blom
- Cecilia Lindqvist

Stockholm

Intervju den 13 juni 2018 på Swecos kontor i Stockholm.

- Charlotta Löfstedt
- Mimmi Borselius

Stockholm

Intervju den 14 juni 2018 på Tengboms kontor i Stockholm.

- Anders Brandstedt

- Oscar Malmerberg

